

I LAISVE

Nr. 137 (174)

Balandis / 2002

Vytautas A. Dambra
ŽINIASKLAIDOS
IŠLAISVINIMAS

Magdalena Avietėnaitė
EMIGRACIJOS KLAUSIMU

Sigitas Jegelevičius
NACIŲ REPRESIJOS PRIEŠ
SUKILĖLIUS

Eugenijus Gentvilas
KORUPCIJA IR
KOVA SU JA

KOLETTA JURSKIENĖ

*Girdžiu, kaip skamba varpas sidabrinis,
Kaip virpa oras jo šventais garsais,
Matau, kaip vieškeliais Tėvynės
Bažnyčion skuba minių minios
Baltom skarytėm ir pilkais milais.*

*Ir Aleliuja garsas aidi šventas,
Nes kėlės Kristus – amžina šviesa.
Ir, rodos, širdys džiaugsmo neiškentę
Prisikėlimo švenčia didžią šventę,
Gamta atgimus ir jauna.*

*Ten motinos senos sugrubę rankos
Margutį raštais margino puikiais,
Ir Kryžiaus ženklą deda, renka
Dukrelei, kur ir šiandien tenka
Velykas švęsti vėlei ne su jais.*

*Prie balto stalo, puošto žalumynais,
Ten susirinks visa visa šeima,
O tu toli čia nuo brangios Tėvynės,
Nebūki, sese, nusiminus,
Nes ir čionai tu ne viena.*

*Tai kas, kad nūn tave tik kančios lydi,
Kasdienis svečias tavo – ilgesys,
Kad vietoj rožių tau tik vargas žydi,
Į gedulo gal juodą šydą
Tau įsisupusi širdis.*

*Tai kas! Tai už Tėvynės šviesų būvį,
Už ateitį senų tėvų, vaikų.
Atmink, Tėvynė bus laisva, kaip buvus,
Atmink, kad Tu ir čia lietuvis,
O ji nebijo vargo ir aukų.*

*O jei tu kelio to pabojai,
Jei gąsdina tave vargai,
Širdis jei tavo dreba, abejoja,
Atmink, kiti gyvybę paaukojo,
O tu tik laisvę paaukojai jai.*

*Atmink, kaip Kristus prisikėlė,
Taip ir Tėvynė prisikels gyva,
Dainoj vaikų atgimsi vėlei,
Žydėsi melsva rugiagėlė,
Būsi laiminga ir linksma.*

*Ir Vilniuj, mieste Gedimino,
Trispalvė vėlei plevėsuos,
Žydės laiminga vėl Tėvynė,
Tas kraštas mėlynojo lino,
Ir vėl laisvi laisvai dainuos.*

*Todėl neverk, kad varpo sidabrinio
Tavęs gal nepasieks garsai.
Už laisvę Motinos, Tėvynės,
Už kraštą mėlynojo lino
Tebūna tau lengvi vargai.*

Šis eilėraštis gimė 1954 m. Archangelsko srityje, Ercevo lageryje. Velykų dieną prie skurdaus stalo susirinko visos lageryje kalinčios moterys, su ilgesiu ir skausmu prisimindamos savo artimuosius ir Tėvynę klausėsi šio eilėraščio, kuris joms tapo nelyginant kalėjimo himnu.

Buvusi politinė kalinė ponė K. Jurskienė dabar sunkiai serga, tad „Į laisvę“ leidėjai, rėmėjai ir visi skaitytojai ją sveikina su šv. Velykomis, linkėdami ne tik sveikatos, bet ir gražaus pavasario, lengvo kaip oras gyvenimo, gerų minčių ir gerų knygų.

Nr. 137(174) TURINYS

Redakatoriaus pastabos

- 3 *Aldona Žemaitytė*
NEĮKAINOJAMAS ŽODIS -
LAISVĖ

Laikas ir idėjos

- 5 *Antanas Saulaitis SJ*
ŽMOGAUS IR TAUTOS
PRISIKĖLIMAS
- 7 *KO REIKIA LIETUVAI*
- 8 *Juozas Kojelis*
IŠSILAISVINTI IŠ MELO
- 12 *Jonas Kronkaitis*
LIETUVOS VAIDMUO
VAKARŲ EUROPOJE
- 21 *Vytautas A. Dambra*
ŽINIASKLAIDOS
IŠLAISVINIMAS
- 26 *Eugenijus Gentvilas*
KORUPCIJA IR KOVA
SU JA
- 30 *Jonas Boruta SJ*
PER ISTORIJOS IR
KRIKŠČIONIŠKO
GYVENIMO PRIZMĘ

Krašto pulsas

- 36 *LIETUVIŲ PILIETINIŲ*
ORGANIZACIJŲ FORUMO
KOMUNIKATAS
- 37 *KO SIEKIA FORUMAS*
- 39 *Gintautas Česnys*
HIMNO DVASIOS
PAŠAUKTI
- 41 *Marija Jackevičienė*
TAUTOS VIENYBĖS
ŽENKLAN
- 42 *Vincentas Uždaviny*
RENGINIAI VINCO
KUDIRKOS GARBEI

Praeitis ir dabartis

- 44 *Kazys Ambrozaitis*
PROTŲ IR RAUMENŲ
EMIGRACIJA
- 46 *Magdalena Avietėnaitė*
EMIGRACIJOS KLAUSIMU
- 55 *Aleksandras Šidlauskas*
TAIP BUVO TARNAUTA
- 59 *Sigitas Jegelevičius*
NACIŲ REPRESIJOS PRIEŠ
SUKILĖLIUS
- 65 *Albertas Ruzgas*
SUSITIKIMAI SU PROF.
KONRADU KAVECKU

Mūsų bičiuliai

- 69 *Vincentas Uždaviny*
KOVOTOJAS IŠ DIEVO
MALONĖS
- 74 *VILTIS – LYG DIDELĖ*
VAIVORYKŠTĖ

Renginiai

- 78 *Juozas Kojelis*
J. MIKELINSKO VIEŠNAGĖ
- 81 *Vytautas Nemeika*
BENDRAVARDŽIAI IR
BENDRAMINČIAI
- 84 *Juozas Senkus*
LKB KRONIKAI – 30!
- 87 *A.a. Justinas Jakevičius*

Knygų lentyna

- 88 *KELIONĖ „VALDOVŲ*
KELIU“
- 90 *KRYŽIAI, ŽOLĖMIS*
VAINIKUOTI
- 91 *KARIO IR JO ŠEIMOS*
PAVEIKSLAS
- 93 *„[laisvę“ fondo studijų savaitės*
programa (projektas)
- 96 *Trumpai apie autorius*

Į LAISVĘ leidžia
 "Į laisvę" fondo Lietuvos filialas,
 Lietuviškų studijų centras
 (Center for Lithuanian Studies, Inc.) Čikagoje

Redaktorė:
Aldona Žemaitytė-Petrauskienė
 Redakcijos talkininkai:
Kazys Ambrozaitis, Juozas Baužys, Virginijus Gasiliūnas,
Jonas Kairevičius, Vytautas Kubilius, Jūratė Laučiūtė,
Petras Plumpa, Kęstutis Skrupskelis, Vidmantas Vitkauskas, Vytautas Volertas
 Maketuotojas
Jonas Matulevičius

Š. Amerikoje medžiagą galima siųsti adresu:
 "Į laisvę" 9240 Cliffside Ln.,
 Orland Park, IL. 60462-7790, USA

Spausdina spaustuvė "Morkūnas ir Ko" Kaune, Draugystės g. 17, LT - 3031

Į LAISVĘ (TOWARD FREEDOM) - a journal dealing with issues pertaining to the cultural and social development of Lithuanians throughout the world. "Į LAISVĘ" is published by the Center for Lithuanian Studies, Inc., Chicago, IL.

"Į laisvę" žurnalo plėtros direktorius
Vidmantas Vitkauskas

Administratorius Lietuvoje
Vidmantas Zavadskis
 Kaunas, Draugystės g. 17, LT - 3031,
 tel./faksas (8-27) 45 25 43, el. paštas morkuno.sp@takas.lt

Administratorius Š. Amerikoje
Jonas Prakapas
 14 Thelma Dr., Bakersfield
 CA 93305, USA

Neįkainojamas žodis – laisvė

Aldona Žemaitytė

Dvi datos – Vasario 16-oji ir Kovo 11-oji – verčia iš naujo susimąstyti, kas tai yra laisvė ir ką ji reiškia mūsų tautai, nustekentai šimtmečius trukusių okupacijų, iš kurių pastarojo pusamžio, matyt, buvusi pati baisiausia, nes labiausiai pažeidė žmonių dvasią. Dažnai mes kalbame apie laisvės kainą, matuodami ją gyvybės kaina. Bet laisvė yra neįkainojama žmogiškaisiais matais, net gyvybės netekimu. Vieni dėl jos netenka gyvybės, o kiti laisvę išniekina, rinkdamiesi pusiau sotaus vergo būvį.

Praėjus dešimtmečiui nuo laisvos Lietuvos egzistencijos pradžios vis dažnėja pajuokos ir paniekos laisvei recidyvai. Juokiasi ne mūsų priešai, o mūsų jaunimas, kuriam iš tikrųjų nieko nesako laisvės sąvoka. Jaunimas jau nežino, ką reiškė sąvokos „nelaisvė“, „geležinė uždanga“, „okupacija“, „šaltasis karas“, „stagnacija“ ir t.t. Jaunimas nežino, ką

reiškia pilki, lyg suodžiais apnešti miestai ir pilki veidai kilometriniuose eilėse prie maisto produktų ar geresnės kokybės drabužio. Tai – materialioji okupacinio režimo išraiška. O dvasinė buvo kur kas baisesnė: visuotinis sekimas, ideologinių priešininkų medžioklė, užčiaupta burna ir užgesusios mintys... Dvasinė nelaisvė buvo tokia baisi, kad šiandien atrodo lyg neįtikėtinas košmaras.

Jausmų sumaištis kyla, kai valstybinių - tautinių švenčių metu matai iškabintas murzinių spalvų arba apspurusias vėliavas. Dar visai neseniai, prieš keletą metų, tų vėliavų prie namų, ypač miesteliuose ar kaimuose, švenčių metu būdavo taip nedaug. Na, o vėliava, ne švenčių dienomis kabanti prie kurios nors įstaigos, atrodo lyg koks nesusipratimas. Net Turniškės, aukšto valstybinio rango valdininkų

Redakatoriaus pastabos

gyvenvietė, apsieidavo be šio valstybinio atributo. O prie verslininko Juozo Kazicko namų Vilniuje visuomet pamatysi mūsų lietuvišką vėliavą, nors tų namų šeimininkas retai svečiuojasi Vilniuje. Pagarba vėliavai ir pasididžiavimas ja J. Kazickui atrodo lyg savaime suprantamas dalykas. Taip dabar yra visoje Amerikoje, nusėtoje šios valstybės valstybingumo simboliškos vėliavomis. O Lietuvoje?.. Prieš Vasario 16-ąją labai populiarai A. Ramanausko-Greitai televizijos laida pademonstravo tautinę vėliavą, naudojamą kaip... skudurą grindims šluostyti. Ir daugeliui žiūrėtojų, tos telelaidos gerbėjų, tai atrodė labai juokinga. Amerikoje giedodami himną žmonės, ypač valstybės veikėjai, prideda ranką prie širdies. Lietuvoje, giedant himną, ir valstybės veikėjai, ir didelė piliečių dalis tik žiopčioja arba tyli lyg vandens į burną prisisėmę. Jie nemoka himno žodžių ir jiems į galvą neateina, kad himnas, vėliava yra laisvės simboliai, tos laisvės, kuri jiems suteikė kitą gyvenimo kokybę negu prieš penkiolika ar dvidešimt metų turėtoji.

Kodėl vis dar nesuvokiama laisvės kaina? Juk ne todėl, kad laisvė neturi kainos, kad ji yra absoliuti vertybė tik įsisąmoninus atsakomybę ir įsiparei-

gojimą. Be šių dviejų dalykų laisvė tėra palaida bala, skandinant visuomenę anarchijoje. Laisvė ir demokratija – du didieji pasaulio tautų ir valstybių pasiekimai – gali tapti pajuokos ir paniekos objektais, kai jų nevaldo atsakomybės ir įsipareigojimo apynasris. Žodis **laisvė** Lietuvoje šiuomsyky nuvertintas, tuščiaaviduris kevalas, likęs be to prasmio turinio, kuris žmogų padaro savo valstybės piliečiu.

Taigi **laisvė** ir **laisvė** – du vienodai rašomi ir tariami žodžiai, talpina skirtingas reikšmes. Už laisvę galvas dėjo 1830 ir 1863 metų sukilėliai, miško broliai po Antrojo pasaulinio karo okupuotoje Lietuvoje, dešimtmečius kalėjimuose smilko sovietmečio disidentai, į Baltijos kelią išėjo milijonai žmonių. Laisvo ir atviro pasaulio laisvė reiškiasi neribotu žmogaus teisių išplitimu, kai mokytojai bijo pasakyti griežtesnį žodį savo mokiniam, o karininkai - griežčiau subarti kareivių, kai pirmuose laikraščių puslapiuose puikuoja nusiakstamo pasaulio lyderių portretai. Kaip smarkiai pinga tas neįkainojamas žodis!

Sigutės Chlebinskaitės grafika

Žmogaus ir tautos prisikėlimas

Kun. Antanas Saulaitis SJ

Praėjus 50 metų po Antrojo pasaulinio karo Ramiojo vandenyno saloje susitiko septyniasdešimtmečiai amerikiečiai ir japonai, jaunystėje vieni prieš kitus žiauriai kovoję. Iš pradžių abi pusės laikėsi atokiai, o vakarop ašarodami apsikabino. Visus tuos metus net savo žmonoms bei šeimoms nepasakojo, koks siaubas juos kanki-

na naktimis. Košmarai ar kiti pašmonės vaizdiniai lydi jautriame amžiuje išgyvenusius artimųjų smurtą, alkoholizmą šeimoje, tremtį, skurdą, badą, netektį, neteisybę, tėvų ištuoką. Palaiminti, kurie religiniais, psichologiniais ar kitais būdais pripažino žaizdą ir atvėrė ją gydyti, kaip šie būvę kareivėliai.

Laikas ir idėjos

Ne visiems pavyksta su savimi ir kitais susitaikyti. Disidentai lieka disidentais ir tada, kai nebėra priešas ties priešintis, alkoholio paliestos šeimos duktė išteka už alkoholiko, išsiutuokusių vaikai, bijodami nesėkmės, kuria santuokos židinį. Karo pabėgėliai arba tremtiniai, kaip Eriksonas išaiškino, išlieka psichologiniais ir socialiniais egzilais visą gyvenimą.

Tremtiniais savojoje žemėje lieka ir tautos, kol savo Senojo Testamento neįgyvendina Naujuoju. Pietų Amerikos valstybių 500 metų kelionė nuo skriaudžiamos kolonijos iki modernios demokratinės valstybės liudija asmens dinamikai prilygstantį visuomenės vyksmą: vietoj užsieniečių valdovų liko savieji, tarsi kaliniai, perėmę kalėjimą valdyti, neišgyvenę sutartinės laisvos bendruomenės gyvenimo. Sovietinėje santvarkoje žmogus buvo lygus nuliui, tad ir žmogaus orumas, savigarba bei visavertiškumas savaime neatsiranda.

Krikščioniška viltimi paženklintos išlaisvinimo teologijos praktika padeda žmonėms veikliai imtis atsakomybės už savo ir kitų ateitį. Vidurio ir Pietų Amerikoje mažų bendruomenių ir visos Bažnyčios mastu svarstydami taiklias Šventojo Rašto ištraukas, žmonės suvokia savo vaidmenį ir imasi solidarinių veiksmų, kad būtų sukurta teisingesnė visuomenė ir įgyvendintos žmogaus teisės.

Lietuviškame pasaulyje šią galią mybę vaizdingai liudija V. Mykolaičio-Putino „Sukilėliai“ ir Ievos Simonaitytės „Aukštųjų Šimonių likimas“.

Kun. Antanas Mackevičius, kovojęs ne tiek tiesiogiai su caro kariuomene, kiek su savaisiais, stengėsi įtikinti, kad jie gali stoti už save ir kitus – moderniais žodžiais, kad jie yra vertingi ir garbingi, o ne dvasiškai kolonizuoti baudžiauninkai. Ne veltui sovietmečio laidose buvo išimtas paskutinis I. Simonaitytės veikalo skyrelis apie išlikusią gyvastingąją Rožytę – tautos prisikėlimo įvaizdį.

Moderniame pasaulyje „gražiai“ vienas kitą papildo du reiškiniai: prieš valstybines ar ekonomines galias bejėgė nevilts ir individualizmas, buvusioje Sovietijoje kilęs iš užnuodyto visuomeninio pasitikėjimo ir iš (vakarietiškos?) globalizacijos individualizmo. Abu veiksniai žmogų atitolina nuo tų, su kuriais solidarai (kaip sakytų katalikiškas socialinis mokymas) ateitį kurtų. Nuleidę rankas, savo teisėtą atsakomybę perleidžia kitiems, laukdami šių malonės ar juos kaltindami.

Veiklios ir viltingos atsakomybės už save ir solidarumo su kitais pavyzdys būtų pensininkė močiutė, gaunanti vos pusantro šimto litų pragyventi. Iš senų drabužių ji siuva naujus, iš turkaus daržovių atmatų (ridikėlių lapų ir pan.) pasigamina sveikų daržovių, iš pigaus avienos lajaus pasirūpina riebalų, iš pardavėjų numestų žalumynų išsidžiovina arbatžolių, kitus pradžiugina savo maloniu šypsniu ir naminais pyragaičiais, ankstyvą rytą praleidžia mažoje kopyčios bendruomenėje su savo praeitimi, dabartimi ir ateitimi, kurią kurti pašaukta.

Ko reikia Lietuvai

Sausio 26-27 dienomis Los Angeles Lietuvių fronto bičiuliai surengė jau 35-ąjį Politinių studijų savaitgalį, kurio tema buvo "Lietuvai reikia antro išsivadavimo". Temos pavadinimas tarp kairiųjų Lietuvoje sukėlė sumaištį. Buvo tiesmukai, paraidžiui suprasta, kad išsivadavimo reikia nuo... postkomunistų, dabartinių socialdemokratų, kurie šiuo metu yra valdžioje. Tačiau savaitgalio rengėjų galvota apie antrąjį - dvasinį - išsivadavimą. Mat fizinė okupacija jau nugalėta 1990 metais, o dvasinė okupacija vis dar neapleidžia žmonių sielų, nepaisant to, kokiai partijai žmogus priklauso - kairiajai ar dešiniajai. Reikia dvasinio išsivadavimo, ir tai svarstė Los Angeles susirinkę savaitgalio dalyviai - pranešėjai, diskutantai ir eiliniai klausytojai. Tarp pranešėjų buvo ir Lietuvos atstovų. Generolas Jonas Kronkaitis darė pranešimą apie Lietuvos vaidmenį Europoje, tuo papiktindamas kai kuriuos Lietuvos Seimo politikus - jie pareikalavo, kad generolas, Lietuvos kariuomenės vadas, pasiaiškintų dėl neva politikavimo "radikalių" dešiniųjų konferencijoje. Jie tikriausiai įžiūrėjo tame generolo žingsnyje... karinio perversmo galimybę. Kairiesiems sapnuojasi 1926-ieji metai... Kad ten nebuvo jokio politikavimo, paliudys pats pranešimo tekstas, kurį žemiau pateikiame.

Be generolo, Los Angeles frontininkai susilaukė dar trejeto svečių iš Lietuvos: prof. Vytauto Landsbergio, Liberalų sąjungos pirmininko Eugenijaus Gentvilo, kurio pranešimą čia irgi pateikiame. Be to, dalyvavo ir populiariusis Jurgis Kairys, kurio sėkmė pasaulyje visiems žinoma. Iš Madrido į Kaliforniją atvyko ir kalbėjo ambasadorius Vytautas A. Dambra.

Pranešėjai buvo ir tėvas bei sūnus Kojeliai. Juozas Kojelis kalbėjo apie tautiškumą ir kosmopolitizmą Lietuvos mokyklose, o Linas Kojelis - apie privatizavimo skaudulius Lietuvoje, ypač energetikos srityje. Aktyviai diskusijose dalyvavo advokatė Žibutė Brinkienė, Angelė Nelsienė, Violeta Gedgaudienė, Vytautas Vidugiris, Algis Raulinaitis, Juozas Pupius ir kiti. Apie tai skaitykite Juozo Kojelio apžvalginiame straipsnyje.

Redakcija

Išsilaisvinti iš melo

Juozas Kojelis

*35-osios politinės svarstybos Kalifornijoje
2002 m. sausio 26-27 dienomis*

Lietuvis profesorius dr. Antanas Maceina ir rusų rašytojas Aleksandras Solženicynas sutarė, kad melas buvo sovietinės sistemos pagrindinis principas, o prievarta – priemonė, paverčiusi melą sovietinio gyvenimo norma. Jei kas anksčiau geravališkai tuo netikėjo, sugriuvus Sovietų Sąjungai įsitikino.

Išvedus sovietų kariuomenę, nuo svetimųjų prievartos Lietuva išsivadavo, bet tautoje tebetvyro užsilikęs tirštasis sovietinio melo rūkas. Los Angeles Lietuvių fronto bičiuliai dviejų dienų svarstybose aiškino, kokiose ekonominio ir politinio gyvenimo srityse tas rūkas tirščiau susitelkęs, kokiomis formomis jis pasireiškia, ir svarstė, kaip būtų galima iš to blogio išsivaduoti. Bendrinė svarstybų tema buvo – **Lietuvai reikia antro išsivadavimo, atveriant duris teisingumui.**

Šiems klausimams aptarti į svarstybas buvo pakviesti: ambasadorius Ispanijoje dr. Vytautas Dambraiva, Lietuvos liberalų sąjungos pirmininkas dr. Eugenijus Gentvilas, lakūnas, pasaulio čempionas Jurgis Kairys ir penkerius metus Lietuvoje išgy-

venęs Linas Kojelis. Laimingu sutapimu tuo metu pro Los Angeles atostogų į Havajus keliavo Seimo narys prof. Vytautas Landsbergis su žmona, jis susisiekiė su organizatoriais ir sutiko svarstybose tarti žodį. Žodis tegalėjo būti trumpas, nes programa buvo užpildyta ir kalbėtojai į savo vietas statyti.

Skaidriausia Lietuvos gyvenimo sritis, kurioje sovietinio melo rūko veik nebelikę, yra Lietuvos karinės pajėgos. Losangeliečiai seniai svajojo sutikti asmenį, kurio dėka Lietuva yra geriausiai pasirengusi kandidatė dar šiais metais būti pakviesta į NATO. Tas asmuo kaip tik yra **gen. mjr. Jonas Kronkaitis**, Amerikos lietuvis, buvęs Amerikos armijos pulkininkas. Gen. J. Kronkaitis buvo pakviestas skaityti baigiamąjį sesijoje pagrindinę paskaitą „Lietuvos vaidmuo Vakarų Europoje“. O pirmąją studijų dieną jis skaitė informacinį pranešimą „Lietuvos karo pajėgų atkūrimas: sėkmės ir nesėkmės“. Generolas dalyviams padarė didelį įspūdį savo profesionalumu, principingumu, aukšta dvasine kultūra. Antra vertus, visus ža-

35-ojo Politinių studijų savaitgalio kalbėtojai ir organizatoriai – Los Angeles LF bičiuliai. Pirmoje eilėje (iš kairės): prof. V.Landsbergis, dr. E.Gentvilas, A.Nelsienė, amb. V.A.Dambra, V.Gedgaudienė, J.Kairys, gen. J.Kronkaitis, L.Kojelis. Stovi: adv. Ž.Brinkienė, V.Grauzinis, Z.Viskanta, kun. S.Anužis, J.Prakapas, A.Kulnys, A.Raulinaitis, G.Leškys, I.Medziukas, E.Vidugirienė, J.Kojelis, dr. Z.Brinkis, V.Vidugiris, J.Papius

vėjo jo paprastumas, natūralus bendravimas su kiekvienu sutiktu žmogumi. Lietuvos kariuomenės vado gen. Jono Kronkaičio nuopelnai įtvirtinant Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 1990 kovo 11-osios Aktą prilygsta gen. Silvestro Žukausko nuopelnams apginant 1918 vasario 16-osios Aktą.

Dr. Eugenijus Gentvilas, Lietuvos liberalų sąjungos pirmininkas, įtikinančiai dėstė, kad korupcija Lietuvoje yra sovietinis paveldas. Sovietmečiu partinė nomenklatūra buvo labai turtinga ir, tai dar svarbiau, nebaudžiama. Sužlugus Sovietijai kompartiečiai ir kagėbistai, pagrobę Lietuvos žmonių turtą, tapo įtakingi politiniame gyvenime ir užvaldė teisėtvarką bei ži-

niasklaidą, pratęsę dvi nemoralias nuostatas: *vok, kas neišvogta, ir lik nebaudžiamas*. Politinis elitas nebaudžiamumo privilegija dar ir toliau naudojasi. Net tie, kurie komunistinei nomenklatūrai ir nepriklauso. Žemiau politinio elito esanti valdininkija daugiausia įklimpusi į kyšius ir didžiuosius nusikaltimus dangsto politinio elito autoritetu: taip nutarė koks nors kolektyvas – Seimas, taryba, komisija. *(E.Gentvilo tekstą spausdiname žemiau. – Red.)*

Pokalbiui tema „Laisvinti teisėtvarką ir žiniasklaidą iš tarnavimo netiesai“ įvadinį žodį tarė **Jurgis Kairys**, akrobatinio skraidymo tarptautinis čempionas, kuris stebi Lietuvos

Laikas ir idėjos

politinio gyvenimo raidą, kai iš erdvės sugrįžta į Žemę. „Teisėtvarka Lietuvoje politizuota“, - teigė jis. Jei yra ir gerų įstatymų, tai jie dažniausiai neveikia. Žiniasklaida nėra laisva. Savininkai ją kontroliuoja. Kitaip manantiems į didžiąją Vilniaus, Kauno ar Klaipėdos spaudą neįmanoma patekti. Viename dienraštyje iškiliausių Lietuvos žmonių grupė viešai kreipėsi į valstybės Prezidentą, prašydama paveikti, kad spaudoje nebūtų niekinamos tautinės, moralinės ir religinės vertybės, bet susilaukta priešingų rezultatų: bandyta su pasirašiusiais susidoroti. Kairys kritikavo visą krašto santvarką, kuri palanki melui bei korupcijai, ir piršo nacionalinės demokratijos sąjūdžio idėjas, bet publikos pritarimo nesulaukė.

Linus Kojelis, penkerius metus praleidęs Lietuvoje, kalbėjo tema „Rusijos energetikos oligarchai ir „lietuviškojo kapitalo“ veikla Lietuvoje“. Remdamasis objektyviais faktais ir asmenine patirtimi, jis aiškino, kad Rusijos ir savųjų oligarchų naudai Lietuvoje veikiantis kapitalas bandomas įteisinti „lietuviško kapitalo“ vardu. Bet tai yra melas, nes to „lietuviško kapitalo“ šaknys yra Rusijoje. Rusiškasis kapitalas Lietuvoje veikia įvairiais pavidalais – per Rusijos energetikos dukterines organizacijas, per bendras lietuvių-rusų įmones, per didžiuosius energetikos produktų vartotojus, kurie didelėmis sumomis remia politines partijas, ir per išrinktus Seimo narius, kurie tokiam „lietuviškam kapitalui“ stengiasi išrūpinti įstatyminių lengvatų. Šis melas kelia strateginę grėsmę

Lietuvos ūkiui. Nuo to melo bus išsivadauta, kai reali grėsmė bus paviešinta. Kalbėtojas siūlė įkurti strateginių studijų institutą, kuris studijuotų Lietuvos energetinių ryšių su kaimyninėmis valstybėmis politinius klausimus ir informuotų visuomenę.

Brig. gen. Jonas Kronkaitis, Lietuvos kariuomenės vadas, plėtodamas temą „Lietuvos karo pajėgų atkūrimas: sėkmės ir nesėkmės“, dalykiškai supažindino su nueitu keliu iš sovietinės klampynės į moderniai ir profesionaliai nepriklausomos valstybės pamatų kariuomenei sukūrimą. Niekam nedarydamas priekaištų, išskyrus okupacinį palikimą, niekur neaukštindamas savęs, bet nuopelnus pripažindamas savo bendradarbiams, kalbėtojas supažindino su karių gyvenimo sąlygomis, apmokymu, profesionalaus ugdymo sistema. Klausytojai gavo paties kariuomenės vado parengtos medžiagos apie Lietuvos kariuomenę su diagramomis, nuotraukomis, modernios ginkluotės pavyzdžiais, biudžeto paskirstymo lentelėmis. Matėme daug uniformuotų karių veidų, bet niekur nepamatėme jo paties nuotraukų. Savo žodyje jis priminė savo ir Prezidento Valdo Adamkaus susitikimą su JAV Prezidentu George'u W. Bushu, kuris davė realių vilčių Lietuvai šiomet būti pakviestai į NATO.

„Kelias į antrąjį išsilaisvinimą ir iševija“ klausimą gvildeno **dr. Vytautas Dambra**, Lietuvos ambasadorius Ispanijoje. Anksčiau, kur jis nedirbo, visą laiką atakavo prievartos ir melo tvirtovę – Sovietų Sąjungą. Kai ji sugriuvo ir Lietuvą iš prievartos

Laikas ir idėjos

gniauztų paleido, jis perėjo dirbti į Lietuvos diplomatinę tarnybą ir savo turtingą diplomatinę patirtį Amerikoje perkėlė į Lietuvos diplomatijos teritoriją. Dr. Dambraiva ne tik Lietuvai kūrybingai atstovauja kitose valstybėse, bet ir puoselėja šviesios, teisingos, moralios Lietuvos viziją, skelbdamas tokius studijinius rašinius kaip „Viešoji diplomatija“, „Teisingumo principai“, „Politika ir moralė“, „Atvertime duris teisingumui“ ir kitus. Ir šiose svarstybose jis kalbėjo apie išsilaisvinimą iš užsilikusio sovietinio melo, kuris realiame gyvenime pasireiškia korupcija, kyšiais, apgaulingais politikų pažadais, valdininkų nesąžiningumu, reketu, pasišaipymais iš religijos bei moralės ir kitais pavidalais. Kreipdamasis į išeiviją jis tarė: „*Šaukiu ir kartoju: kreipkimės į fondus, į lietuviškas organizacijas ir į geros valios Amerikos lietuvius surinkti penkmilijoninį fondą ir Lietuvoje įsteigti rimtą, atsakingą ir įdomų dienraštį, kuris taptų lietuvių tautai tautinių ir krikščioniškų vertybių kelrodžiu*“.

Tema „Tautiškas ir kosmopolitizmas Lietuvos mokyklose“ teko pristatyti **Juozui Kojeliui**, išeiviui, diplomuotam pedagogui, kuris ir dabar nuolatos lanko Lietuvos mokyklas ir daug bendrauja su mokytojais. Pastebėjęs, kad mokyklos lietuvių kryptimi daro pažangą, pripažino, jog kosmopolitizmas taip pat rodo veržlumą, remiamas senųjų pedagogų ir sunkiai pakeičiamų direktorių. Susumuodamas išvadines mintis, kalbėtojas siūlė: a) ruošiant naują Lietuvos švietimo įstatymą, nenutolti nuo tautinio

auklėjimo ir patriotinio ugdymo nuostatų; b) nedelsiant pradėti vykdyti Patriotinio ugdymo programą, kurią paruošė buvusio švietimo ir mokslo ministro K. Platelio sudaryta komisija; c) atkreipti rimtą dėmesį ypač į istorijos, lietuvių kalbos ir literatūros vadovėlius ir mokykloms rekomenduoti tokius, kurie atitinka gyvenamąjį laiką, ugdymo tikslus bei turinį ir vaikų amžių; d) rengiant būsimus mokytojus orientuotis ne tik į teorines žinias, bet ir į asmeninius pedagogų sugebėjimus bei vertybes. Buvo atkreiptas dėmesys į dvi viešas neigiamas aplinkybes, kurios nepalankiai veikia jaunosios kartos ugdymą ir ugdymąsi: a) valdžios suorganizuota istorikų komisija, kuri už karo ir pokario nusikaltimus žmoniškumui Lietuvoje kaltina lietuvius, menkindama okupantų – komunistų ir nacių – atsakomybę; b) pakrikęs šeimų gyvenimas su abortais, girtavimu, savižudybėmis, mažamečių seksualiniais nusikaltimais. Kad šeimos turėtų dorovinius pagrindus, reikia paruošti programą, sutelkus patyrusius sociologus, pedagogus, teologus, medikus.

Antroji studijų diena, sekmadienis, prasidėjo pamaldomis Šv. Kazimiero bažnyčioje su kun. S. Anužio specialiai pritaikytu pamokslu. Posėdį salėje pradėjo valdybos pirmininkė Ž. Brinkienė ir sekretorius J. Pupius. Prieš gen. J. Kronkaičio paskaitą poetas Bernardas Brazdžionis buvo pažadėjęs tarti poetinį žodį Lietuvai ir išeivijai, bet dėl staiga pasunkėjusios ligos dalyvauti negalėjo. Į išeiviją trumpomis kalbomis kreipėsi tolimieji svečiai: dr. V. Damb-

Laikas ir idėjos

rava, prof. V.Landsbergis, dr. E.Gentvilas ir J.Kairys. Bet pagrindinis dėmesys buvo sutelktas į kariuomenės vado paskaitą „Lietuvos vaidmuo Vakarų Europoje“. Paskaita buvo išklaudyta derama rimtimi. Kalbėtojas, pradėjęs teze, kad „*Europos saugumas kartu yra ir Lietuvos saugumas*“, pereina prie platesnių svarstymų klausimo, kaip ir kiek Lietuva gali prisidėti prie Vakarų Europos valstybių saugumo. Svarsty muose paliečia daug dalykų, kurių trumpoje santraukoje negalima aptarti. Paskaita buvo išspausdinta Lietuvos

ir išeivijos laikraščiuose, kartojama žurnale „Į laisvę“, be to, Los Angeles LF bičiuliai visą studijų medžiagą ruošiasi išleisti atskiru leidiniu.

Svečių įvadinius pareiškimus komentavo losangeliečiai – Ž.Brinkienė, V.Černius, V.Gedgaudienė, G.Leškys, A.Nelsienė, Z.Viskanta ir svečiai; posėdžiams vadovavo Dalytė Lovett, A.Raulinaitis ir V.Vidugiris, invokaciją kalbėjo kun. S.Anužis, meniškas programos apipavidalino architektas E.Arbas. Daugelis iš publikos dalyvavo diskusijose.

Lietuvos vaidmuo Vakarų Europoje

Gen. mjr. Jonas Kronkaitis

Suirus Sovietų Sąjungai prasidėjo procesas, kurį dar labiau paspartino praėjusių metų rugsėjo 11-osios įvykiai. Dabar matome labai akivaizdų regioninį bei globalizacinį procesą, ieškant strateginio bendradarbiavimo galimybių. Po rugsėjo įvykių nebegalime galvoti apie konkurenciją anksčiau priimtame Rytų-Vakarų kontekste. Tačiau nenorėčiau pritarti tiems, kurie mano, kad apskritai baigiasi itin galingų valstybių konkurencija ir kad kova su terorizmu suvienija anksčiau konkuravusias valstybes bei visiems laikams panaikina savanaudiškus interesus. Pasaulis yra sudėtingas, tad galima tikė-

tis, kad ir ateityje konfliktams spręsti bus naudojama jėga. Artimiausias pavyzdys – pastaruoju metu paaštrėjęs konfliktas tarp Indijos ir Pakistano. Taip pat labai nestabili padėtis Afrikos valstybėse. Iš tikrųjų iššūkiai saugumui dabar yra sudėtingesni ir sunkiau prognozuojami.

Kalbėdamas apie Lietuvos vaidmenį Vakarų Europoje, šiandien norėčiau šį klausimą sukonkretinti ir kalbėti tik apie jos vaidmenį Vakarų Europoje saugumo plačiąja prasme atžvilgiu. Tai saugumas ne vien nuo išorinių grėsmių, bet ir valstybės galiybės vykdyti savarankišką vidaus

*Gen. mjr. Jonas Kronkaitis
Los Angeles*

politiką ir tvarkyti savo ūkį nepriklausomai nuo išorės kontrolės. Pavyzdžiui, ekonominė nepriklausomybė nuo monopolistinės užsienio kontrolės. Visi suprantame naftos bei gamtinių dujų oligarchijos įtaką pasaulio rinkoje. Šis klausimas yra itin aktualus ir Lietuvai, ypač šiuo metu, kai šios ūkio šakos pereina iš valstybinio sektoriaus į privatų. Imkime, pavyzdžiui, Iraną: tai valstybė, turinti nepaprastai didelius gamtinius išteklius, ta-

čiau negalinti jų išnaudoti dėl jai taikomų sankcijų.

Praeityje matėme grėsmes, kylančias dėl karinių veiksmų. Nors ir tada ekonominė sankloda buvo konfliktų pagrindas, bet Rytų-Vakarų polarizacija buvo nubrėžusi aiškias varžybų ribas, kurias peržengus kultų branduolinis karas be galutinio nugalėtojo. Komunizmas daugiau nei pusšimtį metų trukusiose varžybose bankrutavo ir Sovietų Sąjunga subyrėjo.

Silpnos ir stiprios valstybės

Daugiau kaip dešimtmetis praėjo, kai politikai, mokslininkai, diplomatai bei tarptautinės organizacijos kuria naują pasaulio tvarką, bet aiškios sistemos vis dar nematyti. Taip, Europa vienijasi ir bando sukurti saugumą, pagrįstą ekonomine pusiausvyra. Šio proceso tikslas - taip suvienyti Europos valstybes, kad jos nenorėtų ir neturėtų rimtos priežasties viena su kita kovoti. Tačiau tokia pusiausvyra yra tik tarp Europos Sąjungos valstybių. Ekonomiškai galinga Europa kelia iššūkius ir kitoms, toliau ir arčiau esančioms šalims. Labai svarbus klausimas, ar Kinija, Indija ir Rusija bus patenkintos savo padėtimi ateityje? Ar nedidės skirtumas tarp turtingųjų ir "nuskriaustųjų"?

Silpnomis, matyt, reikėtų vadinti tokias valstybes, kurių politinė sistema nėra galutinai susiformavusi bei stabili. Jų ekonomika yra silpna, jos negali savo piliečiams suteikti bent

Laikas ir idėjos

minimalių socialinių garantijų, užtikrinti jų saugumo ir efektyviai spręsti nusikalstamumo problemų. Tai valstybės, kurios susiduria su ekologinėmis bei kitomis problemomis ir turi labai ribotas galimybes jas spręsti. Stiprioms valstybėms paprastai būdingos visai priešingos savybės. Manoma, kad silpnos valstybės dažniausiai yra nesaugios, o stiprios – atvirkščiai.

Šiuo metu Vakarų Europa ir jai priklausančios valstybės yra stiprios. Jos garantuoja šalies vidaus saugumą – turi efektyvią, ilgus metus veikiančią demokratinę sistemą, užtikrinančią pagrindines žmogaus teises ir laisves. Šalyse puikiai funkcionuoja laisvosios rinkos ekonomika, kuri leidžia piliečiams patiems kurti savo gerovę, o valstybei padeda užtikrinti aukštą pragyvenimo lygį bei suteikia būtinas socialines garantijas. Tos valstybės, efektyviai spręsdamos nusikalstamumo ir jo prevencijos problemas, užtikrina savo piliečių saugumą. Jos taip pat yra gana stiprios karine prasme – ten jau seniai sukurtos bei išbulintotos karinės doktrinos ir procedūros. Kariuomenės egzistuoja jau daugelį metų ir turi susiformavusias tradicijas, nepriekaištingai parengtą personalą bei yra gerai ginkluotos. Visa tai garantuoja šalių efektyvų karinį saugumą, pasiruošiant kitoms naujai kylančioms grėsmėms.

Galime daryti išvadą, kad Lietuva po komunistinio nualinimo yra ekonomiškai silpna ir nėra saugi. Bet šio krašto žmonės pasirinko tinkamą alternatyvą – integraciją į saugią Vakarų Europos draugiją. Deja, dėl ge-

ografinės padėties Lietuva vėl atsiduria tarp konkuruojančių jėgų ekonomine ir politine prasme.

Nors Vakarų Europos šalys gali garantuoti savo vidinį saugumą, tačiau jos nepajėgia ir niekada negalės atsirišti nuo jas supančios išorinės regioninės bei tarptautinės aplinkos. Visa tai ir nulemia pastangas gerinti išorinį regioninį ir tarptautinį saugumą. Bendradarbiaudamos tarpusavyje Vakarų Europos šalys sukūrė tokias institucijas, kaip NATO ir ES. Būdamos racionalios ir efektyviai veikiančios, jos gali adekvačiai reaguoti į naujus iššūkius bei prisitaikyti prie naujai besiformuojančių aplinkybių. Visa tai užtikrina kiekvienos tokios valstybės ir vidinį, ir išorinį saugumą. Priklausymas minėtoms institucijoms ir bendradarbiavimas su jomis kiekvienai šaliai leidžia efektyviau įgyvendinti nacionalinius interesus bei tikslus.

Pasibaigus šaltajam karui Vakarų Europa susidūrė su naujomis, iki tol dar nepatirtomis regioninio ir tarptautinio saugumo problemomis. Viena iš jų – konfliktai valstybių arba buvusių sudėtinių valstybių viduje, kylantys dėl etninių, religinių skirtumų. Jie gali plėstis ir virsti tarptautiniais regioniniais konfliktais. Pavyzdžiui, kariniai konfliktai buvusios Jugoslavijos teritorijoje. Šių procesų padariniai silpnoms valstybėms ir visuomenėms yra tokie: politinis ir ekonominis nestabilumas, nedarbas, migracija, nusikalstamumas ir t.t.

Po šaltojo karo Europos žemyne susikūrė arba savo nepriklausomybę atgavo nemažai valstybių. Dauguma

Laikas ir idėjos

jų pirmaisiais metais susidūrė su panašiomis, visoms besikuriančioms valstybėms bei visuomenėms būdingomis problemomis. Tai ir neaiški politinė sistema, ir pereinamojo laikotarpio ekonomika, ir piliečių socialinių garantijų stoka bei pilietinės kultūros pokyčiai. Logiška, kad tokios silpnos valstybės yra ne pačios geriausios ir mėgstamiausios kaimynės. Dažniausiai jų silpnybės peržengia teritorines ribas ir gali sudaryti nepatogumų kaimynams.

Tačiau būtų neatleistina nepastebėti, kad dauguma tokių pereinamojo laikotarpio šalių vis dėlto jau pasiekė didžiulę pažangą politinėje, karinėje, ekonominėje, socialinėje ir teisinėje srityse. Taigi jos sukūrė palankesnę aplinką ir savo kaimynėms. Kita vertus, kad pasivytų Vakarų Europos valstybes, jos ir toliau turi daug dirbti. Visiškai Vakarų Europos regioninis saugumas galėtų būti garantuotas tik tada, kai šios šalys pasieks lygiavertį Vakarų Europai ekonominį ir politinį lygį. Ypač tada, kai visos ar bent dauguma jų bus priimtos į pagrindines tarptautines organizacijas - ES bei NATO.

Kita vertus, visos be išimties Vakarų Europos šalys susiduria su naujomis – tarptautinio saugumo – problemomis. Pagrindine jų priežastimi, matyt, reikėtų laikyti globalizacijos stiprėjimą. Kaip parodė pastarojo meto įvykiai, bene opiausia problema bei grėsmė yra tarptautinis terorizmas. Tokios formos agresija neapsiriboja konkrečios šalies teritorija, nepaiso jokių žmogiškumo bei tarptautinės teisės normų.

Šiuo metu didžiulę grėsmę kelia nelegali prekyba cheminiais, bakteriologiniais bei branduoliniais masinio naikinimo ginklais, ypač tuomet, kada tai glaudžiai siejasi su terorizmu. Nė viena valstybė, veikdama atskirai, nepajėgtų efektyviai kovoti su šiais reiškiniais. Tik bendros pastangos gali juos apriboti. Norint visiškai sunaikinti terorizmą, reikėtų ieškoti giluminių jo priežasčių. Kadangi viena jų – globalizacija, kurios panaikinti neįmanoma, matyt, tikėtis visiškai sunaikinti terorizmą būtų naivu. Tai jau žmonijos ir šiandienos pasaulio egzistenciniai klausimai. Tačiau pasipriešinimas atviram terorui bendromis pastangomis turėtų duoti siekiamų rezultatų. To iliustracija galėtų būti pastarojo meto įvykiai Afganistane.

Vis dėlto mūsų dienomis kyla ir kitų, ne mažiau svarbių, nekarinio pobūdžio saugumo problemų, ypač ekonominėje-socialinėje sferoje. Vis labiau reiškiasi gilėjantis ekonominis skirtumas tarp atskirų pasaulio šalių. Tebėra aktualios struktūrinės ekonomikos problemos: nedarbas, pramonės monopolizacija. Didžiulės tarptautinės korporacijos įgyja vis daugiau monopolinių bruožų ne tik atskirose valstybėse, bet ir tarptautiniu mastu. Šis procesas gali iškreipti laisvosios prekybos sąlygas. Šiuolaikinė modernizacija padeda iškilti ir tarptautinėms kriminalinėms organizacijoms, kurios turi tiek daug finansinių pajėgumų, kad gali destabilizuoti net ir vidutinio dydžio valstybės tvarką. Tik bendros šalių pastangos leistų susidoroti su šiomis problemomis.

Lietuvos kelias į demokratiją

Lietuva ir istorine, ir geografinė prasme yra sudėtinė Europos dalis. Taigi peršasi natūrali išvada, kad Lietuvos valstybės likimas yra susijęs su visos Europos likimu. Lietuvos saugumas yra tiesiogiai veikiamas Europos šalių ir atskirų jos regionų, taip pat ir Vakarų Europos saugumo. Kita vertus, Lietuvos saugumas vienokiu ar kitokiu mastu daro įtaką Europos ir atskirų jos regionų saugumui. Taigi judėjimas yra dvipusis. Šiuo požiūriu, atsižvelgiant į plačiąją saugumo sąvoką, kyla pagrindiniai klausimai. Kokią ir kokio masto įtaką Vakarų Europos ir jos šalių saugumui gali daryti Lietuva? Ypač jei ji būtų stipri politinė, ekonomine, karine, socialine-višuomenine ir ekologine prasme.

Jau kalbėjau apie sunkumus, kurie kyla nepriklausomybę atgavusioms šalims. Lietuva – ne išimtis. Savo nepriklausomybės pradžioje mūsų kraštas susidūrė su daugeliu iš jų, pavyzdžiui, korupcija. Vis dėlto buvo nuolat ir atkakliai stengiamasi sukurti demokratine. Vakarų modelį atitinkančią valstybę, kad ji taptų lygiaverte ir integralia Vakarų Europos dalimi.

Politinio saugumo srityje Lietuva pasiekė gerų rezultatų ir šia prasme smarkiai sustiprino savo saugumą. Šalies valdyme vadovaujamosi demokratinėmis vertybėmis, formuojasi ir nusistovi jų sistema. Sukurtos ir ėmė veikti pagrindinės demokratinėi valstybei būdingos institucijos. Šiuo metu vidaus ir užsienio politiką galima apibrėžti kaip iš es-

mės stabilia, t.y. keičiantis valdančiosioms partijoms išlaikomas pagrindinių krypčių tęstinumas. Ši politika pagrįsta pagrindinėmis demokratinėmis vertybėmis, per kurias toliau siekiama garantuoti, stiprinti bei formuoti lietuviškas tradicijas. Neneigiu, kad dar turime didelių kliūčių demokratinėi sistemai efektyviai veikti. Sovietmečio nomenklatūros spaudos kontrolė palieka visuomenę informacijos dykumoje. Pavyzdžiui, valstybinėse institucijose dar tebedirba nemažai žmonių, nesuprantančių pagrindinių demokratijos principų. Vis dėlto Lietuva vykdo aktyvią užsienio politiką, yra daugelio tarptautinių organizacijų narė, siekia narystės NATO ir ES. Jos interesai sutampa su daugelio Vakarų Europos šalių ir pagrindinių tarptautinių organizacijų atstovaujamaisiais interesais. Mūsų krašto politinė nuomonė bei valia mažai kuo skiriasi nuo kitų Vakarų socialdemokratiškų šalių nuomonės.

Dabar Lietuva palaiko gerus santykius su savo kaimynėmis ir kitomis valstybėmis. Kuriamas tvirtas regioninio gynybinio bendradarbiavimo tinklas su daugeliu NATO šalių ir jos partnerių. Kaip pavyzdį galima paminėti tai, kad Lietuva vis labiau įsitraukia į Danijos-Lenkijos-Vokietijos gynybinio bendradarbiavimo trikampio veiklą, taip pat į dvi strategines partnerystes: vieną – su JAV, kitą – su Lenkija. Plėtojamas dvišalis bendradarbiavimas su partneriais iš NATO, Šiaurės Europos šalimis, naujomis NATO narėmis. Tarptautiniu lygiu yra remiami ir mūsų gynybinio bendradarbiavimo projektai su Estija bei Latvija.

Lietuva gerai pažįsta Rytų Europos šalis, jų tradicijas, kultūrą ir politiką, todėl gali būti puikus "tiltas" tarp Rytų ir Vakarų. Šiuo metu ji vykdo aktyvią politiką Rytų Europos valstybių atžvilgiu. Praėjusį rudenį buvo sudarytas gynybinio bendradarbiavimo susitarimas su Ukraina, kuri sveikina Lietuvos siekį tapti NATO nare. Lietuva taip pat pritaria Ukrainos ir NATO sutarčiai dėl ypatingos partnerystės. Šiomet panašaus turinio susitarimą pasirašėme su Gruzija. Tai yra itin kinantys besikeičiančių Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (NVS) politinių nuostatų pavyzdžiai. Reikėtų paminėti, kad Lietuvos karių būrys tarnauja bendrame Lenkijos-Ukrainos batalione Kosove.

Daug dėmesio visuomet buvo skiriama stabilių santykių su mūsų kaimynais palaikymui, todėl šiandien sienų ir tautinių mažumų klausimai yra išspręsti. Tai taikytina ir Lietuvos santykiams su Rusija. Lietuva visada pabrėžia dalykišką savo bendradarbiavimą su Karaliaučiaus sritimi ir mano, kad tas regionas ir toliau turi būti demilitarizuojamas. Jis turi gauti naują ekonominio augimo impulsą. Lietuva yra viena iš aktyviausių verslo partnerių Karaliaučiuje. Dialoge su Rusija gynybos klausimais pabrėžiamas skaidrumas, pasitikėjimas bei saugumą skatinančios priemonės. Prie to skaidrumo prisidės ir pernai pasirašyta dvišalė ginkluotės inspektavimo sutartis.

Dialogas su Rusija yra svarbi Lietuvos saugumo politikos dalis. Tokio dialogo dėka mes parodome Rusijai, kad mūsų kursas NATO narystės link,

kaip ir kiti Lietuvos saugumo politikos elementai, nėra nukreiptas prieš teisėtus Rusijos saugumo interesus. Priešingai, NATO plėtra bus naudinga Rusijai, nes stabilizuos saugumą šiame regione. Stiprindamas tokį dialogą aktyviai turėtų pasidaruoti jau metus Rusijoje veikiantis mūsų karinis atašė Maskvoje.

Ekonominėje srityje Lietuva taip pat pasiekė pažangos. Jau padėti pamatai ir kuriama laisvosios rinkos ekonomika, baigiamas privatizacijos procesas. Stengiamasi visa tai toliau tobulinti, naikinti laisvosios rinkos kliūtis. Pastebimai pradėjo augti BVP, eksportas ir investicijos. Ekonomika tapo kur kas labiau diversifikuota, o prekyba su ES pasiekė 45.6 proc. visos užsienio prekybos. Be to, siekiama vis daugiau dėmesio skirti šalies piliečiams ir jų socialinei gerovei. Turiau pripažinti, kad sovietmečio nomenklatūros finansinė bei politinė įtaka yra pagrindinė kliūtis smulkaus verslo plėtrai. Nesuderinti poįstatyminiai akta, neskaidrūs nuostatai bei išsėtis brigados inspektorių ieško prižasčių, kaip apsunkinti smulkiųjų verslininkų veiklą, atimti galimybę užsidirbti pragyvenimui. Daugybė įvairių mokesčių yra nepakeliami net vidutiniam verslui, bet jie reikalingi Vyriausybės vis dar socialistiškai sudaromam šalies biudžetui ir naudingi stambiajam kapitalui.

Stipri ir į Vakarų Europos ekonomines struktūras integruota Lietuva visų pirma reikštų pritarimą ekonominiams ir ekonominiams-politiniams Europos interesams bei jų įgyvendinimui. Lietuva būtų besiplečian-

Laikas ir idėjos

ti, nors ir nedidelė, bet nauja rinka, kuri vadovaujasi liberalios ekonomikos principais. Vadinasi, čia yra garantijos saugioms investicijoms bei pelnui, saugiam ir pigiam tranzitui. Tai būtų patogus ryšys tarp Vakarų ir Rytų, Šiaurės ir Pietų, kadangi Lietuvos teritorijoje kertasi pagrindiniai keliai įvairiomis kryptimis. Tam gali puikiai pasitarnauti jau dabar gerai išplėtotą infrastruktūrą – oro ir jūrų uostai, kelių tinklas ir kt. Beje, Lietuva turi daug aukštos kvalifikacijos specialistų, ypač tokiose šiuo metu svarbiose srityse kaip fizika, chemija, informatika, mikrobiologija. Šių žmonių potencialas galėtų būti daug efektyviau panaudojamas. Kaip pavyzdį būtų galima pateikti keletą Lietuvos mokslininkų projektų, pristatytų NATO "Mokslas taikai" (Science for Peace) programai.

Socialiai bei visuomeniškai sustiprėjusi Lietuva, besivadovaujanti Vakarų Europos priimtomis socialinėmis vertybėmis, visokeriopai atstovaus visų socialinių bei visuomeninių sluoksnių interesams ir sieks, kad jie būtų įgyvendinti. Priėmus Europos Sąjungos verslo nuostatus turėtų būti pažabota ir biurokratinė korupcija. Sakau – turėtų, nes čia daug kas priklauso nuo teisėtvarkos ir teisės saugos veiklos. Deja, kol kas mūsų valstybėje šios grandys dar tebėra labai silpnos. Dažnai tenka apgailestauti, kad teisingumo ir sąžiningumo principas Lietuvoje dar nėra neginčijama vertybė.

Kaip rodo praktika, stiprėjanti valstybė pajėgia sudaryti bei užtikrinti geresnes gyvenimo ir visuomenines sąlygas savo piliečiams. Tai nulemia

mažesnę jų emigraciją į kitas, labiau išsivysčiusias šalis, atitinkamai mažėja imigracijos, kitokių problemų. Vadinasi, stiprėjanti Lietuva taip pat turėtų sudaryti kur kas geresnes sąlygas savo piliečiams. Taip ji prisidėtų prie gyventojų migracijos keliamų problemų sprendimo Vakarų Europoje. Tą patį būtų galima pasakyti ir apie sienų apsaugą, kovą su tarptautiniu terorizmu bei nusikalstamumu. Lietuva prisidėtų trumdant nelegalų migraciją, įvairią kontrabandą, plėstų bendradarbiavimą teisės saugos srityje bei keičiantis atitinkama informacija. Stabilus ir efektyvus Lietuvos specialiųjų tarnybų bendradarbiavimas su Vakarų Europos valstybių kolegomis turėtų duoti gerų rezultatų. ES veikla šioje srityje bei pastaruoju metu pasiekti rezultatai yra labai sveikintini. Lietuvos indėlis čia taip pat gali būti reikšmingas, ypač atsižvelgiant į tai, kad ją galima laikyti tranzitine valstybe ir jos pastangos kovojant su terorizmu gali duoti naudos bendram labui.

Gynybos struktūrų pokyčiai

Siaurąja prasme Lietuvos saugumo sąvoka galėtų būti siejama su kariniu potencialu. Lietuvos kariuomenė plėtojama pagal demokratinės šalims būdingus principus bei reikalavimus. 1998 metais buvo parengtas dešimties metų raidos planas, kuris nustatė aiškius kariuomenės plėtros prioritetus. Į žmones orientuotos programos yra prioritetų sąrašo pradžioje. Kitas prioritetas – infrastruktūros

Laikas ir idėjos

kūrimas, įskaitant priėmimo į NATO laukiančios valstybės paramą sąjungininkų pajėgoms. Šis planas buvo NATO šalių entuziastingai priimtas, o vykdoma reforma gerai įvertinta.

Atsižvelgdama į galimybę tapti NATO nare, į valstybės saugumo poreikius ir pasiruošimą vykdyti tarptautinius įsipareigojimus, Lietuva peržiūrėjo savo gynybos struktūras, patikslino ilgalaikės saugumo stiprinimo programas ir trumpalaikius ginkluotųjų pajėgų plėtros planus. Pagrindinis prieš ketverius metus pradėtos ir tebetęsiamos reformos tikslas – pasiekti optimalų balansą tarp reikalingų pajėgumų ir esamų išteklių, kuriuos šalis gali skirti šiems pajėgumams plėtoti.

Buvo nutarta prioritetą teikti efektyvių, patikimų ir mobilių sausumos pajėgų ir nedidelių, nustatytas misijas gebančių vykdyti, karinių jūrų bei oro pajėgų vystymui. Nuolatinės parengties brigada ir karinių regionų teritorinės pajėgos turi tapti Lietuvos gynybos branduoliu. Daugiausia dėmesio skiriama nuolatinės parengties brigados plėtrai. Jos misija – remti teritorines pajėgas ir, jeigu reikės, būti Aljanso pajėgų struktūroje, vykdančios operacijas pagal NATO susitarimo V straipsnį Lietuvos žemėje arba artimiausių kaimyninių šalių teritorijose. Iki 2002 metų pabaigos planuojama parengti sąveikai su NATO tinkamą batalioną (priklausantį būsimai nuolatinės parengties brigadai). Praėjusių metų gruodžio mėnesį Lietuva tapo pirma užsienio valstybe, kuri pasirašė sutartį dėl naujausios technologijos prieštankinio ginklo *Javelin* įsigijimo iš JAV. Šiuo ginklu bus aprūpintas minėtas batalionas. Šiomet

tikimės pasirašyti sutartį dėl artimojo nuotolio priešlėktuvinės sistemos įsigijimo.

1997 m. Lietuvos kariuomenės pradėta reforma daugiausia dėmesio skyrė karių parengimui ir jų gyvenimo sąlygoms. Mokomasis pulkas, kuris moko mūsų šauktinius, buvo įsteigtas 1998 metais. Jis gali būti parodomasis Vidurio Europoje, net ir vakariečiai kartais žvelgia į jį su pavydu. Čia bazinis kareivių apmokymas vyksta pagal Britų jūrų pėstininkų programą. Puskarininkų mokykla buvo baigta reformuoti 2000 m. pabaigoje – taip pat pagal Britų programą. Lietuvos karo akademijos reforma prasidėjo 1997 m., irgi padedant britams. Per trejus metus ir pirmamečius kariūnus, ir mūsų instruktorius mokė britų specialistai iš Sandhurst karo akademijos, nors mūsų Akademija yra panašesnė į *West Point* modelį. Noriu paminėti, kad pradėdant 1997 m. dauguma kareivinių bei mokomųjų įstaigų buvo remontuojamos ir atnaujinamos, o Tauragės batalione buvo pastatytos visiškai naujos, lietuviškos kareivinės. Šioje srityje planas tik iš dalies įgyvendintas, bet viliuosi, kad kareivių gyvenimo ir mokymosi sąlygų gerinimo projektai bus tęsiami. Kariuomenės kokybė ir galia priklausys nuo joje tarnaujančių žmonių savijautos.

Lietuvos priklausymas Vakarų Europos karinio saugumo struktūroms reikštų saugumo zonos išsiplėtimą; tai ypač aktualu Lietuvos kaimynėms. Jos jaustųsi kur kas saugiau, turėdamos ribas su saugia, stabilia bei prognozuojama valstybe, o ne nesta-

Laikas ir idėjos

bilia šalimi. Stipriausios Lietuvos rėmėjos dėl NATO narystės yra kaimyninės valstybės – Lenkija, Danija ir Švedija. Neutrali Švedija jau perdavė dviejų priešlėktuvinių batalionų ginklus, radarus, radijo stotis, transportą ir šaudmenis. Taip pat gauta ginkluotė vienam motorizuotųjų pėstininkų batalionui ir vienai inžinierių kuopai. Čia yra viskas, ko reikia 700 karių batalionui: nuo šautuvų, dujokaukių iki buldozerių inžinierių kuopai. Iki 2003 m. vasaros Švedija perduos Lietuvai visos brigados ginklus ir įrangą bei įrangą dviem medikų kuopoms su lauko ligonine.

Šiuo metu Lietuva aktyviai dalyvauja NATO vadovaujamose taikos palaikymo operacijose. Šiandien mūsų kariai tarnauja KFOR ir SFOR. Be to, KFOR ir SFOR aptarnauja iš Neapolio vienas Lietuvos transporto lėktuvas su įgula. Lietuvos įtraukimas į gynybines euroatlantines struktūras atspindėtų, matyt, didesnę ir sąveikumo atžvilgiu kokybiškesnę kontribu-

ciją bei didesnius įsipareigojimus vykdant paieškos bei gelbėjimo, taikos įvedimo ir palaikymo bei V straipsnio operacijas. Jau dabar Lietuvos medikai ruošiami dalyvauti karinėse operacijose čekų kariuomenės lauko ligoninės sudėtyje Afganistano regione ir kaip apsaugos vienetas danų kariuomenės sudėtyje Kirgizijoje.

Baigdamas norėčiau pasakyti, kad mums reikia ir toliau labai atkakliai dirbti visose srityse. Tik tada Lietuva galės tapti tikrai stipria ir saugia valstybe ir sugebės įrodyti Vakarų Europos šalims bei svarbiausioms Europos ir euroatlantinio regiono saugumo organizacijoms, NATO ir ES, kad yra verta jų draugystės ir narystės. Tik tada ji galės jaustis lygiaverte demokratinės Europos dalimi bei pozityviai prisidės prie senojo Europos žemyno stabilumo. Todėl Lietuvai yra reikalingas Šiaurės Amerikos ir Vakarų Europos šalių solidarumas, taip pat parama ir iš NATO, ir iš tų partnerių, su kuriais ją sieja bendras narystės siekis.

Vykstant diskusijoms knygas platino Birutė Varnienė ir Laima Kulnienė

Žiniasklaidos išlaisvinimas

Vytautas Antanas Dambrava

Šiandien Lietuvos socialinė komunikacija (spauda, radijas, televizija, internetas) yra įtraukusi palyginti nedidelį žmonių skaičių, bet jų pakanka, kad niekintų asmenis, demoralizuotų tautą, kiršintų valstybę, griautų Bažnyčią. Sunku didžiojoje spaudoje dirbti žmogui, turinčiam tikėjimą ir principus. Žurnalistas yra paverčiamas ne kūrybingu tiesos ieškotoju, o duoneliautoju, vykdančiu duondavių norą, nors jo širdis ir sąžinė tam nepitaria. Didžiąją Lietuvos spaudą dažo nusikaltimų, šurpių žudynių aprašymai, įvairi prostitucijos ir degeneravusių seksualinių iškrypimų demonstracija. Šėtonas ir Mamona tvarko mūsų gyvenimą. Kartais tu jų neatpažinsi, jie gali apsimesti komunistais ir liberalais, konservatoriais, krikščionimis demokratais... Šėtonas siunta ir siaučia mūsų eros pabaigoje, naikindamas visa, kas yra kilnu, švaru ir dora.

Niekas neneigia socialinės komunikacijos svarbos. Tiek valstybė, tiek ir Bažnyčia socialinės komunikacijos priemonės – spaudą, radiją, televiziją ir internetą – vertina kaip pozityvią ir skatinančią jėgą. Tai ne tik žmogaus išradingumo rezultatas, bet

ir Dievo duotos dovanos žmogui apraiška, gana efektyvus, o dažnai ir tikrasis mūsų gyvenamojo meto atšvaitas. Socialinė komunikacija palaiko verslą ir prekybą, stimuliuoja ekonominę pažangą, skatina atsakingą konkurenciją, veikia rinkos produktų kokybę, padeda pirkėjui sužinoti produktų vertę. Šiandien ekonominės sistemos negali funkcionuoti be komunikacijos talkos.

Politinėje srityje socialinė komunikacija padeda piliečiui geriau suvokti politinius procesus ir apie juos informuoti, geriau pažinti ir kritiškiau vertinti politinius lyderius. Padeda visuomenės vadams akis į akį kalbėtis ir aiškintis aktualius viešojo gyvenimo klausimus. Komunikacijos dėka skaitytojai ir žiūrovai suvokia pareigūnų kvalifikaciją, kompetencijos stoką, sužino apie politinės moralės pažeidimus. Išryškinamas viešasis interesas, reikalas sąžiningai atlikti patikėtas pilietines pareigas, kurias uždeda pati visuomenė.

Kultūros srityje socialinės komunikacijos priemonės padeda žmonėms prieiti prie literatūros, muzikos, teatro; kitu būdu daugeliui tai būtų sunkiai pasiekiami. Taigi komunika-

Pokalbis „Kelias į antrąjį išsilaisvinimą ir išėviją“. Emociškai kalba ambasadorius Vytautas A. Dambra, prie stalo sėdi Vytautas Vidugiris, gen. Jonas Kronkaitis ir advokatė Žibutė Brinkienė

cija padeda formuoti žmogų, skatina gerbti mokslą, išmintį ir grožį. Čia kalbama ne vien apie klasikinės vertybes, bet ir apie populiarią liaudies meną, kuris kilnina žmogų, jungia šeimas, motyvuoja visuomenę, ne vienam šalina gyvenimo nuobodulį.

Švietimo srityje socialinė komunikacija padeda žmogui šviestis ir auklėti save įvairioje aplinkoje, skirtingame amžiaus tarpsnyje. Vaikai per ją mokosi skaityti ir aritmetikos, jaunuoliams ji padeda atrasti pasaulimą, siekti mokslinio laisvumo, seniems – išgirsti gyvenime dar negirdėtų ir neregėtų dalykų. Internetas padeda įveikti didelius atstumus. Švietimas žmones pasiekia šeimose, vienuolyuose ir net kalėjimuose.

Galiausiai religijos srityje spauda ir visa socialinė komunikacija pra-

turtina žiniomis ir idėjomis, tauriais asmenybių pavyzdžiais, iškelia tikrąsias vertybes, skatinančias žmogų siekti šventumo. Komunikacija talkina evangelizacijai ir katechezei. Ji tampa žmogui padrašinimo, vilties ir meilės šaltiniu. Žmonės, dėl negalios ar kitų priežasčių priversti pasilikti namuose, gali per radiją ir TV dalyvauti šventų Mišių liturgijoje. Dvasinis gyvenimas pilnėja dalyvaujant įvykiuose, kad ir per televiziją. Net ligonis ir kalyns per televiziją tampa Popiežiaus apaštališkųjų kelionių dalyviu tarp milijoninių masių.

Deja, šiandien iš žmogaus dvasios gelmių išsiveržia reikalavimas: **laisvinti žiniasklaidą iš tarnavimo netiesai.** Į tai svariai atsiliepia ir Pontifikalinė socialinės komunikacijos taryba, kalbėdama apie komunikacijos

Laikas ir idėjos

etiką bei jos pažeidimus, kartais labai šiurkščius.

Mes gerai žinome, kad socialinės komunikacijos priemonės gali būti naudojamos kenkti individui, blokuoti pozityvų visuomenės nusiteikimą, griauti žmonių gėrį, stumiant juos į negatyvias grupuotes, sukeliant priešiškus ir konfliktus, besaikiai kritikuojant ir šmeižiant, kuriant mentalitetą – čia „mes“, ten „jie“, maišant vulgarumą ir žmogų žeminančius dalykus su teigiamais aspektais ir pateikiant visa tai kaip kokią atrakciją, ignoruojant ar tyčiojantis iš visko, kas žmogų iškelia ar kilnina. Spauda gali pateikti ir pateikia sąmoningai klaidinančias žinias, dirgina ir jaudina skaitytojus perdėtu brutalumu, pasibjaurėtinom sekso scenom ir apraiškom, nuo kurių jaunieji nėra apsaugoti. Visa tai rodoma ir aprašoma kaip normalūs, kad ir ekscentriški, mados dalykai.

Socialinė komunikacija gali sėti blogio sėklą ekonomikoje, pataikaudama turtui ir turtuoliui, stumdama šalin vargstančiųjų reikalus. Neoliberalizmas būtų tipiškas pavyzdys, kur įstatymai tarnauja kaip absoliutūs parametrai, nekreipiant dėmesio į žmones ir tautas bei jų gyvybinius reikalus. Socialinė komunikacija padeda eksploatuoti mažumas savanaudiškiems interesams. Globalizacijos procesas gali teikti nepaprastas galimybes bendram gėriui, bet ir čia esama valstybių ir tautų (o gal valstybėlių ir tautėlių), kurios pasmerktos beatodairiskam išnaudojimui. Skurdą kenčian-

čios teritorijos tolydžio didėja. Vargu duobės gilėja ir plėtėja, kai čia pat kles-ti turto perteklius. Plečiasi pavydo, neapykantos, įtampos, net keršto ir konflikto židiniai, kurie nieko gero nei pasauliui, nei turtingiesiems nežada.

Matant tokias neteisybes neuž-tenka, kad rašto, žodžio ir vaizdo kū-rėjai teisintųsi, jog jų darbas yra tik raportuoti apie įvykius. Daug netei-singo žmonių skurdo yra ignoruoja-ma. Pasirinkęs temą žurnalistas ją kraipo vienaip ir kitaip, išsuka iš te-mos, iškreipia faktus. Politines komu-nikacijos struktūras ir technologijas irgi nulemia veiksniai, kad vienos in-formacijos yra tirštai, o kitos trūksta. Nors dažnai informacija susiduria su dilema: būti ar nebūti, gyventi ar žūti.

Ne vienas politikas naudoja so-cialinės komunikacijos priemones de-magogijai ir apgaulei. Jos remia kraš-tui žalingą politiką, nesąžiningus val-džios žmones, moraliai supuvusius as-menis. Šaipomasi iš priešingai maš-tančių, iškraipomos jų mintys, žodžiai ir tikslai, melu ir propagandinėm fra-zėm bei šmeižtu visa verčiama pajuo-kos objektu. Tokios žiniasklaidos sa-vininkai trina liniją tarp tiesos ir ne-tiesos, ją iškreipdami skaldo žmones ir klaidingais savo išvedžiojimais juos priešiskai nuteikia, kuria įtampą, kir-šina ir palaiko įtarinėjimų dvasią. Nuodydami visuomenę – skaitytojus, klausytojus ir žiūrovus, – jie rengia dir-vą naujiems socialiniams konfliktams ir nesantaikai, visa tai kelia į pirmuo-sius puslapius, suvedžioja skaitytojus, daro juos sensacijos ir melo vergais, o

Laikas ir idėjos

svarbiausia – siekia prisipildyti pinigais savo kišenes. Dažnai pažeidžiamos asmens teisės ir laisvės – net teisė gyventi. Skelbiamas etinis reliatyvizmas, pateisinama mirties kultūra, sterilizacija, abortai, eutanazija, – ir visa tai esą daroma mokslo ir technologijos vardu.

Spauda ir televizija perpildytos degraduojančiais vulgarizmais kultūrinėje srityje. Visa tai teisinama dabartiniiais papročiais, laiko mada, žmonių norais. Poilsui skirtos programos dvelkia korupcija, smurtu, pornografiniu seksu. Niekam neateina į galvą, kad brutalus sadizmas, žudynės (juo baisiau – juo geriau), pornografija bei viešas seksualinių iškrypimų demonstravimas nuvertina pačią tikrąją lytinio bendravimo paskirtį ir patį žmogų. Moteris daroma viešo naudojimo preke iškrypėlių vyrų ir moterų gašlumui tenkinti. Vedybinio gyvenimo ir šeimos sąvokos seniai sutryptos, dabar į šėtoniškąjį nuodėmės lizdą traukiami ir mažamečiai vaikai. Čia prisimintini Jėzaus žodžiai: „*Kas papiktintų vieną iš šitų mažutėlių, kurie mane tiki, tam būtų geriau, kad asilo sukamų girnų akmuo būtų užkabintas jam ant kaklo ir jis būtų paskandintas jūros gelmėse. Vargas pasauliui dėl papiktinimų. Papiktinimai neišvengiami, bet vargas tam žmogui, per kurį papiktinimas ateina.*“

Reikia paminėti socialinės komunikacijos žalą švietimui. Esame liudininkai, kai vietoj mokslo ir švietimo propagavimo pakišamas šlamštas laikui veltui praleisti. Kenčia vai-

kai, kenčia jauni ir suaugę. O ką kalbėti apie socialinę komunikaciją, kaip indoktrinacijos instrumentą: kontroliuoti žmones ir aptemdyti jų protą, kad jie neišsavitų gėrio, sulaikyti informaciją ir žinias, kurias žmonės privalėtų žinoti. Tai yra autentiško švietimo iškraipymas.

Ką beįtūm į rankas, ką beskaitytum ar bežiūrėtum, nuolat išlenda tendencija atsiriboti nuo religijos, tikėjimo ir moralės, visa tai traktuojant paviršutiniškai, religinius įvykius perduoti kaip kuriozą, taigi nevertą rimtesnio dėmesio, kartais palydint tai pajuokos ar paniekos sakiniu. Nestinga žinių apie religines madas, apie sekas, torpeduojant autentiškąjį tikėjimą ir religiją. Viskas matuojama pasaulietišku žvilgsniu. Palyginkite pranešimus apie Popiežiaus apaštališkąsias keliones su kokios nors sekto narių savižudybėmis ar kokio nors sektanto įvykdytu teroristiniu nusikaltimu. Pastarieji sulaukia daugiau dėmesio ir informacijos. Krikščionybė traktuojama pagal bedievišką pasaulio skonį, o amžinųjų vertybių paveikslas skepticizmo rėmuose paliekamas praėities archyvui. Išvada: socialinė komunikacija (spauda, radijas, televizija, internetas) gali kelti bendrąjį gėrį arba tarnauti blogiui. Mums lieka tik tai pasirinkimo klausimas.

Kam tarnauja Lietuvos žiniasklaida? Tiesai ar melui? Dorybei ar nuodėmei? Nusikaltėliui ar aukai?

Drįsčiau daryti šias išvadas. Lietuvos didžioji spauda tarnauja komercijai ir sensacijai. Faktai ir tiesa lengvai paaukojami interesui. Teisingumas

Laikas ir idėjos

ir moralė pakeičiami šmeižtu ir melu. Taisykle tampa nepagarba asmeniui. Opiausių krašto problemų sprendimas labai paviršutiniškas – su margais sensacijos prieskoniais. Žiniasklaida patogiai užmiršta, kad kiekvienas pilietis, netgi kiekvienas asmuo, turi teisingumu pagrįstą, įgimtą asmens nepažeidžiamumą. Teisingumas neleidžia, kad net smulki mažuma ar individas būtų prievartaujami. Teisinė valstybė yra moralinė valstybė, joje piliečių nepažeidžiamumo klausimas laikomas išspręstu. Tiesa ir teisingumas kompromisų nepripažįsta. Atsakingas teisinių institucijų sudarymas ir teisingumo laidavimas piliečiams, – visiems be išimties, – yra pagrindinis valstybės uždavinys.

Kaip suprasti, kad šios pagrindinės taisyklės, kurios galioja visiems, aplenkia žiniasklaidą? Kaip yra, kad spaudoje šmeižiamas žmogus nesitiki net teisme rasti teisybės, nes, ko gero, teisėjas, priėmęs teisingą sprendimą, gali pats tapti spaudos neapykantos objektu. Ar galime įsivaizduoti, kad valstybė, kuri nori save vadinti teisine, vis dar gyvena kone pusę šimto meto trukusių neteisingumo ir melo palikimu? Parafrazuojant arkivyskupo Sigito Tamkevičiaus mintį, kur jis kalba apie antikristinę santarvę: *„Neduok, Dieve, kad kada nors lietuviu sąmonėje būtų ištrinta riba tarp pasiaukojimo ir išdavystės, tarp didvyriškumo ir nusikaltimo, nes tada būtų pasirašytas nuosprendis dvasiniam tautos prisikėlimui.“* Lietuvos žiniasklaida turi atminti arkivyskupo žodžius, kad *„netikros santarvės siekimas yra*

amoralus savo esme, nes tarnauja tautos moralės pagrindams griauti.“

Žiniasklaida Lietuvoje neturi pataikauti žemam skoniui, melui, šmeižtui ir pinigams, suplaukiantiems už reklamą; ji turi rūpintis pačia visuomene, kuri yra sudaryta iš žmonių: vaikų, jaunuolių, tėvų ir mažus vaikus auginančių motinų, senelių, ligonių. Jei televizijos, radijo ir spaudos vadovai daugiau galvotų apie visuomenės apsaugą ir jautų pilietinę atsakomybę, visuomenė būtų saugesnė. Pirmasis žingsnis turi būti pačių žmonių savikontrolė.

Jei tai nepadeda ir jei to nepaisoma, yra įstatymas. Valstybei suteikta pareiga siekti bendrojo gėrio ir jį ginti. Kartais valstybė yra priversta ginti moralines vertybes griežtu būdu. Tik šitokiomis sąlygomis valstybė ir tampa valstybe. Ir neužmirškime: neteisingų pranešimų ir žinių dugne yra melas, dažnai beatodairiškas.

Išėivija tokių opių problemų neturi, nors ir čia matome, kad idealizmas mūsų spaudoje atšipo, o ideologinis nugarkaulis yra sulankstytas. Vis dėlto išėivijos spauda laikosi etinių principų. Įžūlus melas ir šmeižtas jai yra svetimos sąvokos. Mūsų nelaimė: mažėja tiražai, o jaunosios kartos nusišuka nuo lietuviškojo gyvenimo, taigi ir nuo lietuviškos knygos ar laikraščio. Jei kas klaustų mano patarimo, siūlyčiau stiprios tautinės ir politinės moralės profesionalams eiti į žiniasklaidą, bendradarbiauti provincijos spaudoje ir ją stiprinti. Tai kas, kad ji yra maža ir silpna, tačiau ji švaresnė, o kai kur ir visiškai švari. Jei nega-

lime atversti į tiesos kelią didžiųjų spaudos etikos piktnaudžiautojų, veikime išvien su mažais tauriaisiais. Mūsų žingsniai bus maži, bet jie, būkime tikri, ves mus ir lietuviškąją visuomenę į šviesesnę rytdieną. Išeivijos lietuviams kartojau ir kartoju, šaukiau ir šaukiu: kreipkimės į fondus, į lietuviškas organizacijas ir į geros valios Amerikos lietuvius – **surinkti penkiamilijoninį fondą ir Lietuvoje įsteigti rimtą, atsakingą ir įdomų dienraštį**, kuris taptų lietuvių tautai tautinių ir krikščioniškųjų vertybių kelrodžiu. Šį uždavinį turėjome atlikti seniau. Lai-

kas vėlus, o mes privalome rūpintis lietuvių tautos likimu. Lietuvių fondas ir kitos šalpos institucijos neišvengs atsakomybės, jei šio uždavinio neatliks. Fondų paskirtis ne tik didinti kapitalą ir jo nejudinant tik palūkanas vienam kitam pabarstyti, o ir atlikti uždavinius, kuriuos diktuoja laikas bei lietuviškoji pareiga. Mes esame atsakingi tiek lietuvių tautai, labai daug iškentėjusiai ir tebekenčiančiai, tiek išeivijos istorijai. Mano tvirtu įsitikinimu, šiandien tai yra pats svarbiausias, gyvybinis Amerikos lietuvių uždavinys.

Korupcija ir kova su ja

Eugenijus Gentvilas

Sovietinis paveldas

Šiandieninės diskusijos apie Lietuvos politikos sąžinės standartus bus bevaisės, jei pamiršime tarybinio laikotarpio kontekstą. To laikotarpio standartai, pridengti socialinės lygybės deklaracijomis, leido klestėti partinei nomenklatūrai, kuri turėjo du ypatingus bruožus – buvo turtinga ir, svarbiausia, nebaudžiama.

Artėjant SSRS žlugimui aukščiausiu lygiu buvo priimti sprendimai neišleisti iš kompartijos rankų legalaus ir nelegalaus turto. Komunistai

suprato, kad politinius procesus didele dalimi lems ekonominė galia. Partijos turto valdymas ir Maskvoje, ir respublikose buvo patikėtas komunistinei bei komjaunimo nomenklatūrai. Ištikimi partijos tarnai tapo naujai kuriamų firmų, laisvalaikio centrų steigėjais ir savininkais. Šia linkme buvo nukreiptas ir KGB turtas bei žmonės.

Taip ir Lietuvoje gimė naujieji turtuoliai, kurie buvo vienpusiškai angažuoti politinė prasme. Jų ekonominė įtaka ir parama kompartijai, vėliau LDDP, leido postkomunistams išlaikyti didžiulį svorį politikoje. Tas perinamasis laikotarpis gal nebūtų taip ilgai užtrukęs, jei jo nelydėtų dvi nuo-

Laikas ir idėjos

status: vok. kas nepavogta; ir kita – lygesni tarp lygių. Tai yra – didžiausi vagys - nebaudžiami.

Sociumas nepriklausomoje Lietuvoje

Dabartinę nepriklausomos Lietuvos visuomenę (sociumą) teisės taikymo požiūriu galima skirstyti į tris grupes.

a) Politikai – Seimo nariai, ministrai, merai ir kiti renkami asmenys, kurie sudaro Lietuvos politinį elitą. Tai asmenys, kurie formaliai yra „peršviečiami“ – turto ir pajamų deklaracijos, viešųjų ir privačių interesų deklaracijos ir panašiai. Be to, jie yra plačiai žinomi visuomenėje, dažnai minimi žiniasklaidoje, kiekvienu savo veiksmu atsakingi rinkėjams. Kiekvienas neskaidrus jų veiksmas atsiliepia per būsimus rinkimus. Tačiau tai tik politinė atsakomybė. O teisės taikymo požiūriu politinis elitas yra beveik neliečiamas. Reikia dirbti labai negrabiai, kad būtum nubaustas. Tačiau dažniausiai tokius politikus gelbsti priklausymas valdančiajai daugumai, todėl vienintelis eksministro A. Butkevičiaus nubaudo atvejis yra tik išimtis, parodžiusi, jog apskritai politinis elitas nebaudžiamas.

Labai svarbus bruožas yra tas, kad politinis elitas keičiasi po kiekvienų rinkimų. Bet, kaip jau minėjau, tai įvyksta pirmiausia dėl abstrakčios

*Eugenijus Gentvilas aiškina
apie korupciją.
Juozo Pupiaus nuotraukos*

politinės atsakomybės, o ne dėl konkrečios teisinės atsakomybės. Jei politiniam elitui teisė būtų taikoma kaip ir bet kuriam piliečiui, daugelis politikų iš žaidimo iškristų anksčiau, nesulaukę rinkimų.

b) Valdininkai – šiai grupei, atvirkščiai, būdingas pastovumas. Su tuo susijęs jų sugebėjimas prisitaikyti – jie nei dešinieji, nei kairieji. Tačiau jie yra iš sovietinio laikotarpio – su savo dalyko, bet kartu ir tradicijų, išmanymu. Valdininkus formaliai

Laikas ir idėjos

kausto tos pačios deklaracijos, kaip ir politinį elitą, tačiau jie, lemdami labai daug ką, visuomenei yra tik abstrakti masė – valdininkija. Toks „anoniškumas“, politinės atsakomybės visuomenei nebuvimas leidžia šioje grupėje atsirasti rimtai korupcijai. „Esu nematomas, nežinomas, sprendžiu viską, o jei kas – esu tik politikų valios vykdytojas“, – toks dalies valdininkų veiklos credo.

Valdininkų grupę kartais sukrečia pavieniai areštai. Tačiau tai nėra sistemingo teisėsaugos struktūrų darbo rezultatas ar juo labiau korupcinės sistemos griovimas. Pagavus valdininką su 150 ar 400 Lt kyšiu galima daug girtis, bet verslininkai anoniminėse apklausose pripažino davę net 2 mln. Lt kyšių. Daug valstybei nuostolingų sandorių padaryta, bet kaltų niekada nėra. Valdininkai teigia vykdę politikų sprendimą, šie prisidengia kolektyvine atsakomybe – pvz., taip nusprendė Seimo dauguma ar Vyriausybė. Ir taškas.

c) Visuomenė – ši grupė tapo politikų ir valdininkų nebaudžiamumo įkaite, o teisėsaugai – atpirkimo ožiu. Už kibiro ir 30 kiaušinių vagystę žmogų pasodino 1,5 metų – štai kaip šauiniai dirba Lietuvos prokurorai ir teisėjai. O kažkas pasirašė sutartį su Baltarusijos energetikais ir Lietuva prarado 220 mln. litų. Niekas nenubaustas... Kitas atvejis – mafijos „berniukas“ pasodino į Lukiškes, bet kartais Vilniaus užmiestyje leidžia ant pievutės „pasiganyti“, su panom degtinėlės išgerti.

Visuomenė prarado bet kokį patikėjamą valdžios institucijomis. Tačiau žmonės nori konkretumo – abstrakti valdžia bloga, bet konkretūs politikai – puikūs. Todėl tik Prezidento institucija yra labai populiarai, o Metų žmonių dešimtuose tarp politikų nebent A.Sabonis sugeba įsimaišyti.

Visuomenės institutai ir jų ryšiai

Reikia išskirti penkias institucines visuomenės grupes: 1) politinė valdžia; 2) teismai ir prokuratūros; 3) STT, saugumas, policija; 4) žiniasklaida; 5) verslo korporacijos.

Žmonės žodžiu „valdžia“ jungia pirmąsias tris grupes. Ir tai yra klaida. Antroji ir trečioji grupė neturi priklausyti nuo politinės valdžios. Deja, valdžia sugeba jas sau pajungti. Manipuliavimas teisėjų atlyginimais, STT ar saugumo pavaldumo darbuotojų, prokurorų skyrimo tvarkos problemos rodo, kad politikai gali žongliuoti institucijomis, kurių nepriklausomybė neturėtų būti ginčijama, ir sėkmingai tai daro. Toks manipuliavimas jau atvedė prie valdžios bandymų nukreipti teisėsaugą net prieš spaudą.

Kitas nepageidautinas institucinis ryšys – politinės valdžios sąjunga su korporacijomis ir su spauda. Lengvai atsekami ryšiai tarp politinių partijų ir jų rėmėjų, kurie dažnai yra ir žiniasklaidos priemonių savininkai. Išsprusęs skaitytojas ar žiūrovas jau iš anksto žino, kaip bus nušviesti konkrečių poli-

Laikas ir idėjos

tikų veiksmai konkrečiame laikraštyje. Tokiais pagrindais gimsta žiniasklaidos priemonių konkurencija, tačiau ji pirmiausia atspindi savininkų, rėmėjų ir politikų interesus. O apibrėžti, pvz., laikraščių kaip konservatyvios, liberalios ar socdemiškos krypties – neįmanoma. Konkuruojama ne šiuo, idėjiniu, pagrindu, bet sugebėjimu išstempiti į šviesą kito laikraščio savininkų, rėmėjų ar už jų stovinčių politikų nuodėmes. Žinoma, tai irgi neblogai, bet nepakankama.

Toks svetimų nuodėmių paviešinimas eiliniam piliečiui daro išpūdį, sukuria žiniasklaidos nepriklausomumo aurą. Dėl to žiniasklaidos konkurencija šioje, sakyčiau, kompromitavimo (bet ne ideologinėje) srityje padarė ją populiariausią tarp visų institucijų, lenkiančią net Bažnyčią. Toks visuomenės požiūris akivaizdžiai subjektyvus, bet ką darysi, jei žmonės mąsto ne ideologijos šlampais, o paprastesnėmis sąvokomis. Geras neseeno meto pavyzdys – žuvus vienam politikui, vieni rašo, kad jo nužudymą galėjo užsakyti viena korporacija, o šiai korporacijai priklausantis laikraštis teigia, kad politikas susisprogdino pats. Toks „juodo-balto“ stereotipas paprastesnis ir neturi nieko bendro su politine ideologija.

Ką daryti Lietuvoje?

Daryti reikia daug ką, bet pasakyti reikia trumpai:

- teisėsaugos, saugumo, STT nepriklausomybė turi būti reali, bet ne deklaratyvi;

- visiškai panaikinti politikų kišimąsi į žiniasklaidos reikalus ir tuo labiau nutraukti jos gąsdinimą teisėsauga. Šiandien politikai ieško naujų būdų, kaip apmokestinti spaudą, bet taip tik didinama jos priklausomybė nuo verslo korporacijų. Žiniasklaida turi tapti laisva ir politiškai, ir ekonomiškai;

- mažinti verslo įtaką politikams: liberalizuoti ekonomiką, mažinti mokesčius, sukurti visiems lygias sąlygas, priiminėti skaidrius ir aiškius įstatymus bei sprendimus;

- apriboti juridinių asmenų teisę renti politines partijas, užtikrinant joms valstybės paramą;

- legalizuoti visą kapitalą, jei jis ne iš narkotikų, ginklų verslo ar prostitutijos. Garantuotas ekonominis efektas, taip pat ir aiškumas – kas ką ne taip darė, todėl turėjo slėpti;

- visuotinis turto deklaravimas, kad paimtus kyšius negalėtum rodyti kaip tetos Onos (kuriai nereikia deklaruoti) prakaitu uždirbtus pinigus.

O išvada tokia – ne viskas taip blogai, ne viskas dar pavogta. Bet jei leisime klestėti jau minėtai sovietinei moralinei nuostatai – vok, kas nepavogta, - tai taip ir bus.

Todėl pamėginau parodyti tik esmines ydas ir jų taisymo būdus. O smulkmenų ir interpretacijų kiekvienas galime šimtus pateikti.

Marijos Pečkauskaitės - Šatrijos Raganos 125-ąsias gimimo metines minint

Lietuvos dailės muziejus ir Rašytojų klubas kovo 7 d., Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos gimtadienio išvakarėse (ji gimė kovo 8 d.), Taikomosios dailės muziejuje surengė 125-ųjų jos gimimo metinių jubiliejinį, iškilmingą vakarą. Programa buvo labai įvairi ir turininga, bet ją jungė ypatingas dvasinis matmuo: kiekvienas programos dalyvis parodė taurų asmeninį santykį su rašytoja Marija – Šatrijos Ragana. Pradedant ir baigiant koncertinę dalį aidėjo J. Naujalio („Vasaros naktys“) ir Č. Sasnausko („Karvelėli mėlynasai“) dainos, jas dainavo kamerinis „Aidijos“ choras ir solistė Regina Maciūtė.

Kalbėjo Telšių vyskupas Jonas Boruta SJ (jo kalbą greta pateikiame). Šatrijos Raganos mėgtus kūrinius fortepionu skambino Jurgis Karnavičius (F. Chopinas, R. Schumannas), Rūta ir Zbignevas Ibelhauptai (R. Schumannas, F. Schubertas), vis dainuojant Reginai Maciūtei. Aktoriai Birutė Marcinkevičiūtė ir Aleksas Kazanavičius skaitė laiškų ištraukas (Birutė - dar ir ištrauką iš „Sename dvare“).

Literatūrologė Dalia Čiočytė analizavo teologinių prasmų motyvaciją Šatrijos Raganos kūryboje, o literatūrologė Brigita Speičytė (prof. V. Daujotytės mokinė) skaitė pranešimą tema „Senosios Lietuvos testamentas – Šatrijos Raganos biografija ir kūryba“.

Per istorijos ir krikščioniško gyvenimo prizmę

Jonas Boruta SJ

Galimi du požiūriai į Mariją Pečkauskaitę, kurios gimimo jubiliejų šiandien minime: istorinis-muziejinis ir krikščioniškas-gyvenimiškas... Viena vertus, Marija Pečkauskaitė – senojo feodalinio pasaulio saulėlydžio epochos žmogus, kurio gyvenime ir išgyvenimuose aidėjo ano meto dvarininkų-bajorų visuomenę sukrėtusios idėjos, visuomeninio ir dvasinio gyvenimo srovės. M.Pečkauskaitė nenuplaukė per gyvenimą populiarių savo socialinio sluoksnio nuotaikų nešama. Ir savajam dvarininkų ir bajorų sluoksniui savo idėjiniais nusiteikimais ir apsisprendimais tapusi „balta varna“, ji buvo gyva liudininkė-reprezentantė tos dvarininkiškos visuomenės saulėlydžio kultūros prieštaravimų, įtampos... Įsižiūrėdami į M.Pečkauskaitės nueitą gyvenimo kelią, mąstydami apie jos kūrybinį palikimą mes nuodugniau pažįstame tą epochą, jos dramatiškumą...

Pakylame virš paviršutiniško, poliariuzuoto tos epochos žmonių vertinimo: valstiečiai – geriečiai, ponai dvarininkai – išnaudotojai, engėjai, beširdžiai – blogiečiai. Ir ten, kur taip paviršutiniškai, primityviai mastant matomas tik blogis, savanaudiškumas, piktavališkumas, išsiskleidžia lyg baltas rožės žiedas nakties tamsoje šviesus gailėtingos, pasiaukojusios ir jautrios dvaro panelės Marijos Pečkauskaitės paveikslas, verčiantis į tolimą, praeitin nugrimzdusią epochą pažvelgti ne tik juoda ir balta, bet ir platesnio spektro spalvomis. Jos asmenybė, istorijos sūtemose spindinti, koreguoja mūsų istorinius dogmatiškus sprendimus, vertinimus ir išvadas. M.Pečkauskaitė sulaužo dogmatinius sustabarėjusių ideologijų rėmus. Ji juose netelpa. Kad įmintum jos asmenybės mįslę, reikia atsiverti gilesnei realybei nei buitinė, medžiaginė šiapusybė.

Laikas ir idėjos

Kita vertus, antrame plane palikę jos socialinę kilmę, jos gyventos epochos prieštaravimus ir konfliktus, problemas ir idėjines - socialines bei politines grupes, mes, krikščionys, Marijos Pečkauskaitės asmenyje atrandame žmogų, kuris to antro plano išsūkių fone ieškojo ir surado, kaip tokiomis aplinkybėmis būti tikra krikščione, Jėzaus iš Nazareto mokine, sekėja, Jo skelbtosios Evangelijos vykdytoja. Ji turbūt buvo nepalyginamai sunkesnėje, nepalyginamai skaudesnėje, nepalyginamai dramatiškesnėje situacijoje, kai reikėjo apsispręsti už autentišką gyvenimą pagal Evangeliją, autentišką, realią gyvenimo krikščionybę – o ne vien idėjinę, politinę... Kai reikėjo apsispręsti, su kuo toliau per gyvenimą eiti – su Mokytoju, kuris save apibūdino taip: „*Lapės turi savo urvus, dangaus sparnuočiai savo lizdus, o Žmogaus Sūnus neturi kur galvos priglausti*“.

Pirmuoju požiūriu M.Pečkauskaitė – praeitin nūgrimzdusios epochos prieštaravimų reprezentantė, o antruoju – religiniu, evangeliniu – požiūriu ji amžinai aktuali, gyva, kaip Kristaus Evangelinio išsūkio atgarsis gyvo žmogaus širdyje ir sąžinėje. M.Pečkauskaitės nueitas gyvenimo kelias bus dalis to didžio kelio, kurį per šimtmečius ir tūkstantmečius į amžinąją karalystę tiesia nuoširdžiai Evangelija čia žemėje gyvenę, gyvenantys ir gyvensiantys mūsų krikščioniškojo tikėjimo broliai ir seserys... Ir iki pasaulio pabaigos, istorijos pabaigos šio kelio tiesėjų žygio „*praga-*

ro vartai nenugalės“... Ji visada bus gyva, kad ir neišreikšta forma tame atodūsyje, kurį kartodavome priešpaudos ir persekiojimų metais, kurį, tikiu, kartojame ir šiandien: „*Visi Lietuvos šventieji ir kankiniai – melskite už mus, švieskite mums, kelią rodykite...*“

Kelios frazės iš Juozo Ambrazevičiaus-Brazaičio rašytos M.Pečkauskaitės biografijos. Vaikystės patirtis: „Tėvas Anupras Pečkauskas buvo iš Mogiliovo gubernijos gudų bajoras, prisiėmęs lenkų kultūrą. Motina Stanislova Šniukštaitė, žemaičių bajorė, taip pat lenkiškos kultūros... Marijos Pečkauskaitės visą charakterį formavo daugiausia motinos giliai krikščioniška dvasia. Krikščioniškai gyvenančiam žmogui buvo svetimas ano laiko žmonių skirstymasis luomais. Pečkauskų vaikams nebuvo draudžiama bendrauti su kaimiečių vaikais, kalbėtis su jais žemaitiškai, nors namie kalbėjosi lenkiškai. Šeimoje klostėsi Marijos demokratiška, humanistinė dvasia, grįsta krikščioniška artimo meile.“

„M.Pečkauskaitės motina, anot Vaižganto, buvo beveik šventa, kantrybės ir išsižadėjimo idealas, visados visiškai sutinkanti su Dievo valia“ (p.235).

Reikia sutikti su tuo, kaip J.Brazaitis apibūdina M.Pečkauskaitės literatūrinę kūrybą.

„M.Pečkauskaitė daugiau rodė asmens kilimą į kalnus, ne atvirksčiai. Dėl to jos apsakymų ir apysakų

Laikas ir idėjos

saulėlydinė giedra ją artina labiau su Vaižganto dienovidiniu optimizmu, nei su kitų lietuvių rašytojų moterų apniukusia atmosfera... Tautinio atgimimo epochos reikalavimai literatūros veikalui buvo kuklūs. Užteko, kad veikalas kurtų vaizdus, kuriuose senajo gyvenimo tradicijos atrodytų atsilikusios, bei kurtų naujojo gyvenimo vaizdus, kurie patrauklia forma toliau keltų tautinį susipratimą. M.Pečkauskaitės pirmieji pasakojimai (Povilo Višinskio įtakoje) tokie ir buvo. Tautinio susipratimo naujų kelių ji netiesė, bet (vėliau) ji įsijungė į epochos literatūrinę srovę, kurioje buvo Maironis, Vaižgantas, Pietaris. Tačiau ji nemėtė ugningų poleminių šūkių. Ji kūrė atmosferą be kovos ir frazeologijos, bet gyva tikėjimo dvasia, kuri davė skaitytojui (ne tik) tautinės, (bet ir) religinės, moralinės šilumos“ (p.237).

Gyvenimo saulėlydyje M.Pečkauskaitė tapo, anot K.Čibiro, „gyvenimo menininkė“.

„1915 metais atvyko į Židikus, kur gyveno jos sesuo ir motina... (Išoriškai) džiaugsmo čia buvo nedaug, gyveno išsiskyrimo su šeimos lizdeliu naujais įspūdžiais ir atsiminimais. Dar Šiauliuose 1901 m. mirė vyresnysis brolis Steponas, 7 klasės gimnazistas; jau Vilniuje 1910 m. mirė jaunesnysis brolis Vincas, kurį pati Marija buvo paruošus ir į mokslus leido savo pinigais, o Židikuose tais pačiais 1915 m. mirė ir motina. Marija Židikuose gyveno atsiminimais, kuriuos sudėjo savo „Sename dvare“,

rašė laikraščiams, vertė, leido susirastą našlaitį, bet gabų berniuką į mokslus, miestelio gyventojai dažnai matydavo ją einančią su pintinėle pas skubios pagalbos reikalinguosius, nors pati gyveno svetimoje pastogėje, prisiglaudusi pas kunigą Bukantą“ (p.236). (*J.Brazaitis. Pečkauskaitė, Marija // Lietuvių enciklopedija. T.23, Bostonas, 1961, p.235-237.*)

Ši jos gyvenimo krikščioniška tikėjimo ir amžinybės patirtis paliko gilius pėdsakus jos kūryboje... Jos išgyvenimų aidas tikriausiai skamba ir kiekvieno giliau mąstančio ir jautriau viską išgyvenančio žmogaus širdyje... Gal tai ir kiekvieno iš mūsų nors ir neįvardinta, gal ir neįsisąmoninta patirtis. Štai ištrauka iš „Sename dvare“.

„Mėgstu vaikščioti po kapines. Niekur kitur tokia gili ramybė nevaldo mano sielos, kaip čia, toje ašarų vietoje. Taip įvaizdžiai stovi čia prieš akis nepastovumas visų žemės daiktų, tas amžinasis faktas, kad viskas tik irios formos ir nykstantieji šešėliai. Kaipgi kvaila ir juokinga iš visų jėgų kibtis į irias formas ir nykstančius šešėlius! Kaip kvaila ir juokinga dėti savo širdį į tai, kas turi savyje mirties grūdą, gaudyti nykstančius šešėlius!

Sukultos viltys, sugriauti sumanymai, neištarti žodžiai, neišgertos taurės, neišdainuotos dainos... Puvėsiai, dulkės, pelenai... Ir kiekviena ta dulkių sauja po kiekvienu kauburėliu – visas pasaulis pats savyje, vienintelis, kokio nebuvo ir nebus. O viršum jų žydi ir kvepia gėlės, paukš-

Laikas ir idėjos

teliai čirena ir siaučia, senos pušys, lyg rūpestingos auklės, sergėdamos tuos, kurie miega jų ūksmėje, ošia jiems lopšio dainą. Gėlės, paukščiai, pušys, kurie šiandien yra, o rytoj nebus. Ir aš, čia vaikščiojanti ir apie visa tai mąstanti, taip pat rytoj nebebūsiu.

Ir štai aš, pelenas ir dulkė, tarp pelenų ir dulkių vaikščiojanti, jaučiu savyje amžinybę ir begalę; jaučiu savyje galią nepabaigiamą ir nepraeinamą, kuri visus tuos išbarstytus po pasaulį atomus kada nors vėl surinks į tą patį pavidalą, amžiną, vienintelį, kokio nebuvo ir nebus.

Iš kur manyje, pelene ir dulkėje tarp pelenų ir dulkių, tas amžinybės jausmas?

*...Jei kviečių grūdai neapmirs, ne-
duos vaisiaus..."*

Ir ateina didžioji Sėjėja mistiškomis armingomis akimis, blankiu veidu ir slaptą šypsena ant raudonų lyg granatų žiedas lūpų ir, savo baltomis, permatomomis, ilgapištėmis rankomis tyliai paėmus mūsų ranką, veda už stebuklingos uždangos, kur sėdi paslaptis. Kaip kartais ima noras greičiau pasiekti paslaptį!

Ak ne! mirtis nėra baisi. Tai juokas, pasislėpęs už ašarų, džiaugsmas – už sopulių, tai balziedžio žiedas po sudžiūvusiais lapais.

Ruduo. Šnabžda po kojomis pageltę lapai; šen ir ten tebekvepia rezetų kerai; valandomis diemedžiai dvelkia savo mistišką kvapą. Bet tai vien taškeliai rudens kvapo dugne – mirštančių lapų kvapo. (...)

Pas vieną kapą moteriškė pasi-
lenkusi daigstė žiemines gėles, retkar-
čiais balsu raudodama. Priėjau prie jos
ir, atsisėdus ant akmens, prakalbinau.
Verkdama ėmė ji pasakoti apie gulin-
čio tame kape savo vyro ligą ir mirtį ir
apie savo vargingą būvį.

Vargšė kalbėjo ir kalbėjo, o aš žiūrėjau į jos rankas – juodas, bjaurias, žiurbiaodes, storais, kreivais pirštais ir šlykščiais, sužeistais nagais, niekados nemačiusias šepetiuko, – ir maščiau, kiek jos gavo nudirbti, kol iš švelnių kūdikio rankelių pavirto tokiomis nestetiškais letenomis. Ir maščiau dar, kaip mažai tiems žmonėms tetenka iš gyvenimo gėrio taurės. Nieko, nieko daugiau, tik darbas ir darbas dėl juodo kasdienio duonos kąnelio, pradėdant nuo pat mažens, kai vaikas auštant turi kelti gyvulių ganyti ar per kiauras dienas ne kiek temažesni už save vaiką tapyti, ligi kapo. Darbas – mieliausias prietelis ir linksmitojas, jei ne per ilgas ir jei duoda laiko augti kitoms žmogaus dvasios jėgoms, ir prakeikimas, rūstaus Dievo aną baisiąją valandą pirmajam žmogui ištartas. Mūsų amžinajai dvasiai išbarstytus po pasaulį atomus vėl į senąją formą surinkus, kokios bus tos bjauriosios vargo rankos? Ir kaip atrodys anosios – baltos, išlepintos, – jei niekados nebus broliška palytėjusios juodųjų ir pūslėtųjų ir niekados gailėstingai nenušluosčiusios prakaituotos nuo darbo kaktos?*

Taip glaudžiai M.Pečkauskaitės tekste, kaip ir Evangelijoje, neišskiriamai sujungtos dvi pagrindinės Kristaus mokymo dalys – Amžinoji Kara-

Laikas ir idėjos

lystė, amžinasis gyvenimas ir meilė mažiausiam broliui, kaip Mato Evangelijos 25 skyriaus pamoksle apie paskutinį teismą, dangų, pragarą, kuris baigiamas žodžiais: „*Ką padarėte vienam iš mažiausiųjų brolių, man padarėte. Įeikite į Karalystę, kuri nuo amžių parengta Dievo angelams ir šventiesiems*“ (plg. Mt. 25).

O jei tos iš „Sename dvare“ cituotos eilutės būtų svetimos šiandieninei mūsų patirčiai, tai M.Pečkauskaitės laiško vyskupui Pranciškui Karvičiui eilutės, kilusios iš to paties gyvo jos tikėjimo, tikrai siejasi su šian-

dienine mūsų patirtimi: „*Taip, tasai, kuris išduoda Dievą dėl tėvynės, rytoj išduos tėvynę dėl partijos, o poryt – partiją dėl savanaudiškų tikslų*“.

Paliesdama ir apmąstydama amžinąsias tiesas, M.Pečkauskaitė tebėra aktuali, šiandieniška, keičiantis epochoms, santvarkoms, valdžioms ir partijoms...

Ji ir kūryba, ir pačia savo asmenybe primena, kad šalia laikinų buvo, yra ir bus ir amžinosios vertybės, amžinos temos ir amžini rūpesčiai.

Pakeliui į senąjį dvarą. Vido Dulkės nuotrauka

Lietuvių pilietinių organizacijų forumo komunikatas

Lietuva sparčiai integruojasi į Europos Sąjungą, NATO, taip pat ir į informacinę visuomenę. Tačiau globalizacijos spartėjimo ir negatyvių jos palydovų slinkties akivaizdoje dori Lietuvos piliečiai negali nesijaudinti dėl visuotinio dorovinio nuosmukio, nepakankamai stabilios valstybės vidaus padėties, valstybės pamato - lietuvių tautos ir jos savasties tęstinumo perspektyvų. Ypač akivaizdus bendruomeninio sutarimo, nacionalinės vienybės, pilietinio veiksmo ir politinės kultūros stygius. Piliečių pasitikėjimas valstybės institucijomis pavojingai sumažėjęs.

Visa tai įvertindami 32 Lietuvos visuomeninių organizacijų bei pilietinio veiksmo klubų vadovai praėjusių metų pabaigoje nusprendė sujungti pajėgas. Pagrindinis tokio jungimosi ir labiau koordinuotos veiklos tikslas - pilietiškumą, pilietinį veiksmą sieti su tautine savimone, nacionaliniu patriotizmu ir taip sumažinti Lietuvoje istoriškai susiformavusį (skirtingai nuo kitų Europos šalių) visuomenės ir valstybės institucijų tarpusavio atotrūkį (susipriešinimą).

Forumo iniciatyvinė grupė: prof., habil. dr. **Antanas Andrijauskas** - Lietuvos estetikų asociacijos prezidentas; dr. **Vacys Bagdonavičius** - Vydūno draugijos pirmininkas; prof., habil. dr. **Arimantas Dumčius** - Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacijos prezidentas; prof., habil. dr. **Romualdas Grigas** - Lietuvos sociologų draugijos garbės prezidentas; prof., habil. dr. **Vytautas Kubilius** - Lietuvos piliečių chartijos tarybos pirmininkas; dr. **Julius Šalkauskas** - „Santalkos“ klubo pirmininkas; prof., habil. dr. **Vytautas Šernas** - „Žiemgalos“ draugijos prezidentas; **Leopoldas Tarakevičius** - diskusijų klubo „Gaublys“ prezidentas; doc., habil. dr. **Alfonsas Vaišvila** - Lietuvos pilietinės bendruomenės centro tarybos pirmininkas.

Lietuvių pilietinių organizacijų forumas - politinės valdžios nesiekiantis ir politinių partijų bei oligarchinių grupių neįtakojamas susibūrimas. Tokia nuostata leidžia telkti organizuotas įvairių politinių pažiūrų grupes formuojant pilietinę visuomenę ir stiprinant jos vaidmenį valstybės gyvenime.

Organizacijos, įeinančios į forumo sudėtį, ir toliau išlieka savarankiškos ir atsakingos už savo veiksmus. Forumo Koordinacinė taryba, veiklos kryptį koordinatoriai stengsis jungti visuomeninių organizacijų bei klubų pajėgas tik tose srityse ir sprendžiant tik tas problemas, kurios lietuvių tautai ir valstybei aktualiausios.

Lietuvių pilietinių organizacijų forumo Koordinacinė taryba tikisi, kad Lietuvos miestų ir rajonų visuomeninės organizacijos bei pilietinio veiksmo klubai vienybės Forumo programinių nuostatų pagrindu ir savo veikla prisidės prie tautinės vienybės bei pilietinės visuomenės įtvirtinimo.

Mes viliamės, kad ir valdžiai atstovaujančios institucijos bus nusiteikusios pozityviai bendradarbiauti lietuvių tautos ir jos valstybės ateities labui.

Ko siekia Forumas

Iš programinių nuostatų

Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą ir NATO, jos integravimasis į informacinę visuomenę yra būtinas ir neišvengiamas. Šiuos istorinius pokyčius reikia vertinti ne kaip strateginius tikslus, bet kaip priemonę, kuri užtikrintų lietuvių tautos tęstinumą, taip pat visos nacijos tapsmą atvira pilietine, visavertės demokratijos visuomene.

Taip teigia *Lietuvių pilietinių organizacijų forumas*, išdėstydamas jo požiūriu aktualias šiandieninės Lietuvos problemas. Forumo Koordinacinės tarybos nariai mano, kad atkurtos nepriklausomybės metai nepateisino daugelio Lietuvos žmonių viltų, kad tie žmonės „tebegyvena abejotinių reformų, neretai aiškiai supriešinamų tautos ir valstybės interesų sukuriuose. Pasitikėjimo kreditas valstybės valdžios bei politinėmis struktūromis pavojingai išsekęs. Nepateisinausiai tebedidėja šalies gyventojų tur-

tinės padėties kontrastai, jų socialinė diferenciacija. Žmones gąsdina įsitvirtinanti oligarchija, nesukontroliuojama stambiojo kapitalo valia, provokuojanti politinių bei vadybinių struktūrų savanaudiškumą. Atsakomybė už ypatingos svarbos sprendimus ir toliau tebėra nuasmeninta.“ Forumo nariai išvelgia žmonių nepilietiškumą, tautinės savimoneės bei patriotizmo nykimą.

Visuomenės ir valstybės gyvenime klostosi lietuvių tautai nepalanki, net dramatiška demografinė situacija, nes mažėja gimstamumas ir šeimų kūrimas, gausėja nesveikų ir globotinių vaikų, išplito savižudybės ir narkotikų vartojimas. Jaunoji karta neturi aiškesnių nacionalinių valstybinio gyvenimo gairių, linkusi orientotis ne į savo valstybės, bet į pasaulio piliečio savimoneę, daug jaunų žmonių emigruoja, savo Tėvynę palikdami likimo valiai.

Krašto pulsas

Kaimo žmonės nemato savo ateities, nemažai jų yra praradę iniciatyvą, sužaloti alkoholizmo ir socialinės degradacijos.

Klesti biurokratizuotas administravimas, valdininkijos savanau-diškumas ir jos vadybinis nevisavertiškumas, slopinantis ne tik verslininkų iniciatyvą, bet ir piliečių organizuotumą. Lietuvoje plinta korporatyvinė korupcija.

Lietuvių tautos ir jos valstybės interesų nepaisymą nebaudžiamas demonstuoja tarptautinis stambusis kapitalas, o savivalda yra per menkai palaikoma ir skatinama, piliečiai vangiai buriasi į organizacijas ir klubus, nedrąsios piliečių akcijos ginant savo interesus yra net slopinamos.

Forumiečiai baiminasi, kad nepasikartotų lemtingos istorinės klaidos, todėl siūlo atvirumą pasauliui subalansuoti su daug aktyvesne negu šiandien piliečių pozicija, su puoselėjama piliečių tautine savimone.

Lietuvos visuomenė ir lietuvių tauta turi būti organizuotesnė ir pilietiškai labiau susitelkusi, kad prisiimtų didesnę atsakomybę už savo valstybę, kad jaunimo švietimas ir jo ugdymas būtų grindžiamas pilietinės visuomenės, tautinės savimonės bei nacionalinio orumo ugdymo principais, kad būtų plėtojamos žmonių kūrybinės galios, kurios garantuotų lietuvių tautos tęstinumą modernizacijos ir integracijos sąlygomis.

„Mūsų veiklos tikslas - ne lietuvių tautos supriešinimas su valstybe, bet organiškesnis jų sąlyčio siekis, dides-

nis visuomenės ir valstybės pilietinis bei kultūrinis integralumas“, - sakoma Forumo programinėse nuostatose. Koordinacinės tarybos nariai (jos pirmininkas prof. Romualdas Grigas) pareiškia: *„Susibūrę į darnesnę junginį, mes nebūsime vien stebėtojai. Mes ir toliau sieksime daryti įtaką mūsų šalies piliečių sąmonei, prasingiems jų veiksmams.“*

Lietuvos rajonuose ir miestuose visuomeninės organizacijos ir piliečiai turėtų burtis į panašius forumus.

„Mes, lietuvių tauta ir visa nacija, išgyvenę dideles istorines dramas ir pralaimėjimus, privalome sekti labiau organizuotomis, ilgesnį civilizacijos kelią nuėjusiomis tautomis: žydais ir norvegais, danais ir vokiečiais. Visos jos valstybingumą suvokia pirmiausia kaip savosios tautos ir nacijos tęstinumo ir modernizavimo būdą ir tik paskui - kaip integravimosi ir gyvenimo pasaulio visuomenėje priemonę. Dėl to joms negresia kaip mums, lietuviams, tapti galingesnių tarptautinių monopolijų įkaitais, neigiamų ir sunkiai kontroliuojamų globalizacijos padarinių auka.“

Koordinacinę tarybą sudaro jos nariai - krypčių koordinatoriai. O tos kryptys: tai ir globalizacija, ir ekonominė pažanga, tautinis tapatumas ir etnokultūra, teisėtvarkos tobulinimas, švietimo ugdymas, nacionalinis saugumas ir savignyva.

„[laisvė“ informacija

Himno dvasios pašaukti

Gintautas Česnys

Praėjusių metų pabaigoje Kudirkos Naumiestyje, dr. V.Kudirkos muziejuje, Labdaros ir paramos fondas dr. Vincu Kudirkos vardui įamžinti surengė susitikimą su Suvalkijos apylinkių, kuriose branginamas dr. V.Kudirkos atminimas, gyventojais. Tas susitikimas buvo pavadintas "Popietė su dr. Vincu Kudirka", jame buvo kalbama apie įvairiapusę V.Kudirkos veiklą, jo asmenybės dydį ir reikšmę, atliekama meninė programa, kurios repertuaras – dr. Vincu Kudirkos kūriniai – jo sukurti valsai, dainos, kompozitorių parašytos jo žodžiams, jo poezija, aktuali ir šiandien.

Kodėl iškilo reikalas steigti tokį fondą, kurio steigėjai yra Vilniaus medikai? Todėl, kad pas mus beveik pamirštas dr. V.Kudirkos indėlis į pirmąjį Atgimimą, jo literatūra. Tik kartais jį prisimename ryšium su jo "Tautiška giesme" – Lietuvos himnu, tik jo portretai kabo kone kas

antrame Lietuvos Seimo kabinete. Bet to per maža. Seimo kabinetų šeimininkai dažnai nepakelia akių į priešais juos kabantį džiovos pakirsto idealisto portretą. Nepastebimai praėjo jo gimimo, mirties jubiliejai, himno sukūrimo šimtmetis. O turime puikų

Krašto pulsas

himną, reta tauta gali pasididžiuoti tokiu. Nepaprasto taurumo žodžiai ir muzika – to paties žmogaus sukurti – skatina himno dvasia gyventi. Bet, pasirodo, tai labai sunku.

Vincas Kudirka buvo tikras šeimos gydytojas, pradėjęs dirbti Šakiuose. Jis pažino kiekvieną šeimą, gyventojai jam guosdavosi savo vargais ir bėdomis, jis prireikus ir operuodavo, ir būdavo akušeris. Jei vargingas valstietis neturėdavo pinigų, daktaras ne tik neimdavo honoraro, bet dar vieną kitą rublį duodavo vaistams. Jis yra pirmas medikas publicistas, savo rašinių ciklą apie sveiką gyvenimo būdą spausdinęs "Varpe", kovojęs prieš alkoholį, rūkymą, kavos gėrimą.

Svarbiausias Fondo tikslas – prikelti dr. Vinco Kudirkos vardą iš užmaršties, populiarinti jį - leisti Raštus (poeziją, publicistiką), nušviesti demokratines jo pažiūras (jį galima laikyti demokratijos tėvu). O vienas artimiausių uždavinių – pastatyti Vilniuje paminklą Lietuvos himnui ir jo autoriui. Tokie paminklai Europoje nėra naujiena, atrodo, kad paminklą savo himnui šiuo metu stato lenkai.

Fondas susidūrė su kliūtimis, rinkdamas paminklui vietą. Paaiškėjo, kad nesunku gauti vietą kokiai nors raitytai skulptūrai ar paminklui, įamžinančiam popmuzikantą, o himnui ir jo autoriui – nelengva, teko klebenti daug durų. Valdininkai pasitikdavo mandagiai šypsodamiesi, daug žadėdavo, bet nieko nedarydavo. Fondo steigėjai mano, kad tokiam paminklui turi atsirasti išskirtinė vieta, pamin-

klas turi būti sostinės akcentas. Jam tinkamiausia vieta būtų dabartinė Savivaldybės aikštė (buvusi I.Černiachovskio). Savivaldybei išsikėlus į kitą Neries krantą, prie aikštės liktų Vyriausybės rūmai, o ant jų plazdanti trispalvė ir šalia stovintis paminklas himnui ir jo autoriui būtų puikus derinys. Gedimino prospektas būtų prasminga Lietuvos valstybingumo įamžinimo trasa, prasidedanti ties Arkikatedra (pilių teritorija) ir pasibaigianti ties Lukiškių (tautos kančių atminimo įamžinimas) bei Nepriklausomybės (paminklas lietuvių raštijos pradžiai) aikštėmis. Tokia yra mūsų vizija.

Pinigų paminklui, skirtam himnui ir jo autoriui, reikės daug. Bet jei nepradėsime, tai neturėsime nieko. Paminklą turi statyti ne tik medikai, nes dr. Vincas Kudirka yra mūsų visų. Būtų gražu, kad mokinukas, atsisakęs vienos ledų porcijos, litą ar pusantro lito paaukotų paminklui. Pragmatiška mūsų visuomenė nelabai linkusi aukoti, idealizmas nublanko, susidūrus su prabangos siekimu. Bet mes tikimės pritraukti menininkus, verslininkus, kitus rėmėjus. Tuos žmones, kurie parems Fondo idėjas, įamžinsime leidinyje, kuris pasirodys, kai pastatysime paminklą. Galima aukoti kieno nors atminimui. Pavyzdžiui, mudu su broliu nutarėm paaukoti tėvų atminimui. Ateityje tikimės skatinti jaunųjų kudirkiečių judėjimą, remti jaunuolius, kilusius iš V.Kudirkos gimtųjų vietų ir siekiančius aukštojo mokslo.

Tautos vienybės ženklai

Marija Jackevičienė

Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“ vertinama kaip jo testamentas savajai tautai. Ji yra paskutinis Didžiojo Varpininko kūrinys, parašytas ypač sunkaus ligonio, jaučiančio netolimą išėjimą į nebūtį. Vėliau „Tautiška giesmė“ tapo Lietuvos himnu. Tai retas tokio gilaus turinio kūrinys, kurio kiekvienas žodis yra tarsi savosios tautos esmės ir veiklos kodeksas.

Šiuo laikotarpiu, kai mūsų piliečiai sunkiai keliai iš *homo sovieticus* „ligos“, ypač svarbios paskutinės himno eilutės: „*Tegul meilė Lietuvos dega mūsų širdyse./ vardan tos Lietuvos vienybė težydi*“. Šiuos žodžius derėtų iškaldinti ant Vinco Kudirkos paminklo, kurį norime pastatyti asmeniui, kaip mūsų himno autoriui, Vilniuje. Mūsų himno autorius visapusiška, tautai pasiaukojančia veikla neabejotinai yra nusipelnęs būti įamžintas garbingoje sosti-

nės vietoje, pavyzdžiui, Savivaldybės aikštėje.

Būtų idealu, kad paminkle būtų matomi ir pirmieji tautos vienybės ženklai. Džiugu būtų matyti pjeestalę įvairių Lietuvos partijų, kaip paminklo fundatorių, įamžintus pavadinimus. Nebus pamiršti ir pavieniai aukotojai, nepagailėję didesnių sumų paminklo pastatymui. Paminklui pastatyti reikia apie 500 tūkstančių litų.

Ateityje numatoma išleisti knygą su visų Fondo tikslus rėmusių asmenų pavardėmis.

Labdaros ir paramos fondo dr. Vinco Kudirkos vardui įamžinti sąskaita AB *Vilniaus banko Vilniaus filiale*. Filialo kodas 260101777, banko sąskaita litais 7704001, sąskaita doleriais 5570890010. Fondo būstinė Vilniuje, Gedimino pr. 1, Sąjūdžio būstinėje, tel. (8-22) 22 48 48. Prašome kreiptis į Fondo buhalterę p. Juliją Šolomskienę.

Redakcijos prierašas. Gydytojai okulistei Marijai Jackevičienei priklauso iniciatyva kurti Labdaros ir paramos fondą dr. Vinco Kudirkos vardui įamžinti. Ji šiam fondui paaukėjo jau per 2000 litų. Gydytoja rūpinasi, kad fondo veikla nenutrūktų, sielojasi dėl vangiai surenkamų lėšų, ypač Lietuvos provincijoje.

Renginiai Vinco Kudirkos garbei

Vincentas Uždavinyš

Praėjusių metų pabaigoje Kudirkos Naumiestyje ir Vilniuje, Nacionaliniame muziejuje, o šių metų Vasario 16-osios proga – Vilniaus rotušėje vyko „Popietės su Vincu Kudirka“. Vilnietiška popietė buvo surengta papuošti Vasario 16-ajai skirtą iškilmingą Vilniaus miesto tarybos narių posėdį. Kovo 18 d. toje pat Vilniaus rotušėje buvo surengtas vakaras-aukcionas, kuriame greta meninės programos buvo platinami loterijos bilietai, pardavinėjami vertingi meno kūriniai. Buvo renkamos lėšos paminklui – Lietuvos himnui ir jo autoriui.

Profesorė Aldona Vaitiekūnienė, tyrinėjanti XX a. pirmosios pusės lietuvių literatūrą, baigia parengti knygą apie dr. V.Kudirką. „Popietės“ pradedamos jos pranešimu „Kudirka šiandien“, aktualizuojant šią asmenybę dabarties uždavinių kontekste. Profesorius Antanas Tyla, istorikas, buvęs Lietuvos istorijos instituto direktorius, kalba apie V.Kudirką ir istoriją, V.Kudirką ir visuomenę. Medicinos profesorius Gintautas Česnys, vienas iš Labdaros ir paramos fondo dr.Vinco Kudirkos vardui įamžinti

*Aktorius Ramūnas Abukevičius skaito
dr. Vinco Kudirkos eiles*

steigėju, pasakoja apie V.Kudirką kaip gydytoją, tikrą šeimos daktarą, kokie šiandien, vykstant medicinos reformai, labai pageidaujami. Na, o dar vienas medicinos profesorius, buvęs Seimo narys ir ministras, Fondo valdybos pirmininkas Juozas Galdikas supažindina su pačiu Labdaros ir para-

Krašto pulsas

mos fondu, jo tikslais ir uždaviniais, kalba apie paminklo Lietuvos himnui ir jo autoriui įamžinti būtinybę Vilniuje ir sunkumus, su kuriais susiduriama ėmusis šio uždavinio.

Solistas Danielius Sadauskas dainuoja dainas Vinco Kudirkos žodžiais ir liaudies dainas iš dr. V.Kudirkos liaudies dainų rinkinio „Kanklės“. Jam akompanuoja ir V.Kudirkos valsus groja pianistas Justinas Bruzga. Aktorius Ramūnas Abukevičius skaito žymiausias V.Kudirkos eilėraščius („Maniesiems“, „Valerijai“, „Labora“ ir kt.). Meninė programa glausta, bet turininga, parodanti V.Kudirką kaip poetą ir muziką.

Tuose renginiuose renkamos aukos paminklo statybai. Yra parengti aukų lapai, kurie išplatinti visoje Lietuvoje – mokyklose, ligoninėse, įvai-

riose įstaigose ir organizacijose. Surinkta per 30 tūkst. litų, bet tai tik mažas lašas dideliame užmojų vandenyne. Kiekvieno Lietuvos piliečio – ar jis gyventų Lietuvoje, ar užjūriuose – pareiga nors po keletą litų atidėti dr. Vinco Kudirkos atminimui įamžinti.

Teko matyti, kaip pagarbiai, entuziastingai, prakilniai amerikiečiai gieda savo valstybės himną (arba jo klausosi). Ta jaudinanti pagarba ypač sustiprėjo po 2001 rugsėjo 11-osios. Kad taip lietuviai pasimokytų tos pagarbos savo himnui ir jo kūrėjui. Tuomet, atliekant himną, nereiktų tylėti kaip žuvims. Deja, senieji Amerikos lietuviai tą „žuvų tylėjimą“ mato ir tarp naujai atvykusiųjų į Ameriką - „trečio-sios bangos“. Ir klausia, kodėl neišmokėte jų Tautiškos giesmės...

Natalija Manikienė, Dr. V.Kudirkos muziejaus direktorė, veda ekskursiją vilniečiams, Dr. V.Kudirkos paramos fondo valdybos nariams. Iš kairės: gyd. Z.Stanevičius, prof. G.Česnys, prof. J.Galdikas, J.Šolomskienė, solistas D.Sadauskas, S.Tamošaitis, V.Gražienė

Protų ir raumenų emigracija

Kazys Ambrozaitis

Tūkstantmečio šventės ne tik istorikus privertė atsigręžti atgalios. Daugelis žmonių praeityje ieško savęs, paguodos ir gyvenimo išminties. Ant rasis pasaulinis karas pasibaigė be pasaulinės taikos konferencijos ir galutinai neišsprendė, kur padėti milijonus išvietintų žmonių. Jų vis daugėja ir dėl nesibaigiančių regioninių karų. Netikėtai prasidėjus „trečiajam pasauliniam karui“ po rugsėjo 11-osios, nemažta dėmesys praeičiai, ieškoma tautų nesugyvenimo priežasčių. O benamių bauginančiai daugėja.

Ieškodamas medžiagos „Gajos“ medikų korporacijos istorijai, turėjau nušluostyti dulkes nuo pokario archyvų bylų, užkonservavusių lietuvių tremtinių gyvenimą Vokietijoje tuoj po karo. Užkliuvau už tvarkingai surinktų 1946 ir 1947 metų Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos metinės veiklos pranešimų. Jau trupantys prasto popieriaus lapai atkreipė dėmesį, nes 1947 metų pabaigoje ir 1948 metais Munchene teko būti Raudonojo Kryžiaus ambulatorijos vedėju prie Lietuvių sąjungos būstinės (Rauch Str.). Įdomūs metiniai prane-

šimai gerai pažįstamų asmenų – dr. D.Jasaičio, dr. A.Aleknavičiaus, dr. kun. Ražaičio, L.Dambriūno, – kurie taip meistriškai ir detalai dokumentuoja tų dienų tremtinių socialinį, kultūrinį ir religinį gyvenimą. Tačiau ypač verta dėmesio draugijos generalinės sekretorės prof. M. Avietėnaitės paskaita „Emigracijos klausimu“. Ji skaityta LRK draugijos skyrių valdybų suvažiavime Vokietijoje, Hanau mieste, 1946 m. rugsėjo 27 d., kur tuo metu DP stovykloje gyveno per 3000 lietuvių tremtinių. Dokumentas liudija, kaip gerai lietuviai suvokė padėtį ir buvo gerai organizuoti. Atsispindi ir beviltiška tremtinių ateitis. Jau buvo aišku, kad į Lietuvą negrįšime, jeigu neprasidės trečiasis pasaulinis karas. Jo labai laukėme. Tik po dvejų metų pamažu prasivėrė durys emigracijai iš Vokietijos į keletą kraštų, pirmiausia į JAV. Pradžioje kandidatai emigracijai buvo parenkami ne pagal profesiją, bet pagal raumenis. Daug kam teko slėpti gydytojo profesiją, nes po karo Amerika staiga demobilizavo net 200 000 gydytojų. Muncheno lageryje teko matyti iš Kanados atvy-

Praeitis ir dabartis

*Dr. Kazys Ambrozaitis.
Gedimino Zemlicko nuotrauka*

kusią geležinkelių kompanijos atstovę, kuri rinkosi sau darbininkus iš ilgoje eilėje sustojusių ir iki diržo nusirengusių vyrų, savo ranka patikrindama raumenis. Eilėje stovėjo aukštas, tuberkulioze sirgęs diplomuotas jaunas inžinierius, buvęs Vytauto Didžiojo universiteto asistentas. Darbdavė paspaudė išsekusius jo rankos raumenis ir su panieka pastūmė iš eilės. Po kurio laiko tam inžinieriui pavyko gauti vizą į New Yorką. Atvykęs tuoj gavo darbą – sutvarkyti ir išnarplioti šildymo problemas aukščiausiame

miesto dangoraižyje, nes vietiniai inžinieriai negalėjo išspręsti, kaip karštą vandenį pakelti į dangoraižio viršūnę. Lietuvis inžinierius užduotį puikiai atliko ir netrukus įkūrė savo firmą, samdė daugelį inžinierių, tarp jų ir amerikiečių. Emigrantams pasirinkimo nebuvo, teko vykti, kur nurodė, net į tolimą Australiją ar Kanados miškus. Priešingą vaizdą matome dabar. Iš Lietuvos savanoriškai emigruoja duoneliautojai, žymi dalis inteligentijos, mokslininkų ir kultūrininkų, kurie svetimuose kraštuose pasklinda ir tik mažuma jungiasi į lietuvių draugijas.

Magdalena Avietėnaitė buvo svarbi patarėja išeivių politinėms bei laisvinimo organizacijoms. Turė-

dama tarptautinį pasiruošimą ir mokėdama keletą svetimų kalbų, buvo iškili žurnalistė tarptautininkė, šalia J.Būtėno, J.Brazaičio, V.Vardžio ir kitų. Gyvenime buvo kukli, religinga, turėjo laisvos Lietuvos viziją.

Emigracijos problema tebėra aktuali ir po 50 metų. M.Avietėnaitės straipsnis emigracijos klausimu rekomenduotinas ir „Į laisvę“ skaitytojams, kad jie susipažintų ne tik su ano laiko išėivijos padėtimi ir mąstymu, bet ir to meto Vakarų pasaulio nuotaikomis.

Emigracijos klausimu

Magdalena Avietėnaitė

Pranešimas

Lietuvių Raudonojo Kryžiaus skyrių suvažiavime Hanau,
1946 IX 27

„Emigracija“ yra žodis, kuris labai nemaloniai skamba lietuvio tremtinio ausyse. Nenorime niekur emigruoti: norime tik namo grįžti ir kuo greičiau. Kadangi nėra tokio išminčiaus, kuris šiandien galėtų mums pasakyti, kada mes grįšime, tai noromis nenoromis, kaip realiai mąstantys žmonės turime bent zonuoti ir emigracijos galimybes, nors ta emigracija būtų tik keleriems metams.

Emigravimo problemą svarstant svarbu šie trys momentai: perspektyvos grįžti namo; emigracijos galimybės; kas darytina, kol mūsų likimas išsispręs.

Perspektyvos grįžti namo greitesniu laiku

Mes visi suprantame, kad be karo mūsų grįžimo perspektyvos nediidelės. Tad kokios yra karo galimybės? Būtų labai drąsus žmogus, kuris drįs-

tų pasakyti, ne tik *kada* karas bus, bet ir tai, ar jis išvis bus. Kiekvienas mūsų seka pasaulio įvykių raidą ir turi apie tai savo nuomonę. Nedrįsiu niekam primesti savo nuomonės, tik pateiksiu kai kuriuos faktus iš pastarųjų metų politinių įvykių raidos.

Kuomet daugiau nei prieš metus (1945 m. birželio mėn.) vieno amerikiečių karininko, kuriam pavesta rūpintis DP, paklausiau, kodėl mūsų žmonės negali grįžti namo, šis man pagrasino kalėjimu už „subversyvinį veikimą prieš mūsų aljansą“. Kai 1945 m. rugpjūčio mėnesį, kalbėdama su vienu draugišku aukštu amerikiečių karininku, paklausiau, ar nebijo, kad dar kartą jiems reikės kariauti, jis atsakė: „Tai tik jūs, DP, taip manote, nes to norite („It is pure wishful thinking“). Deja, karų daugiau nebus!“

Visi atsimenate tas vieni kitus giriančias kalbas, kurios pasipylė iš politinių ir karo vadų, karui tik pasibaigus. Bet jau 1945 m. liepos mėnesį

Praeitis ir dabartis

maršalas Aleksanderis, Tito beatodairiško elgesio Triesto klausimu išvestas iš kantrybės, pareiškė: „Mes ne tam nugalėjome vieną tironiją, kad paruoštume dirvą kitai, dar didesnei“.

Taikos organizavimas šlubavo nuo pirmųjų dienų. Potsdamo konferencija dar šiaip taip susilipdė, bet Londono konferavimai jau sukėlė didelį susirūpinimą.

Ir pamažu pirmieji entuziastingi karo ir diplomatinių korespondentų pranešimai ėmė keistis. Vis daugiau nusiskundimų dėl nedraugiškos slavų pasaulio reakcijos į Vakarų korespondentus Berlyne, Vienoje, Budapešte, Belgrade, Bukarešte. Ir vis atviresni, pesimistiškesni straipsniai apie didžiojo Rytų sąjungininko elgesį užimtuose kraštuose.

O ir politiniai įvykiai: platus nepasitenkinimas dėl veto teisės Jungtinių Tautų Organizacijoje, kivirčiai dėl Irano, Graikijos, Indonezijos. Didėjanti kritika dėl nedemokratinės tvarkos Lenkijoje ir Balkanuose, nesutarimas dėl Franko Ispanijoje, iš vienos pusės, ir netikėtas Sovietų susibičiuliavimas su Perono Argentina, - iš kitos. Labai savotiška keturių ministrų konferencija, dar savotiškesnė taikos konferencija su kumščių daužymais į stalą ir labai nediplomatiškais kalbomis. Nesibaigiantys tūpčiojimai konferencijoje galutinai apvylė plačiąją visuomenę, Vakarų spaudoje atsirado tokių epitetų: „operetinė“ arba net ir „burleskinė“ konferencija. Amžinas trynimasis Saugumo Taryboje, dažnas veto vartojimas dėl menkniekių. Va-

karų sąjungininkų griežta laikysena dėl Dardanelų. Pagaliau amerikiečių lėktuvų numušimas Jugoslavijoje nepaprastai sukrėtė JAV visuomenę.

Kai 1946 m. vasario mėnesį Churchillis rimtai perspėjo pasaulį, jis ne vien Amerikoje, bet ir Anglijoje susilaukė daug priekaištų: kam jis čia svaičioja apie karo galimybes. Po šešių mėnesių jau Vakarų spauda mirgėjo lemtingais žodžiais apie trečiąją pasaulinį karą.

Vakarų sąjungininkų notos Lenkijai, Balkanams dažnėjo, JAV rimtą notą parašė dėl ekskluzyvinės švedų – sovietų prekybos sutarties. Amerikiečių ir anglų laivynas pasirodė Viduržemio jūroje, o kai dėl to slavų pasaulis pareiškė savo pasipiktinimą, tai JAV admiras Halsey visai Amerikai plojant pasakė: „We'll go where we damn please!“ (Tai maždaug reiškia: vyksime, kur mums patinka, o jūs visi galite eiti po velnių!). Nauji kivirčiai dėl Kinijos, Mandžūrijos, Korėjos. Dideli nesutarimai dėl Japonijos tvarkymo: sovietų pasipiktinimas dėl gen. Mac Arthuro tariamo nesiskaitymo su jais, „diktatoriško nusistatymo viską vienam tvarkyti“.

Švedijos, o vėliau ir kitų kraštų padangėje pasirodė vadinamosios „šmėklinės bombos“. Švedų kariuomenės štabas ilgainiui pareiškė, kad tai gal būta meteorų, bet visuomenė turi savą nuomonę apie tai. Vakarai ėmė kaltinti Rytus, o Rytai – Vakarus, kad vokiečiai ir vokiečių fabrikai naudojami karo tikslams. JAV generolas Clarkas pareiškė, kad visai ne-

■ Praeitis ir dabartis

įmanoma dirbti su sovietais Austrijoje. Berlyne baramasi dėl istorijos dėstymo mokyklose, visi keturi sąjungininkai nutaria išleisti kiekvienas savo vadovėlius. Sovietai karštai protestuoja, kad amerikiečiai moko vokiečių jaunuomenę žaisti beisbolą – tai esąs kariškas apmokymas! Vieni kitų spaudos neįsileidžia į savo zoną. Nuolatinės šnipų ir vieni kitų piliečių grobimo istorijos. Rytai meta didžiausius kaltinimus Vakarams, kad pastarųjų kariuomenių Europoje ir Artimuosiuose Rytuose buvimas gresia taikai. Buvęs Kominterno šefas Manuilskis su pasididžiavimu pareiškia, kad komunistai turi įtaką **visuose kraštuose**. Plačiai kalbama jau ne apie penktos, bet šeštos kolonos – šįkart komunistinės – veiklą ryšium su nesibaigiančiais streikais Amerikoje ir Anglijoje ir neramumais Prancūzijoje. Abi pusės pradeda švelniau traktuoti vokiečius; prasideda kažkas panašaus į jų verbavimą kiekvienam sau.

Vieni ir kitų spauda darosi vis atviresnė, karštesnė. Pagaliau Wallace'o incidentas sukelia tikrą audrą Amerikoje ir jau aiškiai parodo griežtai pasikeitusią amerikiečių nuotaiką. Buvęs JAV ambasadorius Sovietuose ir, rodos, gana palankus jiems žmogus admiralas Standley pasipiktinęs pareiškia: „Reikėtų Wallace'ą sušaudyti“, nes jis teikęs pagalbą jei ne formaliam, tai faktiškam priešui.

O kitas buvęs JAV ambasadorius Williamas Bullittas išleido labai nepalankią knygą apie Sovietų Rusiją. Panašių knygų daugėja Amerikoje,

Anglijoje ir Prancūzijoje, rašo ambasadoriai, korespondentai, įvairių misijų nariai.

Pradeda rodytis žinių apie didėjančius neramumus Sovietų Rusijoje, apie naujai ruošiamus valymus: kariuomenėje, pramonės, mokslo, meno, spaudos – ir net kolchozų – srityse. Kolchozus kaltina jau pats didysis „tėvas“.

Sovietai pašalina Litvinovą, tariamą vakariečių šalininką, atsisako prisidėti prie UNESCO. Pasigirsta gandų, kad Sovietai ruošiasi išeiti iš JTO, žada visai atsiriboti nuo „dekadentiškų Vakarų“ ir galutinai užsidaryti už geležinės uždvaros. Ir iš tiesų Sovietų radijas ir spauda vis labiau puola tariamai supuvusį plutokratų pasaulį (kažkaip labai primena a.a. Goebelsą).

JAV atsisako duoti vizas jugoslavų delegatams į Amerikoje šaukiamą slavų kongresą (kiti, daugiau prityrę, slavai siuntė atstovus su diplomatiniais pasais). JAV visuomenė vis griežčiau reikalauja apvalyti valstybinį aparatą nuo „svetimų elementų“, atvirai kalbama apie komunistuojantį elementą užsienio ministerijoje. Vis daugiau žinių apie naujus ginklus, lėktuvus, laivus, apie visokius eksperimentus. O amerikiečių, anglų, prancūzų spaudoje randame tokius pasakymus: „*Les Russes sont les fosseyeurs de la sécurité* (Rusai yra saugumo duobkasiai):“ „*The Turkish mosques are always full: the Turks are praying for protection against the Russians: war is coming and may be soon*“

■ Praeitis ir dabartis

(Turkų mečetės nuolat pilnos; turkai meldžiasi, kad juos apsaugotų nuo rusų; karas artinasi, gal ir greitai).

Įtakingas anglų konservatorių laikraštis „Daily Mail“ š.m. rugpjūčio 17 d. rašo: „Ar mes galime toliau laikyti teorijos, kad Rusija yra draugiškas sąjungininkas, kuris tikrai nori padėti mums atstatyti pasaulį ir duoti jam nuolatinę taiką?.. Rusija pati jau daugiau nevaidina šios komedijos... ji vis atviriau pareiškia savo nuomonę apie Vakarų pasaulį... joje milžiniškas nacionalinis atgimimas, jėgų sukauptimas, nuolatinė raudonosios armijos glorifikacija...“

„Pravda“ neseniai užbaigė svarbų vedamąjį tokiais žodžiais: „Mūsų žygiai nenugalimi. Didieji Lenino-Stalino darbai pašalino visus mūsų galybės apribojimus. Mes, Sovietų žmonės, turime tikrai vieną kelią - pirmyn ir pirmyn į naujus laimėjimus, į **komunizmo triumfą**.“

Tai jau pakankamai aišku ir pirštinė numesta. **The triumph of Communism**. Kominternas vėl aktyvi jėga: komunizmas jau ne reformuojantis, bet vėl revoliucinis veiksnys. Jau visai pamiršta, kad mes **kartu** laimėjome karą. Nuolat pabrėžiama, kad Rusijos civilizacija griežtai skiriasi nuo Vakarų civilizacijos; Rusija yra naujo demokratijos tipo **nugarkaulis**, o Vakarų valstybės yra tik **dekadentinis kapitalizmas**.

Iš esmės mes dabar jau laikomi jų priešais. Santykiai, pamatuoti tikru draugiškumu ir kooperavimu tarp jų ir mūsų, jau nebegalimi. Bet ar tai reiškia karą, tuojau prasidėsiantį karą?

Ne. Visi reiškiniai rodo, kad **Rusija dabar dar nenori karo**, nes ji dabar dar neturi garantijos, kad tą karą laimėtų. Bet po kurio laiko, gal po 20 metų, ji gali būti išsivysčiusi, viską nugalinti galybė. Rusija nori laimėti laiko: ne vien karui ruoštis. Ji jaučia, kad laikas yra jos pusėje, ji tiki, kad Vakarų demokratija visai degraduos, gal baigsis pilietiniais karais, streikų banga jau tai rodanti. Kapitalizmas išgyvenęs krizę, kuri gali baigtis visišku jo žlugimu. Tad karas nėra čia pat, už kampo. Komunizmas tikisi pasiekti savo tikslų kitais būdais, o visi būdai jam yra geri. Oportunizmo doktrina – tai Rusijos užsienio politika. Tai paaiškina 1939 m. jos sutartį su Vokietija ir draugiškumą Perono fašistinei Argentinai. Tai paaiškina ir visus kitus jos tariamai nekonsekventiškus manevrus... Nėra kalbos apie ginklų kovą, bet ideologinis karas jau paskelbtas. Nėra jokios vilties pasiekti nuoširdžią bičiulybę... Jie laiko mus savo priešais... priešais viso to, kuo Rusija tiki. Negali būti jokio kompromiso tarp abiejų pusių, o tik smaugiančios derybos pro geležinę uždvarą... Pasaulis tampa labai sukta; jis pareikalautų aukščiausio lygio valstybės vyrų“

Tai didžiojo anglų konservatorių dienraščio nuomonė. O štai vedamasis ne mažiau įtakingo amerikiečių dienraščio „St. Louis Post-Dispatch“, pakartotas kitame amerikiečių dienraštyje „New York Herald Tribune“: „Ar nėra kitos alternatyvos“: „Tai neįjauku ir fantastiška, bet tragiškai tikra, kad vos metai po karo, kuris kai-

Praeitis ir dabartis

navo 8 000 000 gyvybių ir išeikvojo 700 bilijonų dolerių pasaulio turto. **Žmonija, rodos, sparčiai žygiuoja į naują karą.** Yra baisus įtarimas, kad mus nuo karo sulaiko tik bendras būsiančių priešų išsisėmimas ir neišpasakytas karo nuovargis. Karo refrenas girdisi visur: Liuksemburgo rūmuose Paryžiuje, pasienio peštyne Jugoslavijoje ir Korėjoje. milžiniškame Kremliaus pasipiktinime, kad amerikiečiai drįso protestuoti prieš vienašališką rusų – švedų prekybos sutartį.

Mūsų pačių krašte Senato ir Žemųjų rūmų militarinės komisijos išleisdžia karingus raportus, paremtus pasikalbėjimu su amerikiečių vyriausiuoju vadu Azijoje. Amerikos darbo federacijos lyderis sako: griežtai kalbėkim su Rusija šiandien arba kovosime su ja vėliau. Veteranų organizacija ragina tautą būti pasiruošusių karui.

Jei tiesa, kad negali išsitemti šiame pasaulyje demokratinės ir totalitarinės ideologijos, tai nebus kitos išeities – karas neišvengiamas... Bet prieš tai turime išbandyti visas taikos galimybes...“ Ir laikraštis ragina priešišku valstybių galvas dar kartą susitikti ir ramiai aptarti konflikto šaltinius: „Rooseveltas būtų mokėjęs tai padaryti, lai ir Trumanas bando šiuo metu, kada didžiosios valstybės žygiuoja karu link.“

Prancūzų dienraštis „Epoque“ rugsėjo 22 d. rašo: „Kalbama apie vėdaus krizę Sovietuose. Diktatūros turi dvi priemones kovoti su tokiomis krizėmis: pirmoji – tai valymas. Sovietuose toks valymas kariuomenėje, moks-

lo, meno, spaudos, pramonės ir net kolchozų srityse jau vyksta. Antroji priemonė – išorinė diversija, tai yra karas. Valymas yra tik mažesnė ir mažiau efektinga priemonė. Universalus panacėja – tai išorinis karas.“ Laikraštis sako: „Vakar buvo generolų ir inžinierių eilė; šiandien – valstiečių. Ar Stalinas rytoj kibs prie pasaulio, išprovokuodamas karą?“

Žymus britų diplomatinis korespondentas („Daily Mail“, Continental Edition, 1946 IX 22) rašo: „Amerikoj... yra daug rezignacijos trečiojo pasaulinio karo akivaizdoje: esama net susirūpinimo, kad tas karas būtų kovotas ir laimėtas be nereikalingo atidėliojimo... Didelė dalis tokių kalbų yra neatsakingo pobūdžio. Bet yra ir rimtų tarptautinės scenos stebėtojų, kurie rimčiau, bet taip pat pesimistiškai žiūri į ateitį. Pavyzdžiui, kad ir generolas de Gaulle, kurio niūrios pranašystės apie naują pasaulinį konfliktą metų bėgyje padarė tokį sukrečiantį įspūdį Wall Streetui.“

Kitas žinomas diplomatinis korespondentas, šį kartą amerikietis W.L. Shireris („New York Herald Tribune“, rugsėjo 11 d.) rašo: „Nürnbergas yra įspėjimas Rusijai... Sovietai sutiko su principu, kad agresija yra nusi kaltimas ir kad valstybės galva už tai atsako.“

Pagalčiau vėl pasigirdo įspėjantis Churchillio balsas Zūriche. Apibūdinęs Europos tragediją, jis karštai propagavo Jungtinių Europos valstybių idėją kaip vienintelę galimybę pasauliui išgelbėti. Churchil-

Praeitis ir dabartis

lis pareiškė: „*Gana keista, kad šiuo metu mes gyvename tarsi su atominės bombos globa... bet netrukus ne viena valstybė turės tos bombos paslaptį ir tada grės ne vien Europos, bet ir viso pasaulio išnaikinimas; laikas apsispręsti labai trumpas.*“ Į šią kalbą iš Sovietų gauta lauktasis reagavimas: „*Churchillio vienintelis tikslas yra suskaldyti demokratines jėgas ir paskatinti reakcionieriškus karo kurstytojus.*“

Nepritaria tam planui (*Dėl Jungtinių Europos valstybių, būsimos ES. - Red.*) nei Prancūzija, nes ją ragina eiti ranka rankon su atgimstančia Vokietija, o Prancūzija dar nėra pasiruošusi tą daryti.

Galų gale š.m. rugsėjo 21 d. Londone išleista „International Committee for the Study of European Problems“, brošiūra, kuri pranašauja visišką JTO nesėkmę ir jau šaukiasi Pasaulinės Tautų Federacijos, jei norima išvengti karo.

Režiumuojant: karo neišvengiamumo idėja plečiasi: Sovietų elgesio kritika aštrėja. Priešinimasis jų užmačioms darosi vis griežtesnis. Bet, kita vertus, demokratijos yra labai kantrios ir labai nenori karo, tad yra linkusios išbandyti visas galimybes taikingai su Sovietais gyventi. Sovietams iš savo pusės nėra nė mažiausio išskaičiavimo šiuo momentu karą išprovokuoti. Matydami, kad nėra kitos išeities, jie daro nežymias nuolaidas arba kas nors iš jų vadų pasako kelias raminančias frazes, ir įtampa vėl atslūgsta.

Tai toks yra šių dienų tarptautinis politinis vaizdas. Jo akivaizdoje ar mes galime greitai tikėtis grįžti į savo tėvynę? Prieš porą savaitių teko kalbėtis su didelio anglų dienraščio karo korespondentu. Aptarus dabartinę konjunktūrą, jis baigė: „O vis dėlto karo nebus, nes anglosaksiškas pasaulis yra per daug išsisėmęs, per daug nuvargęs ir nepaprastai trokšta taikos.“

Emigracijos perspektyvos

Besitęsiančio pasaulinio chaoso akivaizdoje ir turint galvoje tą faktą, kad mes tikrai negalime žinoti, kaip ilgai truks mūsų ištremimas, vis dėlto reikia zonuoti dirvą galimam tremtinių įsikūrimui kuriame (ar kuriuose) svetimame krašte. Tie zondavimai prasidėjo jau prieš metus. JAV ir Paryžiuje sudarytos specialios komisijos tam dalykui tirti, o 1945 m. pabaigoje mūsų vyriausioji įstaiga paskyrė tam tikslui ir **vietinę komisiją**. Šios komisijos nusistatė:

1. Mes nesame emigrantai, bet dėl karo atsiradę tremtiniai, daugiausia politiniai tremtiniai, ir turime būti traktuojami kaip tokie.

2. Ieškosime darbo ir klimato požiūriu tinkamų sąlygų, dėsime visas pastangas emigruoti kompaktiška mase.

3. Nevyksime į kraštus, kurių gyventojų daugumą sudaro spalvotieji, nes tai reikštų patekti į eksploatuojamųjų kategoriją.

4. Stengsimės pirmiausia emigraciją nukreipti į tuos kraštus, kurie bus nelabai toli nuo Lietuvos, kad sąlygoms pasikeitus galėtume greičiau grįžti.

5. Stengsimės patekti ten, kur jau yra tvirtos lietuvių kolonijos.

6. Raginsime tremtinius mokytis amatų, kad galėtume lengviau įsikurti užsieniuose arba grįžę namo geriau prisidėti prie Lietuvos atstatymo.

7. Jei negalėsime kur nors kompaktiškai išvykti, skatinsime tuos, kurie tai gali, individualiai vykti į JAV ir Kanadą ir ten toliau dirbti bendram mūsų labui.

Šių komisijų ir mūsų pasiuntinybių bei konsulatų pastangomis kreiptasi į Šiaurės ir Pietų Amerikos valstybes ir į Didžiąją Britaniją bei jos dominijas. **Iki šiol nesulaukta konkrečių pasiūlymų.** Argentina, Kolumbija, Bolivija, Čilė, Brazilija, Venesuela ir Dominikos Respublika (San Domingo) sutinka priimti didesnę skaičių emigrantų, daugiausia žemės ūkio darbininkų bei technikų-amininkų. **Bet apie kompaktiškas kolonijas, apie galimumą išlaikyti savą kultūrą niekas nė kalbėti nenori;** emigrantai turėsia kuo greičiau tapti tų kraštų piliečiais. Bet ir tos visos propozicijos kol kas dar labai miglotos, nieko konkrečiau nepasiūlyta. O kur siūlyta per įvairias neaiškias agentūras, tai kalbama apie trejų metų kontraktus. Ir kitos keliamos sąlygos, atrodo, labai varžys emigrantų laisvę. Žodžiu, perspektyvos nekokios. Vienu metu atrodė, kad bus galimybė įsikurti

Aliaskoje, bet vėliau tos perspektyvos išgaravo. JAV kol kas, atrodo, nenori įsileisti į savo teritorijas daugiau seniai nustatytos kvotos.

Didžioji Britanija kol kas įsileidžia tik galeistingąsias seseris, santeares arba tarnaites. Gal priims ir kasyklų bei žemės ūkio darbininkų. **Kanada** dar nėra galutinai apsisprendusi, bet ruošiasi steigti valdiškus emigracijos biurus Europoje ir gal priims žemės ūkio darbininkų. **Naujoji Zelandija** priims emigrantų tik iš Didžiosios Britanijos, bet tik po kelerių metų. **Australija** gal nuo 1947 metų priims žemės ūkio darbininkų bei amatininkų, bet dar nėra galutinai apsisprendusi. **Pietų Afrika** nori baltųjų emigrantų, kad atsvertų labai augantį juodukų skaičių. Ji ketina siųsti emigrantams rinkti komisijas į įvairius kraštus, pirmiausia į Skandinaviją. Ji taip pat ruošiasi pasamdyti laivus emigrantams gabenti ir įrengti priėmimo barakus. Iš būsiančių emigrantų reikalaujama geros sveikatos, gero charakterio, neabejotino sugebėjimo duonai užsidirbti arba kapitalo. Nebus įleidžiami žmonės tų profesijų, kurių Pietų Afrika jau per daug turi.

Deja, ir Pietų Amerikos kraštai iš būsiančiųjų emigrantų reikalauja sveikatos, darbštumo, iniciatyvos, „pionieriškos dvasios“, sugebėjimo „pasiaukoti ateičiai“. Be to, kai kur (Brazilijoje) reikalaujama atsparumo įvairioms ligoms. Kai kurie kraštai perspėja, kad ypač nenori „smulkių biznierių“. **Intelligentų niekas nenori.** Daromos išimties inžinieriams ir kai kur – gydyto-

■ Praeitis ir dabartis

jams, jei pastarieji sutiks apsigyventi ir dirbti tolimuose provincijų užkampiuose. Humanitarų, teisininkų, ekonomistų – niekas nenori.

Deja, yra dar vienas kraštas, kurio svarsto galimybę įsileisti emigrantus – tai Sovietų Sąjunga. UNRRA'os vyriausiasis direktorius La Guardia Maskvoje pareiškė korespondentams, kad Sovietai rimtai svarsto tam tikrą skaičių DP, kurie nėra Sovietų piliečiai, priglauti. Deja, vargu ar bus norinčių šia puikia proga pasinaudoti...

Tad kokios mums perspektyvos kur nors emigruoti? Generolas McNarney ragino DP grįžti namo, nes tokios perspektyvos esančios labai miglotos. Bet vėliau paaiškėjo, kad jo kalba ypač skirta lenkams, rusams ir jugoslavams. Reikia laukti, kad visose zonose viskas bus daroma kuo daugiausia išvietintųjų išsiųsti į jų tėvynes. **Bet visiškai tikra, kad niekas nebus prievarta grąžinamas.** UNRRA'i sustabdžius veiklą, DP nebus palikti be globos. JTO ruošia statutą naujai įstaigai **International Refugee Organization** – vietoj UNRRA'os. Sovietai yra pareiškę, kad jie finansškai neprisidės prie jokio plano apgyvendinti emigrantus už jų tėvynių sienų. Gal jais paseks ir visas slavų blokas. Bet kitos tautos prisideda prie DP globojimo ir perkeldinimo plano, ir nėra abejonės, kad jis bus vykdomas.

Bet tai nereiškia, kad mes patys ir toliau nesirūpinsime savo tremtinių apgyvendinimu. Kai kurie žinomi mūsų geografai ieško mums naujos laikinos tėvynės Afrikoje arba Ramiojo

vandenyno salynuose, kad galėtume kompaktiškai emigruoti ir išlaikyti savo kultūrą. Bet turbūt tai tik utopija – praktiškai iš to nieko neišeis.

Mes dabar imamės naujos taktikos. Kreipiamės į įvairias tarptautines organizacijas, su kuriomis laisvoji Lietuva turėjo ryšių, kad jos mums padėtų, kaip kažkada padėjo pirmiesiems lenkų tremtiniais įsikurti. Be to, užsienyje jau yra organizacijų, kurios taip pat kelia šį klausimą, ypač dėl baltiečių tautų, už kurias pasigirsta vis daugiau užtariančių balsų.

Kaip mums elgtis

Nepasiduoti jokiai panikai. Mes vis dėlto esame organizuota visuomenė, kuri nėra vieno savo tautiečio neapleis nei išsižadės. Nepasiduoti užmačioms jokių mūsų vyriausiųjų įstaigų neaprobotų agentūrų ar agentų, verbuojančių mūsų tremtinius, ypač į Lotynų Amerikos kraštus. Atminkime, kad tai dažnai aiškūs apgavikai, išnaudojantys kruviną žmonių vargą, arba žmonės, kurie už kiekvieną „darbo jėgą“ gauna tam tikrą sumą iš būsiančių tos darbo jėgos eksploatatorių. Laikytis, tarytum kiekvienas iš mūsų būtų savo tautos paskirtasis atstovas, ambasadorius. Nė vienas iš mūsų neturime teisės elgtis taip, kaip mums patinka, jei dėl to elgesio kris šešėlis visai bendruomenei. Atsiminkime, kad visi mus stebi: ir Military Government, ir UNRRA, ir tie patys vokiečiai bei kiti tremtiniai, ir daugybė už-

■ Praeitis ir dabartis

sienio korespondentų. Jau daug straipsnių buvo apie DP – ir teigiamų, ir neigiamų. Kiekvienas neigiamas straipsnis kenkia mūsų tėvynei ir mūsų pačių ateičiai: bendra Vakarų nuomonė nulems, ar mes tinkami emigrantai į geresnius kraštus, ar ne.

Mūsų tauta gabi ir, kiek man asmeniškai žinoma, JAV ir Kanadoje turi reputaciją darbščios, kultūringos ir drausmingos tautos. Pateisinkime šią mūsų reputaciją ne tinginiaudami, bet mokydamiesi konkretaus darbo ir svetimų kalbų. Mokykimės amatų, dirbkime, kas papuola. Ruoškimės ne tik emigracijai, bet ir savo tėvynę atstatyti. Įrodykite svetimšaliams, kad esame pajėgūs dirbti ir drausmingi. Gerai, kad visur ruošiame savojo meno parodymą. Tai yra puikus dalykas, bet apie tautą sprendžia ne vien iš gražių dainų ir gražių šokių.

Panašių raginimų, kaip šis, yra buvę jau šimtai. Padarom pranešimus, pakalbam, išsiskirstom, ir tuo baigiasi. Reikia čia pritaikyti Churchillio žodžius: laiko nedaug. Ruoškimės nuširdžiai: **kiekvienoje kolonijoje sudarykite organizacinius centrus, kurie ypač rūpinsis šiuo klausimu.**

Iš dalies mes vis dėlto kiekvienas esame savo likimo kalviai. Deja, ne tik savo, bet ir savo tautos. Ir tai yra sunki atsakomybė. Bet mes visi tikime savo mylima tauta ir dėl to kiekvienas dėsime visas pastangas, kad išlaikytume jos vardą pasaulio akyse. Skausmo ir vargo išbandyti grįšime į ją, lemtai valandai išmušus, ir padėsime ten didį vargą išvargusiems savo broliams ir sesėms ją atstatyti dar gražesnę, nei ji kada nors yra buvusi.

Algimanto ir Mindaugo Černiauskų nuotrauka

Taip buvo tarnauta

Aleksandras Šidlauskas

Visai netikėtai toptelėjo mintis parašyti prisiminimus apie tarnavimą sovietinėje armijoje. Apie tai, deja, beveik neteko niekur skaityti. Nei kareiviai, nei karininkai vis dar nepapasakoja viešai apie karinę „drausmę“, apie metus, praleistus kariuomenėje: Karaliaučiaus žemėje ir Lietuvoje.

Ėjo 1968 metai... Universitetą buvome baigę prieš septynerius metus. Ir štai mes, atsargos karininkai, „popieriniai“ būrių vadai, patekome į pirmųjų gretas ir buvome priversti tarnauti armijoje, apie kurios pergales ir pralaimėjimus buvome gana daug prisiklausę.

Niekas nė neklausė, ar norime, kad universitete būtų dėstomas karinis parengimas. Muštras ir prievarta, privaloma karinė priesaika, karinių statutų „mokymasis“ – tų nelemtųjų „studijų“ kasdienybė.

Po studijų kartą atėjo grasus išakymas: atsargos karininkai verbuojami dvejiems metams į kariuomenę. Susikrovėme kelionės maišelius ir žmonių, tėvų ir vaikų palydėti susirinkome į Vilnių, į Šiaurės miestelį, kuriame jau šurmuliavo daug kolegų ir pažįstamų iš studijų laikų. Kariniai

mokslai buvo įkyrūs, dirbtini, nežmoniškai sunkūs. Kentėme dantis sukan dė, nešiojome kaip sūrmiaišį kovinį Kalašnikovo automatą (neva atitinkantį pasaulinius standartus), landžiojome pro tankų liukus, „domėjomės“ karine technika, kurios buvo beprotiškai daug. Nekantraudami laukdavome sekmadienio atvangos, nes galėdavome pusdieniui išbėgti į miestą padoriai apsirengę, nusimetę aulinius batus ir spinton įgrūdę karininko kepturę.

Kasdien klausydavomės įprastų moralų, girdėdavome riksmus ir keiksmus, gąsdinimus ir besaikį kareivėlių muštravimą. Tokioje aplinkoje teko leisti dienų dienas, savaitių savaites, o jos bėgo lėtai. Tiesa, netrukus pajutome, kad „mokslai“ jau baigti, teks laikyti įskaitas, laukti lemiamo paskyrimo, nuo kurio priklausys ir kasdienė nuotaika, ir atstumas nuo tėviškės, gimtųjų namų ir šeimos. Visi užsiėmimai buvo vangūs ir nuobodūs, nes ir patys Šiaurės miestelio dalinio vadai ir jų pavaduotojai bukino mūsų jausmus išsigalvotais priešais, neįtikėtinomis taktikos pratybomis. Politiniai pokalbiai visad buvo pri-

■ Praeitis ir dabartis

verstiniai ir atgrasūs: vis tos pačios „Pravdos“ santraukos ir bukos politinio biuro nutartys.

Artėjo spalio revoliucijos šventės, jas reikėjo pasitikti padidintais socialistiniais įsipareigojimais. Nei juoktis, nei verksti! Mes, suaugę, išsimokslinę inteligentai, turėjome žaisti šitokį pionierišką „skiniuką“. Užsimaukšlinę metalinius šalmus ir išsiblizginę ilgaulius batus, važiovome tanketėmis demonstracijos metu svarbiausiu sostinės prospektu. Netgi treniruotė vyko gūdų lietingą lapkričio pradžios vidurnaktį, stebint susigūžusiai divizijos vadovybei. Aš buvau užsiauginęs ilgokas žandenas, tačiau prieš šias lapkričio iškilmes rikiuotės metu gavau pulkininko pastabą „sniatj“ („nuimti“). Artėjo lapkričio pabaiga, netrukus gausime „diplomus“ – paskyrimus į N karinį dalinį būrio vado teisėmis. Niekas kol kas į mūsų pageidavimus ir norus neatsižvelgė, nors visi prašėme, kad mus paliktų Lietuvos kariniuose daliniuose. Vienus „komandiravo“ į Karaliaučių (Kaliningradą), kur kariuomenės turbūt buvo daugiau nei bet kuriame kitame pasaulio kampelyje.

Trečdalis likimo bičiulių buvo išgrūsti į tolimąjį Sibirą, prie pat Kinijos sienos. Neseniai buvo įvykęs karinis rusų ir kinų konfliktas dėl Damansko salos priklausomybės, todėl čia buvo itin stipriinama pavojainga siena.

Netrukus iškeliavome į paskyrimo vietą. Atidundėjome traukiniu, susiradome savo darbovietes ir, nesulaukus nė trisdešimties, prasidėjo pats nykiausias gyvenimo etapas: atkarus, atgrasus ir itin nervingas metas.

Čia, Karaliaučiuje, pasitaikė tikrai vienas kitas lietuvis. Laisvalaikio beveik nebeliko. Bendravome su lemties bičiuliais, atsargos karininkais (jau esančiais nebe atsargoje), rašėme tėvams, šeimai, sesėms ilgus laiškus, guodėmės ir įvairiai bandėme trumpinti įkyrią tarnybą. Dar prieš atvykdamas į prūsų žemę parašiau ilgą, gaudų raportą Rygos apygardos vadiui, prašydamas, kad mane perkeltų tarnauti į Lietuvą (iki tol gyvenau Šilalėje). Ir, o stebukle, 1968 m. Kūčių dieną gavau įsakymą, jog nuo Naujųjų metų esu perkeliamas į Klaipėdą. Dienos pašviesėjo, dvasinio nuovargio ir nerimo lyg nebūta. Juolab kad uostamiestyje buvo dislokuota vadinamoji kadrinė divizija.

Praeitis ir dabartis

Įtampa sumažėjo: netoli šeima, lietuviška miesto aplinka, nedaug pavaldinių. Čia pat teatras ir viešoji biblioteka. Stebėtina, jog čia buvo daug lietuvių kareivių. Tarnavo gruzinai, gana sumanūs ir drausmingi vaikinai, ukrainiečiai, rusai. (Buvusiose raudonų pastatų kareivinėse Atgimimo laikais įsikūrė Klaipėdos universitetas. Norėčiau kada nors čia apsilankyti ir daug ką prisiminti, studentams papasakoti.)

Netikėtai tapau tankistu ir nepaprastai nustebau, jog Klaipėdoje tiek daug prigrūsta tankų. Garažuose, užimančiuose kilometro ilgio plotą (boksuose), švytėjo plieno mašinos, o pigesnių ir patvaresnių traktorių Sovietijoje visad stigdavo. Dar neturėjau net automobilio vairavimo teisių, bet į tanką buvau priverstas sėsti. Diviziijoje zujo labai daug karininkų, bet buvo labai mažai kareivių.

Dažną naktį tekdavo vykti prie Kuršių marių: ten buvo tankų poligonai ir šaudyklos, nusėtos gilžėmis, šoviniais, gelžgaliais. Sunku įsivaizduoti baisiau ir nykiau atrodančias vietas. Šaudžiau patenkinamai, bet tanką vairavau labai prastai, todėl apygardos patikrinimo metu vietoj karininkų naujokų slapčia į tankus būdavo sodinami labiau patyrę, antrus metus tarnaujantys kareiviai arba netgi kadriniai karininkai. Kartą ankstyvą pavasarį teko išvykti į garsųjį Rucės poligoną, šaudyklą, esančią netoli Rygos. Tai buvo kelios košmaro dienos: muštras neįsivaizduojamas, drausmė pašlijusi, santykiai tarp karininkų ir

kareivių priešiški. Pirmąkart šaudėme koviniais šaudmenimis.

Stebėjomės didesnės dalies karininkų bukumu, neapsiskaitymu, nepaprastu padlaiživimu ir noru atrodyti protingesniems, nei iš tikrųjų būdavo. Prisimenu tiktai vieną gana humaniško majoro patarimą... Majoras buvo nuėjęs visus karo kelius – nuo Maskvos iki Berlyno. Mes, trisdešimtmečiai, ne kartą buvome raginami ir prašomi pasilikti tarnauti visam laikui. Girdi, atlyginimas didelis, nemenkas aprūpinimas drabužiais, atostogų lengvatos ir kt. Senasis majoras atvirumo valandėlę ištarė žodžius: nebūkite naivūs, susigadinsite sau gyvenimą, būsite mėtom kaip kokie kaliniai po Sovietiją. Jūs – humanitarai, tik kankinsitės... Ačiū majorui už tėvišką patarimą. Tiesa, vienas kitas inžinierius, rusai, baltarusiai, susigundė pažadais bei lengvatomis ir civilinę laisvę išmainė į armijos statusais pagrįstą dirbtinį, kuriozišką gyvenimą, keistą ir neprognozuojamą, sudėtingą ir labai neramų, nehumanšką.

Karininkai, pasislėpę nuo savo aukštesniųjų vadų, mėgo girtuokliauti, jie kone visą laiką buvo apgirtę, nors į šalis nesvirduliavo. Visiems įgrisdavo rikiuotės valandos, pabosdavo nuolatiniai kareivinių patikrinimai, politiniai užrašai, Lenino kambario „altorėliai“. Įsipareigojimai, ir dar papildomi gegužės ir spalio švenčių dienomis, buvo atgrasūs ir senbuviams. Viskas turėjo būti raudonu tušu surašyta ir viešai iškabinta. Atsirado tam tikras savisaugos instinktas – vengti, slėptis, pabėgti nuo kasdienės rutinos.

■ Praeitis ir dabartis

Kasdienybę lydėjo kas savaitę vykusios sargybos. Visame mieste buvo devyni postai. Nuolatiniai karininkų pasitarimai, pasisėdėjimai ir politinės valandėlės, po kurių buvo privalu žiūrėti karinį dokumentinį filmą. Tankodromas plėtėsi, tankų garažų gausėjo. Prie pačios naujausios karinės technikos mums pirštų kišti niekas niekada neleidavo. Nors kareivių batai visad blizgėjo, o gultai buvo padengti lyg svečių laukiant, kareivių sielose tūnojo nepaprastas gimtines, tėvų, artimųjų ilgesys. Jie labai mėgo rašyti laiškus, taip pat nekantriai jų laukdavo.

Žiemą tankų garažuose buvo labai šalta, negelbėjo nei vilnonės puskojinės, nei kumštinės pirštinės. Nelengvi kareivių batai, dar sunkesni karininko jaučio odos ilgaauliai ir kojas nutrindavo, ir sąnarius nuvargindavo. Iš to meto liko fotografijos, laišakai, prisiminimų nuotrupos, šykštūs dienoraščiai, bičiulių susitikimai. Patariau ir savo būrio keturiems kareiviams seržantams (dviem lietuviams, gruzinui ir rusui) užsirašinėti savo kareiviško gyvenimo įspūdžius, fotografuoti, rašyti ilgus laiškus, nes ateityje visa tai pravers ne vien kaip asmeninis atsiminimas, bet ir kaip to meto ženklas, Sovietijos paveikslas.

Karininkai profesionalai į mus, „surinktukus“, visą laiką žvelgė nepaprastai atsainiai, šiurkštokai, nepatikliai, iš aukšto, o kartais visiškai nedraugiškai, nesilaikydami jokių priesaikos normų, statuto apibrėžimų, moralinių „komunizmo statytojo kodeksų“.

Daug sumaišties Klaipėdos divizijoje sukėlė kareivių kriminalinė byla. Keletas antramečių kareivių išprievartavo pagyvenusią moteriškę, klaidžiojančią prie kareivinių. Ir tai atsitiko ne kur kitur, o kontroliniame praleidimo punkte, kur nuolatos budėjo ir kareiviai, ir karininkas. Visi buvome šokdinami, „auklėjami“. Paaikškėjo, kad toji moteris ne kartą bandė šitaip uždarbiauti. O gavusi per mažai pinigų, pakėlė triukšmą – „mane išprievartavo penki kareiviai“. Baisiausia, kad trys kareiviai sėdo į kalėjimą: vienas gavo aštuonerius metus, kiti du – po penkerius.

Buvau patekęs į mirties situaciją. Neatsargios naktinės tankų važiuotės metu užpakalyje važiuavęs tankas įlomeje nebuvo suvaldytas ir atsimušė į „manąjį“, būrio vado, tanką. Buvau iškišęs galvą pro tanko liuką ir dairiausi, raciją įsijungęs, kur toliau važiuoti ir kokią komandą duoti. O ano tanko patrankos vamzdis prašvilpė man šalia galvos. Net iš šono tai matę apmirė iš išgąščio (akimirksniu galėjo nelikti galvos). Būta ir kitokių avarinių situacijų...

Tie prisiminimai vis srūva ir srūva. Jie sugrąžina atgalios, bet nesuteikia pasitenkinimo ar džiaugsmo, tik verčia dar kartą prisiminti, kaip buvo pasityčiota iš mūsų jaunystės - negalėjome dirbti mėgstamo darbo pagal specialybę, o buvome priversti tarnauti ten, kur nenorime, nemokame ir nesugebame tarnauti.

Nacių represijos prieš sukilėlius

Sigitas Jegelevičius

1941 metų birželio sukilimas savo idėja, siekais ir praktiniais veiksmais nebuvo parankus nei naciams, nei sovietams, nes tai neatitiko jų politinių interesų. Užtat ir represijų prieš sukilėlius problema turėtų būti sprendžiama kompleksiskai, aprėpiant abiejų okupacinių režimų vykdytą persekiojimą. Šį kartą bus bandoma apžvelgti tik nacių represijas.

Represijas prieš sukilėlius turėtume suprasti kiek plačiau, nei iš pirmo žvilgsnio antraštelėje telpa. Įsivaizduojame, jog nacių represijų prieš sukilėlius problema aprėpia ne tiek fizinį ar teisinį poveikį sukilimo dalyviams tiesiog Birželio sukilimo eigoje ar iš karto po jo. Persekiojimas vien tik už dalyvavimą sukilime buvo būdingas sovietų represinėms struktūroms. Nacių represijos buvo kiek platesnio diapazono - nuo Lietuvos Laikinosios vyriausybės ignoravimo bei jos veiklos sužlugdymo, nuo Lietuvos nepriklausomybės siekio užgniauži-

mo iki antinacinio pasipriešinimo dalyvių - buvusių sukilėlių - persekiojimo, neretai netgi juos kaltinant "*valstybės išdavimu*".

Plačiau žvelgdami į nacių represijų prieš sukilėlius problemą pastebėsime, kad naciai bauginimo ir rengimosi nepripažinti lietuvių nepriklausomybinių siekių kampaniją pradėjo dar maždaug 10 dienų prieš karo pradžią. Vokietijos politikams, spec. tarnyboms ir aukštesiems kariškiams buvo žinoma, kad Lietuvoje rengiamasi sukilimui, kuris prasidėsias Wehrmachtui peržengus sieną. Naciai nežinojo, kokį mastą įgaus Tautos sukilimas. Nežinojo to ir sukilimo organizatoriai, būsimieji jo vadai. Naciai manė, kad lietuvių sukilėliams pavyks įgyvendinti apie trečdalį savo užsibrėžtų uždavinių, ir pagal tai bandė suvokti, kur ir kiek sukilimas palengvins ir paspartins Wehrmachto žygį per Lietuvą. Dar gegužės pabaigoje pagal spec. tarnybų duomenis kai kurių dalinių vadai bu-

■ Praeitis ir dabartis

vo informuoti, kad sukilėliai bandys užimti kai kuriuos objektus ir juos apginti iki ateinant vokiečiams. Naciams tai buvo paranku. Karinių dalinių vadai taip pat buvo informuoti, kad lietuviai laikysis draugiškai įžygiuojančių vokiečių kariuomenės dalinių atžvilgiu, o daug kur vokiečiai netgi gali būti sutikti kaip išvaduotojai. Tai vokiečių kariškiams irgi buvo paranku. Kita vertus, buvo suvokiama, kad Lietuvoje bus ir grynai politinio pobūdžio įvykių, kurie nebus parankūs nacistinei Vokietijai, nes Lietuvoje prasidėjus karui bus siekiama ne tik nusikratyti Sovietijos aneksijos, bet ir atkurti nepriklausomybę.

Nacių įspėjamieji dokumentai

Tai žinodami naciai iš anksto ėmėsi įspėjamųjų represinių priemonių, kol kas nenumatydami kraujo praliejimo ir areštų. Birželio 13 d. Šiaurės armijų grupės štabas ne be Vyriausiosios sausumos kariuomenės vadovybės nurodymo išsiuntinėjo armijoms direktyvą - nuginkluoti lietuvių sukilėlių būrius praėjus frontui kaip neberekalingus. Pagal šią direktyvą vokiečių 18-osios armijos vadovybė birželio 18 d. savo daliniams išsiuntinėjo orientacinį raštą apie tai, ko galima tikėtis iš lietuvių sukilėlių kovinių veiksmų. Tame rašte buvo pasakyta: *"Apskritai visi vietos gyventojai, su juostomis ant rankovių ar be jų, turės būti pagal reikalą nuginkluojami"*.

Aukščiausioje Reicho vadovybėje ilgai nebuvo apsispręsta, ką daryti su planuojamomis okupuoti buvusiomis Baltijos valstybių teritorijomis ir netgi su kai kuriomis Sovietijos teritorijomis. Kai kurie aukščiausieji pareigūnai turėjo skirtingą požiūrį į tų teritorijų ateitį. Matyt, apie birželio 10-12 d. aukščiausioje Reicho vadovybėje buvo priimtas galutinis politinis sprendimas dėl Baltijos valstybių ateities, o iš to sekė ir sprendimas, kaip reaguoti į laukiamą sukilimą ir jo rezultatus Lietuvoje ir kaip elgtis su sukilėliais. Neatsitiktinai būtent birželio 13 d. buvo parašyta minėtoji direktyva karinių dalinių vadams, o birželio 14 d. buvusį Lietuvos pasiuntinį Vokietijoje plk. Kazį Škirpą Berlyne aplankė buvęs ir būsimas aukštas saugumo pareigūnas Stasys Čenkus ir Reicho vidaus reikalų ministerijos pavedimu padarė dabar plačiai žinomą gana grėsmingą penkių punktų pareiškimą, kurio pirmieji du punktai mūsų aptariamam klausimui yra labai svarbūs, todėl juos pacituosime:

"1. Tuo momentu, kai vokiečių kariuomenės daliniai įžygiuos į Lietuvą, lietuviai atbėgėliai neprivalo sudaryti jokios Lietuvos vyriausybės tiek iš lietuvių atbėgėlių tarpo Vokietijoje, tiek iš asmenų, esančių pačioje Lietuvoje, neturint tam kompetentingų Vokietijos įstaigų sutikimo.

2. Vokiečių kariuomenės daliniams įžygiuojant į Lietuvą, lietuviams atbėgėliams Vokietijoje nevalia skelbti jokio atsisaukimo į lietuvių tautą, negavus tam kompetentingų Vokietijos įstaigų sutikimo."

Praeitis ir dabartis

Pareiškime taip pat buvo pasakyta, jog iki karo pabaigos Lietuvą valdysiančios vokiečių valdžios institucijos, kurios prie krašto valdymo pritrauksiančios nacių pasitikėjimą turinčius lietuvius. Iš esmės tai buvo prevencinės represijos prieš antisovietinį pagrindį Lietuvoje. Sustabdyti artėjančius įvykius jau buvo nepajėgūs nei naciai, nei K.Škirpa, net jeigu jis to tikrai būtų panorėjęs. Vis dėlto K.Škirpa tuomet nepadarė to, ką galėjo ir privalėjo padaryti, t.y. pranešti pagrindžio vadovybei Lietuvoje, koks bus nacių požiūris į nepriklausomybės atkūrimo deklaravimą ir Laikinosios vyriausybės suformavimą. Tam jis turėjo ir laiko, ir techninių galimybių. Galbūt vis dar pasitikėjo savo diplomatiniais sugebėjimais bei ryšiais Berlyne, o buvo belikę pasitikėti tik stebuklu. K.Škirpa savaitę prieš karo pradžią žinojo tai, ką daugelis sukilėlių sužinojo tik po kelių dešimtmečių.

Direktyva

Toliau sekė konkretūs represiniai nacių veiksmai. Pirmosios karo tarp Vokietijos ir Sovietijos dienos - birželio 22-osios - vidudienyje per policijos pareigūną K.Škirpai ir kitiems LAF'o Berlyno centro vadovams buvo įsakyta neišvykti iš Berlyno ir kasdien registruotis artimiausioje policijos nuovadoje. Vėliau, lyg ir švelninant susiklosčiusią padėtį, K.Škirpai buvo paaiškinta, jog tai pa-

daryta norint turėti jį po ranka Berlyne.

Berlyne gavus žinią apie sukilimą Lietuvoje, nepriklausomybės atkūrimo deklaravimą ir Laikinosios vyriausybės sudarymą, taip pat Šiaurės armijų grupės štabui teiraujantis, kaip elgtis tokioje situacijoje, Vyriausioji sausumos kariuomenės vadovybė. Abverui pasiūlius, suderino su Reicho užsienio reikalų ministerija tokią direktyvą kariuomenei: "*Paskelbimas Škirpos Vyriausybės įvykio vokiečių valdžios įstaigų tarpininkavimo. Todėl bet koks tos Vyriausybės palaikymas vengtinas. Militarinės instancijos privalo susilaikyti nuo bet kokio kišimosi į sprendimus, kurie rezervuoti vien politinės vadovybės kompetencijai.*" Birželio 24 d. 2.15 val. ši direktyva buvo gauta armijų grupės štabe, t.y., kai vokiečiai dar nebuvo įžengę į Kauną. Turint tai mintyje galima suprasti, kodėl vokiečiai uždraudė Kaune organizuoti iškilmingą Wehrmachto dalinių sutikimą, kodėl jų karo komendantas nuo pirmųjų buvimo Kaune valandų vengė tiesioginių kontaktų su Laikinaja vyriausybe.

Sukilėlių nuginklavimas

RyškJant vis griežtesniam nacių vadovybės požiūriui į įvykius Lietuvoje, vis griežtesnės sankcijos buvo taikomos K.Škirpai. Birželio 25 d. jis buvo iškvieistas į Saugumo policijos vyriausiąją valdybą, kur po ap-

■ Praeitis ir dabartis

klausos apie požiūrį į įvykius Lietuvoje jam buvo pareikštas vyriausybės nurodymas be SD žinios neišeiti iš savo buto Berlyne. Tai reiškė namų areštą. Gestapo 1941 06 30 biuletenyje buvo paaiškinta: *“Kadangi tolesnė K.Škirpos politinė veikla buvo absoliučiai priešinga vokiečių interesams, tai teko uždėti jam suvaržymą likti Berlyne”*. Namų arešte K.Škirpa buvo maždaug iki to laiko, kai buvo paskelbta, jog buvusiose Baltijos valstybėse įvedamas nacių civilinis okupacinis valdymas, t.y. apie tris savaites. Nacių represinė kryptis vis stiprėjo. Vyriausiosios sausumos kariuomenės vadovybės birželio 26 d. direktyvoje ne tik draudžiama palaikyti kokius nors ryšius su Laikinąja vyriausybe, bet tiesiog pasakyta: *“Naujoji lietuvių Vyriausybė nepripažįstama. Turi būti vengiama visų tokių aktų, kurie galėtų būti suprasti kaip oficialus jos pripažinimas arba reikštų politinį susirišimą. Bendra kova su lietuvių daliniais draudžiama. /.../”* Vyriausioji Wehrmachto vadovybė įsakė, kad lietuvių padaliniai turi būti taikiai, t.y. be kraujo praliejimo, nuginkluojami. Ginklų atėmimas iš sukilėlių būrių taip pat buvo represinis aktas. Viena yra surinkti ginklus, kuriuos laiko paslėpę civiliai gyventojai, o visai kas kita nuginkluoti vadovybę turinčius būrius, dalyvavusius įvairiose kovinėse operacijose ar apsaugoje. Pagal tai išeitų, kad birželio 26-oji buvo oficiali sukilėlių nuginklavimo pradžia. Reikia turėti mintyje, kad toji direktyva, leidžiama žemyn

pagal subordinaciją, ne taip greitai pasiekė tuos, kurių nusiginklavimo buvo reikalaujama. Realiai sukilėlių nuginklavimas Kaune įvyko birželio 28 d., kai iš esmės jau visa Lietuva buvo nacių užimta. Kita vertus, galima manyti, kad nacių komendantai kiek prasilenkė su tos direktyvos raide, nuginkluodami visus sukilėlius. Iš direktyvos konteksto galima suvokti, jog nuginkluotini tik į Raudonąją armiją inkorporuoti Lietuvos kariuomenės likučiai, kurių sukilimo taip pat tikėtasi. Kitaip nėra kaip paaiškinti, jog nemažiems buvusių sukilėlių ar prie jų vėliau prisiliejusių vyrų būriams liepos pradžioje vėl buvo duoti ginklai (laisvalaikio laikomi būrių vadavietėse) ir tie žmonės panaudoti valyti miškus nuo besislapstančių sovietmečio aktyvistų bei užsilikusių raudonarmiečių. Manytina, kad karo komendantai, apsidrausdami nuo netikėtumų, pasielgė tiesmukiškai: įsakė nuginkluoti bet kokius sukilėlių būrius. Laimei, nuginkluojant sukilėlius eksesų nebuvo. O jie kilti galėjo.

Nacių spec. tarnybos apskritai siūlė imtis radikalių priemonių - nedelsiant suimti Lietuvos Laikinosios vyriausybės narius. Tik nebuvo kuo juos apkaltinti, nebent būtų pasirinktas internavimo iki karo pabaigos variantas. Beje, su ukrainiečių vyriausybe, iškilusia karo pradžioje Vakarų Ukrainoje, buvo panašiai pasielgta - jos nariai suimti ir uždaryti į konclagerį. Jeigu būtų buvusi suimta Lietuvos Laikinoji vyriausybė, tai po to iš

Praeitis ir dabartis

karto būtų sekusios griežtos represijos prieš sukilimo vadovus, o gal net ir prieš sukilėlių būrių vyresnybę. Vis dėlto naciai Lietuvoje taip nepasielgė. Matyt, tuo kartu nulėmė ne politiniai, bet praktiniai interesai - žygiuojančios per Lietuvą kariuomenės sklاندus aprūpinimo maistu bei užnugario saugumo interesai. Ukrainos sukilėlių vyriausybė nieko negalėjo duoti karo veiksmų bei sovietų okupacijos materialiai nusiaubtoje alkanoje Vakarų Ukrainoje. Taigi K.Škirpa buvo teisus, manydamas, kad *“vokiečiams tuo tarpu neparanku mūsų laimėjimus užslopinti brutaliai”*.

Konkretūs veiksmai prieš sukilėlius

Pirmiausia naciai bandė su nepaklūstančia diktatui LAF'o vadovybe bei Laikinąją vyriausybe susidoroti svetimomis rankomis. Jų inspiruota neva voldemarininkų opozicija Kaune surengė pučą. Liepos 22 d. mjr. Jonas Pyragius ultimatyviai pareikalavo, kad Laikinoji vyriausybė likviduotųsi per 24 valandas. Nepaklusus naktį pučistai užėmė Kauno komendantūrą ir LAF'o štabą, ieškojo komendanto plk. J. Bobelio, suėmė LAF'o štabo įgaliotinį Leoną Prapuolenį, pareikalavo, kad Vyriausybė atsisitadydintų. Įsikišus vokiečių karo komendantui, L. Prapuolenis buvo paleistas.

1941 09 20 Leonas Prapuolenis Reicho vyriausybei išsiuntė memo-

randumą Lietuvos nepriklausomybės klausimu. Memorandumą pasirašė LAF'o ir sukilimo vadovai L. Prapuolenis, Adolfas Damušis, Juozas Ambrazevičius, plk. J. Vėbra, plk. J. Bobelis, Pranas Padalskis ir kiti - iš viso 30 žmonių. Kitą dieną vokiečių saugumo tarnyba užėmė LAF'o štabo patalpas, padarė jose krata, suėmė L. Prapuolenį ir dar keletą pasirašiusių minėtą memorandumą. Rugsėjo 22 d. oficialiai buvo paskelbta, kad LAF'as likviduojamas. Visus suimtuosius paleido, prigrasinę, kad daugiau nebeužsiiminėtų politine veikla. L. Prapuolenį išvežė į Tilžės kalėjimą, o paskui į Dachau koncentracijos stovyklą. Tik K. Škirpos pastangų dėka iš ten jis buvo paleistas 1942 m. balandį.

Patsai K. Škirpa 1941 m. rudenį dėl visa ko išvyko iš Berlyno ir apsigyveno Bavarijoje, Alpių miestelyje Garmisch Partenkirchene. Kai buvo trumpam atvažiavęs į Berlyną, gavo gestapo įspėjimą išvykti iš Berlyno, grįžti į Garmisch Partenkircheną ir be leidimo iš ten neišvykti, ekskursuojant tą pačią dieną sugrįžti atgal. Paskui tas naujas namų areštas patylo mis buvo panaikintas.

Sukilimo dienomis koku nors būdu represuotų sukilėlių nebuvo daug. Autoriui žinomi tik keli atvejai. Neabejotina, kad jų buvę daugiau, bet per 60 metų, niekam nesirūpinant juos išsiaiškinti, nugrimzdo užmarštin, neretai jau negrįžtamai. Sovietmečiu pačioje Lietuvoje buvo neįmanoma užsiimti tokiais paieškomis. Vienas

■ Praeitis ir dabartis

kitas atvejis gal yra kur nors užfiksuotas skelbtuose ar rankraštyje tebegulinčiuose atsiminimuose. Tuos atvejus reikėtų išsiaiškinti, bet paieškos gali ilgokai užtrukti.

Visi žinomi represijų prieš sukilėlius atvejai yra buvę dėl nesusipratimo. Vokiečių kareiviai sukilėlius sušaudė ne dėl to, kad tai buvo sukilėliai, o neįsigilinę į reikalo esmę, gal net nenorėdami aiškintis. Tiesiog tie žmonės kareiviams pasirodė esą įtartini. Birželio 23 d. netoli Leipalingio vokiečių kareiviai sušaudė tris uniformuotus lietuvių policininkus (vienas jų - Česnulevičius). Tie policininkai, atsiliepdami į Kauno radijo raginimus visiems tarnautojams bei policininkams nedelsiant grįžti į savo 1940 m. buvusias darbotvietes, ėjo užimti Leipalingio policijos nuovadą. Galbūt jie turėjo ginklą. Birželio 24 d. Alytuje buvo sušaudytas vienas sukilėlis gimnazistas. Jis buvo su trispalve juostele ant rankovės ir tiesiog pakliuvo į įkaitų šaudymo akciją Lelijų gatvėje. Tasai gimnazistas bandė daryti tvarką, aiškintis su kareiviais, bet buvo pavarytas prie sandėlio sienos ir sušaudytas kartu su įkaitais. Iš kelių žmonių neseniai teko išgirsti, kad pirmomis karo dienomis kažkur Alytaus apskrityje vokiečių kareiviai sušaudė visą sukilėlių būrį, bene 42 žmones. Tik niekas negalėjo nurodyti įvykio vietos ir informacijos šaltinio. Apie birželio 26 d. vokiečiai prie Latvijos sienos, Kvetkuose, sušaudė 4 sukilėlius (vienas jų - Paulauskas). Prie Kvetkų

tuomet įvyko tragiškas incidentas per nesusipratimą: sukilėliai pasaloje laukė iš Biržų bėgančių milicininkų, o vietoje jų pasirodė vokiečių mašina, kurią sukilėliai ir apšaudė, sužeisdami vienam kareiviui pirštą. Apie tą laiką prie Varėnos I paplėntėje sušaudė bene Palevičių. Išėjusiam iš miško į paplėntę vokiečiai iškratė kišenės - vienoje rado pistoletą, o kitoje - gal tris raudonarmiečių žvaigždeles, paimtas kaip trofėjų. Nepadėjo nei trispalvė juostelė. Tikėtina, kad mes dar nežinome daugybės panašių atvejų ir apie daugelį tokių incidentų jau nebesužinosime.

1943-1944 m. buvo suimta nemažai Birželio sukilimo bei LAF'o vadovų, šiaip žymesnių sukilėlių. Įvairų laiką nacių kalėjimuose bei koncentracijos stovyklose praleido Adolfas Damušis, plk. J. Vėbra, plk. Mykolas Mačiokas, plk. Juozas Narakas, mjr. Stasys Puodžius, Mečislovas Mackevičius, Pilypas Žukauskas-Narutis, Jurgis Valiulis, Kostas Ptašinskas, Jonas Kaknevičius, Kazys Kuprėnas, Jonas Pajaujis ir dar dešimtys, o gal net ir šimtai buvusių sukilėlių, kurių pavardės ne tik šių eilučių autoriui, bet apskritai niekam nežinomos. Dauguma jų perėjo per Štuthofio koncentracijos stovyklą. Jie nacių buvę represuoti ne už dalyvavimą Birželio sukilime, o už rezistencijos tąsą - perėjimą nuo antisovietinio į antinacinį pasipriešinimą.

Susitikimai su profesoriumi Konradu Kavecku

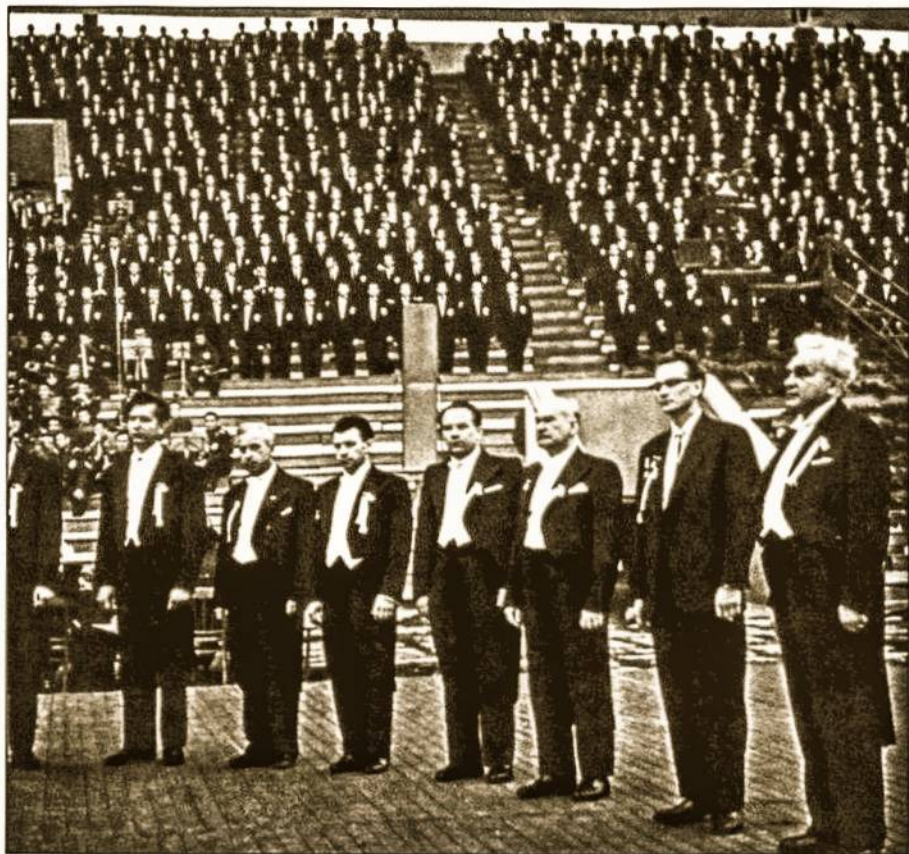
Albertas Ruzgas

Su profesoriumi Konradu Kavecku buvau pažįstamas apie dvylika metų. Susipažinimo dieną esu lankęsis jo namuose (tai dabartinių Pylimo ir Ligoninės gatvių kampinio namo antrasis aukštas), gėręs ten kavą. Jo žmonos tuokart nebuvo namuose. Tada, atidaręs laukujes duris ir vos peržengęs slenkstį (pirm to buvau profesoriui paskambinęs), pamačiau jį stovintį laiptų į antrąjį aukštą viršuje, aikštelėje prie jo buto atlapų durų, ir laukiantį manęs.

To pirmojo mano apsilankymo tikslas buvo išsiaiškinti jo plunksnos darbus ir vartotus spaudoje slapyvardžius. Beje, slapyvardžių jis nedaug yra vartojęs, tačiau tuokart išsiaiškėjo, kad žino nemažai kitų periodikoje rašusių muzikų slapyvardžių. Tada susitarėme, kad kito mūsų susitikimo metu profesorius iššifruos žurnalo „Vargonininkas“ (1933-1934) slapyvardžius. Nusprendėme, kad dėl bū-

simo susitikimo dienos ir laiko turėsime dar vėliau susitarti telefonu.

Tuo reikalu 1984 m. sausio 18 d. prieš pietus ir paskambinau K.Kaveckui į namus. Jis atsakė, kad tuojau išeisias į konservatoriją, todėl pasiūlė susitikti ten (konservatorijos trečiojo korpuso pastate priešais buvusią moterų reikmenų parduotuvę „Vaiva“, tada – Lenino prospekte, ketvirtojo aukšto 417 kambaryje), taigi tą pačią dieną. Susitarėme, kad aš ateisiu 13 valandą 30 minučių. Kulniavau iš tuometinių Knygų rūmų, kuriuose tada dirbau. Pakeliui dar užsukau į Lenino prospekte buvusią plokštelių parduotuvę ir nusipirkau šešias plokšteles, viena iš jų buvo Konrado Kavecko „Susitikt tave norėčiau vėlei“. Pardavėja sudėjo plokšteles į specialią dėžutę, ir aš išėjau. Į konservatoriją atvykau punktualiai. Susiradau 417 kambarį su užrašu „Profesorius“. Pravėręs duris, radau profesorių sėdintį už stalo ir rašantį. Kamba-

1963 m. Respublikinis vyrų chorų sąskrydis. K.Kaveckas - pirmas iš dešinės

ryje jis buvo vienas. Dar man esant prie durų jis pakėlė galvą, maloniai atsakė į mano „laba diena“ ir atsistojo. Pasisveikindami padavėme vienas kitam ranką. Greitai baigė rašyti. Pamatęs mano plokšteles, profesorius paprašė jas parodyti ir visas peržiūrėjo. Pasinaudodavau proga ir paprašiau autografo. Ant minėtos plokštelės vokelio smulkia, gražia rašysena profesorius užrašė: „Mielam draugui Albertui Ruzgui nuo Konrado Kavecko“.

Paskui aš išsiėmiau iš portfelio „Vargonininką“. Bevartydami jį, aptikome nuotrauką iš Miko Petrausko 60 metų jubiliejaus minėjimo 1933 m. Vytauto Didžiojo universitete ir K.Kavecko sukurta to jubiliejaus aprašymą. Profesorius, pamatęs šias publikacijas, gyvai reagavo. Sakė, kad minėjimo iniciatorius buvęs jis, kad jis tada skaitęs pranešimą ir galop dirigavęs savo paties parengtam studentų koncertui. Pasakojo, kad M.Petrauskas ta-

■ Praeitis ir dabartis

da Lietuvoje buvo ignoruojamas už kaudais (gyvenant JAV) parodytą kaurimą. Toks minėjimas-koncertas esą buvęs vėliau surengtas ir muzikai Stasiui Šimkui pagerbti.

Baigus vartyti „Vargonininką“, pokalbis kažkaip pakrypo kiton pusėn. Profesorius paklausė, ar aš esu matęs scenoje J. Juzeliūno operą „Sukilėliai“. „Ne, nemačiau“, - atsakiau. Tuomet papasakojo tos operos statymo istoriją, kaip raudonoji valdžia stengėsi spektaklį pakreipti kuo labiau jai naudinga ideologine linkme. Šią operą Juzeliūnas sukūrė 1957 m. Operos ir baleto teatras ėmė ją repetuoti, bet kadangi pakreipti nesisekė, valdžia uždraudė ją statyti. Leista statyti tik po dviejų dešimtmečių – 1977 m.

Susitarėme, kad aš greitai ateisiu dar aiškintis „Muzikos barų“ (1931-1933, 1938-1940) slapyvardžių. Profesoriaus kabinete užtrukau apie pusantros valandos. Beišėinant, man jau stovint prie durų, profesorius tarė: „Palauk. Matau, esi muzikos gerbėjas. Aš pačiam paskambinsiu savo preliudų“. Palto nebusivilkau. Profesorius atsisėdo prie rojalio, ir jo pirštai ėmė mikliai lakstyti per klavišus. O aš, atsisėdęs ant kėdės, apie 15 minučių klausiausi malonios muzikos. Tai man buvo nuostabi staigmena. Skambino, man atrodė, įsijautęs, su akcentais. Baigęs skambinti, palydėjo mane koridoriumi iki laiptų.

Vėl susitikome po penkių dienų tame pačiame 417 kambaryje. Šįkart radau profesorių egzaminuojantį studentą. Abu jie sėdėjo greta prie piani-

no, nugaromis į duris. Man pasilabinus profesorius atsigrėžė, paprašė sėstis ir kiek palaukti. Atsisėdau. Laukti neprailgo. Buvo labai įdomu iš šalies klausytis nežinomos srities egzamino, juolab kad egzaminą visą laiką lydėjo pianino garsai (daugiausia dainos „Dangus gimtinės“ fragmentai).

Egzaminas netrukus baigėsi. Studentas išėjo. Tik dabar profesorius atsistojo ir priėjęs paspaudė man ranką. Išsitraukiau iš krepšio atsineštus „Muzikos barų“ komplektus. Konradas Kaveckas yra buvęs šio žurnalo redkolegijos narys (beje, aktyviausias), jis puikiai atsiminė žurnalo bendradarbius ir iššifavo visus jų slapyvardžius. Pridūrė, kad visų recenzijų, kuriuos „Muzikos baruose“ nepasirašytos, autorius esąs jis. Minėjo, kad Jadvyga Čiurlionytė buvo labai patenkinta, jog jis recenzuodamas (1938, Nr.1) palankiai įvertino jos parengtas „20 dainelių mažiems vaikams“.

Kai baigėme vartyti „Muzikos barus“, profesorius papasakojo, kaip jį enkavedistai buvo pasikvietę pokariu, Stalino valdymo metais, į savo citadelę prie Lukiškių aikštės. Nuėjęs ten, K.Kaveckas pirmiausia pamatė tardymo kambaryje ant stalo padėtus dienraščio „Naujoji Lietuva“, ėjusio vokiečių Vilniuje, komplektus. Profesorius iškart suvokęs, kad tarp tų komplektų ir jo iškvietimo yra sąsaja. Iš tikrųjų taip ir buvo. Čekistas pareikalavo prisipažinti, kad „Naujosios Lietuvos“ straipsnių (jų buvo ir antisovietinių), pasirašytų kriptonomu K.K., autorius yra jis. Tačiau K.Kaveckas tai griežtai

■ Praeitis ir dabartis

paneigė. Paties bendradarbiavimo paneigti negalėjo, nes tame laikraštyje yra nemažai K.Kavecko straipsnių, pasirašytų pavarde. Šiam triukui nepavykus, čekistas pradėjo klausinėti apie asmenis, su kuriais profesorius tuomet kartu dirbo: kokios jų pažiūros į sovietų valdžią? Profesorius atsakinėjęs dvejopai: vienu atveju – kad jis to asmens pažiūrų nežino, nes artimiau nebendrauja, antru atveju – kad čekistą dominančio asmens pažiūros yra prosovietinės. Pagaliau enkavedistas pasiūlė tapti nuolatiniu informatoriumi. Toks pasiūlymas profesorių apstulbino. Susidūręs su tokiu čekisto išūlumu, profesorius buvo priverstas gudrauti, atkakliai išsisukinėti. Vis dėlto šiaip taip pavyko to šlykštaus pasiūlymo atsisakyti.

Smalsu, kodėl profesorius patikėjo man tokią jautrią paslaptį, kurią atskleisti čekistas buvo uždraudęs. Atsakyti sunku. Žinoma, man malonu, kad profesorius manimi pasitikėjo, net neprašė to niekam nepasakoti. Aš ir neprašytas tą paslaptį saugojau, dabar pirmąkart ją pagarsinu.

Antrosios sovietinės okupacijos pradžioje NKVD užvedė Vilniuje bylą šifruotu pavadinimu „Unijatai“. Byloje buvo kaupiamos žinios apie 39 asmenis – dvasininkus, rašytojus, aukštųjų mokyklų dėstytojus ir t.t. Tarp sekamųjų buvo ir Konradas Kaveckas. Paskutinis bylos įrašas yra datytas 1954 m. spalio 14 d. (*Gaškaitė N.Su Kaino žyme // Šiaurės Atėnai. – 1992, vasario 14, p.5*). Čekistų domėjimasis buvo labai pavojingas, grėšė su-

sidorojimas. Todėl profesorius K.Kaveckas neišvengiamai turėjo laviruoti, įvairiais būdais maskuotis.

K.Kaveckas visą gyvenimą buvo katalikiško mentaliteto žmogus. Neatsitiktinai jis Paryžiuje studijavo vargonų muziką katalikiškose mokyklose. Baigęs mokslus gyveno Kaune, rengė aukšto lygio vargonų muzikos koncertus. Buvo veiklus Šv.Cicilijos draugijos narys, net tos draugijos sekretorius. Redagavo draugijos leistą žurnalą „Vargonininkas“. Daug rašė muzikos klausimais periodinėje spaudoje, ypač katalikų leidžiamuose dienraščiuose „Rytas“, „XX amžius“, žurnale „Židinytis“ ir kituose. Nuo 1939 m. rudens gyveno Vilniuje.

XX amžiaus pradžioje šv. Cicilijos vardu pradėjo kurtis lietuviški chorai Šiaurės Amerikoje. O Kaune Šv.Cicilijos draugija buvo įkurta 1924 m. Tos draugijos nuopelnai mūsų kultūrai nemaži: ji rengė kursus vargonininkams, mokytojams (jiems baigiantis yra dalyvavęs net Lietuvos Prezidentas A.Smetona), leido įvairius muzikos leidinius, rengė koncertus.

Kai grįždavau iš profesoriaus namo, tą pačią dieną viską užsirašydavau. Svarbesnius momentus būdavau pasižymėjęs klausinėdamas profesorių. Taigi šis straipsnis yra ne atsiminimai, o mano susitikimų su profesoriumi K.Kavecku aprašymas.

Vėliau su profesoriumi bendravome telefonu. Jį pažinojau kaip taktišką, labai mandagų, malonų žmogų.

Kovotojas iš Dievo malonės

Vincentas Uždavinyš

Kovotojas, rezistentas. Ar tinka taip sakyti apie dvasininką, nes sukurtas stereotipinis įvaizdis – sielovada, pastoracija, bažnytinė „buhalterija“, patarnavimas žmonėms; tai madinga šiuo metu ir nusako dvasininko socialumą. Ne, ne, netinka, kunigas turįs būti taikus, apolitiškas, ramus žmogus.

Dirstelėkime į kunigo Alfonso Svarinsko biografiją. 21 metų jaunuolis, Kauno kunigų seminarijos klierikas, KGB suimtas, tardytas ir kankintas 20 mėnesių, po to nuteistas dešimčiai metų sovietinio lagerio ir penkeriems metams tremties. Taip buvo 1946 metais. Po Stalino mirties grįžęs iš lagerio vėl greitai suimtas ir nuteistas (1958 04 09) šešeriems metams už „antitarybinę agitaciją ir propagandą“. Atbuvęs bausmės laiką grįžo į Lietuvą. Dvidešimt mėnesių buvo neregistruotas, jam neleista dirbti kunigu ir reikalauta išvažiuoti iš Lietuvos. Kunigavo Dzūkijoje, Suvalkijoje, Že-

maitijoje, visur, kur KGB nurodymu jį svaidė nuo jo akių nenuleisdama budri Religinių reikalų tarnyba.

Viduklėje (Raseinių r.) išbuvo ilgiausiai, buvo žinomas visoje Lietuvoje „Viduklės klebono“ vardu. Nieko nepaisydamas ne tik skelbė Dievo žodį, bet ir gynė tikinčiųjų teises be teisių valstybėje – Sovietų Sąjungoje. Iki dantų ateizmu apsiginklavusioje sistemoje jis kilo į kovą prieš bedievystę, už tikinčiųjų teises, kurias neva garantavo sovietinė konstitucija. 1978 m. drauge su keletu kitų kunigų A. Svarinskas įkūrė Tikinčiųjų teisėms ginti komitetą. 1983 m. sausio 26 d. suimtas trečią kartą, nuteistas septyneriems metams laisvės atėmimo ir trejiems metams tremties. Gulage praleido dvidešimt dvejus geriausius savo gyvenimo metus – visą jaunystę ir didžiąją dalį brandaus gyvenimo. Ten jis buvo išventintas kunigu (1954 m. spalio 3 d. išventino vyskupas Pranas Ramanauskas; kunigo gyvenime ši data ne

Mūsų bičiuliai

Mons. Alfonsas Svarinskas (dešinėje) su tėvu Tomu Žiūraičiu OP

mažiau svarbi kaip gimimo ir mirties datos). Gulage būdamas užsidėjo, tiksliau, sovietų valdžia jam uždėjo, kovotojo-kankinio vainiką. Juo žavėjosi jaunimas, jį gynė pamaldžios moterys, juo didžiavosi konfratrai (tie, kurie nebijojo), už jį meldėsi tikintieji visose Lietuvos bažnyčiose. Štai kokia keista dalia teko jaunuoliui iš Ukmergės apskrities Kadrėnų kaimo.

Labai įsimintina, kad po visų gulaginių kryžiaus kelių 1988 m. jis buvo išvaduotas iš gulago kartu su kunigais Sigitu Tamkevičiumi ir Jonu Kastyčiu Matulioniu. Išvadavo JAV prezidentas R.Reaganas (išlaisvinimu rūpinosi Tarptautinės amnestijos 48 grupė Oregono mieste). Monsinjoras Alfonsas Svarinskas ir šiandien jaučia

buvusiam Amerikos prezidentui didelį dėkingumą. Tad praėjusių metų pabaigoje atsidūręs Kalifornijoje, Los Angeles mieste, pas bičiulius ir pažįstamus, kuriuos lankė 1988-1989 metais (iš gulago jis buvo paleistas kaip tremtinys į Vakarų: išstremtas į Vokietiją visam gyvenimui, tad galėjo pakeliauti po laisvąjį pasaulį), pirmiausia aplankė R.Reagano biblioteką-muziejų.

Po dvylikos metų visi tie žmonės, kurie anuomet buvo susitikę su monsinjoru ir klausėsi liepsningų jo kalbų, jau buvo šiek tiek pasenę, o monsinjoras A.Svarinskas ir laisvėje jau buvo patyręs daug įvairiausių nutikimų. Mat 1990 m. grįžęs į Lietuvą jis daugiau kaip metus dirbo Kauno

Mūsų bičiuliai

arkivyskupijos kancleriu, 1991 m. išrinktas Aukščiausiosios Tarybos-Steigiamojo Seimo deputatu ir tais pačiais metais paskirtas Lietuvos kariuomenės vyriausiuoju kapelionu. Darbavo si ūgulos bažnyčioje Kaune.

Visose pareigose, visuose postuose jis buvo vienodas – nepataikaujantis, nepakenčiantis neteisybės, kunigas-liaudies tribūnas, pasiryžęs neleisti niekam nusiraminti dvasios drungnume. Jis vienodai barė politikus, tikinčiuosius ir net kunigus už tą dvasios drungnumą, kai esi nei šiltas, nei šaltas, kitaip sakant, abejingas savo Tėvynės likimui. Iš to meto įstrigo atmintin keletas jo pamąstymų. „Dievas kiekvienam duoda *šitą* laiką – ne praeitį, ne ateitį, o šią dieną. Todėl nėra prasmės laukti geresnių laikų.“ - „Viduklėje aš turėjau ir gerą butą, ir lengvąjį automobilį, ir puikiai suremontuotą bažnyčią. Bet vilkai puolė mano ganomąsias avis, ypač jaunimą, norėjo jas subedievinėti. Aš viską palikau ir išvažiavau į lagerį, nors žinojau, kas tai yra, nes jau šešiolika metų buvau praleidęs lageriuose. Ir vėl dešimčiai metų man atėmė laisvę už tai, kad drįsau pasakyti tiesos žodį, kad mokiau žmones negirtuokliauti ir nevogti.“

Štai kas yra moralinis įsipareigojimas Dievui, taufai ir artimui, štai vado kovotojo pozicija, kuri daugeliui atrodo nepriimtina, per sunki, atimanti ramybę ir patogumus. Mons. A.Svarinskas yra išsitaręs: pagal Šv.Raštą žmogaus gyvenimas yra nuolatinė kova – su nuodėme, su blogiu, dėl gėrio

pergalės. Sudėti ginklų negalima, juo labiau kunigui, kurio ginklas yra žodis, o kova – bekraujė ir nereikalaujanti fizinių aukų.

Kai buvo atleistas iš kariuomenės kapeliono pareigų (atseit už politikavimą), mons. A.Svarinskas prisiglaudė klebonu Kavarsko (Anykščių r.) parapijoje, o šiuo metu reziduoja Ukmergės Šv. Petro ir Pauliaus parapijos bažnyčioje.

Taigi per tuos dvylika metų laisvoje Lietuvoje patirta visko: džiaugsmo akimirku ir nusivylimo duobių, pakilimo minučių ir alinančio darbo valandų. Daug kam jis atrodė keistas, nesukalbamas, ne diplomatas, jo tiesos žodis esąs šiurkštus, žeidžiantis ir t.t. Bet visi turi pripažinti jo asmenybės moralinį autoritetą – tai kovotojas už tiesą iš prigimties, grūdintas gulago lagerių žaidre. Jis gali lūžti, bet ne linkti. Sutiktas blogis jame pažadina šventą pyktį ir pasipriešinimą, gėris išspaudžia ašarą ir sukelia daug sentimentų. Rūstusis (iš pirmo žvilgsnio), pakeltu balsu kai kam nemalonus dalykus rėžiantis kunigas turi daug vidinio gerumo, humoro, kuris taip patinka paprastam žmogui.

Tokios herojiškos, margos biografijos kunigas 2001 metų pabaigoje atsidūrė netoli Los Angeles įkurtoje R.Reagano bibliotekoje-muziejuje. Dykumoje tarp žalsvai geltonų kalnų pastatytas didžiulis modernus pastatas, kuriame eksponuojama viskas, ką įmanoma surinkti, apie Reaganą ir paties Reagano daiktai, baldai, suveny-

*Su R.Reagano bibliotekos-muziejaus direktoriumi R.Dukeu Blackwoodu.
Nuotraukos iš asmeninio mons. Alfonso Svarinsko archyvo*

rai, knygos ir t.t. Monsinjoras A.Svarinskas, vaikščiodamas po tą muziejų, tarp eksponatų rado dokumentų, liudijančių jo išlaisvinimą. Ir jis, ir muziejaus darbuotojai apsidžiaugė abipusiu susitikimu. Vertėja Liuda Avižonienė kelias valandas talkino, kai mons. A.Svarinskas muziejiniams davė interviu, buvo filmuojamas. Bibliotekos-muziejaus direktorius R.Duke'as Blackwoodas paprašė, kad monsinqoras atsiųstų į Los Angeles savo lagerinių daiktų, laiškų, dokumentų. Grįžęs į Lietuvą A.Svarinskas išsiuntė į Los Angeles savo dryžuotus kalinio drabužius. Ne kartą tuo „kostiumu“ buvo apsirengęs prieš fotografus, ieškančius įdomesnių kadru.

Šią vasarą monsinqoras tikisi užbaigti didelį, jau keletą metų tęsiamą darbą. Netoli Ukmergės, šalia gimtojo Kadrėnų kaimo, miške, prie kelio Ukmergė – Utena, jis įrengė „Didžiosios kovos“ apygardos partizanų parką, kurį puošia aukšti kryžiai, skirti konkretiems partizanų batalionams, apygardos vadams. Parke jau pastatyta daugiau kaip 20 kryžių, prie jų išvedžioti takai, įrengti suolai, pavėsinės. Partizanų parką gaubia mąšlios ramybės ir susikaupino aura, ilgai nepaleidžianti lankytojo iš savo valdžios. Čia norisi būti ir būti, žiūrėti, kaip siūruoja pušys, linguoja skurdi miško žolė, klausytis, kaip po kojom spragsi kankorėžiai, kaip čik-

■ Mūsų bičiuliai

si paukšteliai, ir gėrėtis, kaip po samanas ir šakas šmirinėja rudosios voverės. Čia yra ir keturi tvenkiniai, ir apžvalgos vietos, iš kurių atsiveria melancholiški vaizdai į lygumas, į laukus ir už jų tįstančius plačius horizontus.

Monsinjoras A.Svarinskas nori šiame parke pastatyti dar vieną kryžių – Ronaldui Reaganui. Kaip pagarbos ir dėkingumo ženklą. Ir į iškilmes šią vasarą – parko pašventinimą – pakviesti R.Reagano bibliotekos-muziejaus atstovus.

Be Kalifornijos, mons. A.Svarinskas dar lankėsi Floridoje ir Čikagoje. Jo smalsus, imlus protas domėjosi viskuo, kas pasitaikė kelionėje, ir lygino, vertino, darė išvadas. Štai keletas įdomesnių jo pastabų apie tenykštį gyvenimą.

Amerika dabar yra labai pasikeitusi. Anksčiau joje vyravo nuostata, kad mokyklose negalima melstis, nes taip būtų pažeistos netikinčiųjų teisės (tarsi priešingu atveju nepažeidžiamos tikinčiųjų teisės!), o dabar, po Rugsėjo 11-osios, ant visų sienų kabo metriniai plakatai su užrašais: Dieve, laimink Ameriką! Dabar jau raginama melstis.

Daug Amerikos lietuvių pamaldas lanko formaliai, tuoj po jų (arba net nesulaukę jų pabaigos) bėga į papapijos salę vaišintis. Ima viršų pilvo puota, kaip sakė kitas monsijoras – Kazimieras Vasiliauskas. Amerikoje daug gražių pastatų, meno kūrinių, paminklų, rengiama daug koncertų, bet dar daugiau dėmesio skiriama

pikniko kultūrai – pilvo, o ne širdies puotai.

Senosios lietuvių kolonijos silpsta. Čikagoje įsikūrė per 50 tūkstančių naujųjų ateivių iš Lietuvos. O į bažnyčią Čikagos Market Parke ateina gal šimtinė. Braitone lietuviai pasistatė didžiulę bažnyčią su 1000 sėdimų vietų. O lietuvių dabar ten gyvena apie 100. Vietos vyskupas tą bažnyčią atidavė meksikiečiams, ir sekmadieniais čia vyksta penkerios jų Mišios, per visas būna pilnutėlė bažnyčia.

Pas Čikagos jėzuitus, turinčius didžiulius rūmus, šiandien darbuojasi tik vienas kunigas – šia pus ir anapus Lietuvos daugeliui gerai pažįstamas lituanistas kun. Kazimieras Ambrasas. Neseniai mirė tėvas Juozas Vaišnys, ilgametis žurnalo „Laiškai lietuviams“ redaktorius. Nebėra „Laiškų lietuviams“, nėra kam remti ir kam skaityti žurnalą. Susikrimtimas dėl žurnalo uždarymo gal ir pagreitino kun. J.Vaišnio mirtį.

Mons. Alfonsas Svarinskas nori šią vasarą vėl važiuoti į Čikagą pastoracijai. Nepaisydamas garbaus amžiaus, skaudančių sąnarių, metų naštos vis labiau lenkiamos nugaros... Jis juk kovotojas, jis supranta, kad kunigas gali ir turi duoti daugiau negu socialinis darbuotojas ar psichologas. Jo įsitikinimą šios idėjos įgyvendinimo tikslumu sustiprino susitikimai su kai kuriais „trečiosios bangos“ lietuviais. Jiems labai reikia ir tokio kunigo, kaip monsijoras Alfonsas Svarinskas.

Viltis – lyg didelė vaivorykštė

Kovo pradžioje su grupe Čikagos gydytojų į Vilnių buvo atkeliavusi JAV lietuvių bendruomenės Krašto valdybos Socialinių reikalų tarybos pirmininkė Birutė Jasaitienė. Ji yra ir organizacijos „Lietuvos vaikų viltis“ vicepirmininkė. Ši organizacija jau vienuoliktą metą daro labai daug gerą susirgusiems Lietuvos vaikams – sergantiems nepagydomomis ortopedinėmis, nudegimų ligomis, kurias įveikti gali tik operacija.

Tačiau mes žinome, kad p. Birutė rūpinasi ne tik mažųjų Lietuvos ligonių likimu, bet ir tais savotiškais bedaliais, kurie, palikę tėvynę, užjūriuose ieško turtingesnio gyvenimo, tiksliau sakant, nori užsidirbti pinigų. Su Birute Jasaitiene „Naručio“ kavinėje užsimezgė nuoširdus pokalbis, iš kurio ir „Į laisvę“ skaitytojai sulauks daug įdomios bei naudingos informacijos. O žurnalo korespondentė galėjo apmesti nors keletą potėpių portretui – energingos, veiklios, organizuotos ponios, Lietuvos ir mūsų visų, išpažįtančių tų pačių vertybių hierarchiją, bičiulės portretui. Taigi...

- Ponia Birute, prisistatykite, pasakokite, ką veikia Socialinių reikalų taryba ir kodėl Jūsų veikla nu-

krypo būtent į rūpesčius dėl Lietuvos vaikų...

- Ši taryba buvo įkurta 1982 metais, siekiant padėti antrajai emigracijos „bangai“, t.y. pokario metų pabėgėliams, dabar jau nusenusiems, reikalingiems įvairios pagalbos – materialinės ir dvasinės. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę į Ameriką ėmė plūsti žmonės iš tėvų krašto ir jiems taip pat reikėjo padėti įsikabinti į svetingą Amerikos žemę, pasinaudoti Amerikos teikiamomis galimybėmis. Taigi pirmasis mūsų tarybos rūpestis – pagalba lietuviui Amerikoje, ar jis būtų jaunas, ar senas, ar vaikas. Ir štai per keletą metų netikėtai, neplanuotai atsirado keletas komitetų, daugiausia susijusių su vaikais. Pirmiausia 1991 m. „Lietuvos vaikų viltis“ – pagalba ortopedinėmis, neurologinėmis, nudegimo ligomis sergantiems Lietuvos vaikams. Iš pradžių jie buvo vežami į Ameriką gydyti. Vėliau supratau, kad visų pagalbos reikalingų vaikų neatvešime. Tada buvo sudarytos sąlygos Amerikos gydytojams atvykti į Lietuvą ir čia konsultuoti bei operuoti.

Kitas komitetas, įkurtas 1993 m., - Lietuvos našlaičių globos komitetas, per kurį mes remiame daugiau kaip

■ Mūsų bičiuliai

tūkstantį Lietuvos našlaičių. Tarp jų 90-100 studentų, taip pat vargingai gyvenančias daugiavaikes šeimas. Bet neremia-me vaikų, kurie auga vaikų namuose ar internatuose. 1995 m. įsisteigė trečias komitetas – Lietuvos partizanų fondas. Per jį siunčiama parama likusiems gyviems partizanams, jų vaikams. Šiuo reikalu į Lietuvą išsiuntėm paramos už pusę milijono dolerių. Ketvirtas komitetas vadinasi „Vaikai“. Mes bandom sudaryti sąlygas Amerikos lietuviams, kad jie galėtų įsivaikinti vaikus iš Lietuvos – vaikų namų ar internatų augintinius. Mums sunkiai sekasi spręsti šią problemą dėl Lietuvos įstatymų griežtumo. Viena vertus, gerai, kad Lietuva nenori svetur išleisti savo vaikų. Antra vertus, kažin ar nebūtų geriau, kad tokie vaikai užaugtų pasiturinčiose šeimose, išsimokslintų. Juk internatuose ar vaikų namuose jie gyvena tik iki 18 metų, o paskui atsiduria gatvėje, papildo prostitučių ar kriminalinių gaujų gretas. Vaikų namai neparuošia jų visaverčiam gyvenimui.

- Ar Jūsų negąsdina, kad tie vaikai jau iš prigimties nėra visaverčiai, nes dažniausiai atėję iš asocialių šeimų? O kai kurie gal net sutrikusio intelekto...

- Kai kuriuos psichinius sutrikimus Amerikoje įmanoma pagydyti (tai neįmanoma Lietuvoje). Amerikie-

Birutė Jasaitienė. Jono Dilio nuotrauka. Iš Elenos Gervickienės asmeninio archyvo

čiams nesuprantamas toks dalykas: vaikų namams ir internatams Lietuvos valstybė išdalija po du tūkstančius du šimtus litų vienam vaikui kas mėnesį, o šeimai, globojančiai tokius vaikus, – po 500 litų per mėnesį. Tačiau normalios daugiavaikės šeimos valstybės nėra remiamos. O turėtų būti atvirkščiai.

- Grįžkime prie „Lietuvos vaikų vilties“, kurios reikalais Jūs šį pavasarį lankėtės Lietuvoje. Vaikų gydymas, tuo labiau operavimas, – labai brangus dalykas. Kaip Jūs surenkate pinigų gydymui Amerikoje ir Lietuvoje?

■ Mūsų bičiuliai

- Pinigai surenkami iš Amerikos lietuvių. „Lietuvos vaikų viltis“ per metus rengia tris pagrindinius lėšų telkimo vėjus. Mes turim 11 tūkstančių lietuvių adresų, kuriais išsiuntinėjam laiškus Kalėdų ir Motinos dienos proga su prašymais remti. Per šiuos vėjus surenkam labai daug pinigų. O dar vienas vėjus – organizacijos pirmininkės Gražinos Liautaud rengiamas šampano vakaras (kartą per metus, pirmą gruodžio penktadienį), į kurį bilietai kainuoja po 100 dolerių. Surenka apie 150 kviestinių svečių. Ir tai dar ne viskas. Gražina ir jos vyras turi daug ryšių amerikietiškoje visuomenėje ir per tuos ryšius gauna daug čekių. Surenkama daug tūkstančių dolerių. Amerikoje tapo įprasta per laidotuves vietoj gėlių aukoti labdarai. Turiu pripažinti, kad daugiausia aukojama Lietuvos našlaičių globai ir „Lietuvos vaikų vilčiai“, nes šiomis organizacijomis labiausiai pasitikima.

- Papasakokite, kaip prasidėjo ir kaip vyksta vaikų gydymas per „Lietuvos vaikų viltį“.

- 1990 metais, kai į Čikagą pradėjo važiuoti žmonės iš Lietuvos, mūsų „Seklyčioje“ apsisėjo vienas pediatras iš Vilniaus. Jis panoro aplankyti kokią nors Čikagos vaikų ligoninę. Iš kunigo Antano Saulaičio buvau girdėjusi apie Šrainerių (Shriners) ligoninę, jis vieno posėdžio metu pasiūlė pasidomėti tos ligoninės darbu, nes buvo girdėjęs, kad į ją lenkai veža gydyti vaikus iš Lenkijos. Paskambinau, ir tos ligoninės vyriausiasis gydytojas prof. Johnas Peteris Lubicky mus

priėmė, keturias valandas vedžiojo po ligoninę. Tai buvo nuostabu, tarytum Dievo duota, nes tokių dalykų jis paprastai nedaro. Besikalbant su juo paaiškėjo, kad Šrainerių ligoninė gydo vaikus iš viso pasaulio.

Taip prasidėjo mūsų bendradarbiavimas, įkopus jau į antrą dešimtmetį. 1991 m. sausį įkūriau komitetą. Per tuos metus daug ko išmokom, į Ameriką gydyti buvo atvežta per 200 vaikų. Gydymas Šrainerių ligoninėje nemokamas, bet tuos vaikus reikia atsivežti iš Lietuvos (su vienu iš tėvų ar globėju), reikia išlaikyti, t.y. apgyvendinti, pavalgydinti, vežioti į procedūras. Patyrimo mokėmės iš lenkų. Ligoninėje vaikai išbūna vieną ar dvi savaites, o nuo trijų mėnesių iki dvejų metų – namuose. Taip mes vadiname „Seklyčią“, kurioje turim penkis kambarius; ten gyvena mūsų ligoniai. Šios programos negalėtume įgyvendinti, jei nebūtų pasišventusių savanorių. Tokių žmonių turime apie dvidešimt. Jie vežioja tuos vaikus po ligonines, vertėjauja, rodo Čikagą vaikams ir jų tėvams... Savanoriai – daugiausia pensininkai, kurie turi laiko ir pasišventimo tam reikalui. Tai nuostabūs žmonės.

- Ar ligonių globėjai turi už ką nors mokėti?

- Ne, jie visiškai išlaikomi, jiems viskas parūpinta ir dar gauna 25 dolerius per mėnesį smulkioms išlaidoms.

- Tai iš tikrųjų nuostabu, turint galvoje, kad Čikagoje jiems tenka išgyventi net porą metų. O nuo kada daktaras Lubicky ir jo komanda pradėjo važinėti į Lietuvą?

■ Mūsų bičiuliai

- Tai prasidėjo 1993 metais, kai mes pamatėm, kad jokių būdu nepajėgsim visų vaikų atvežti į Čikagą. Daktaras Lubicky 1992 m. žiemą atvažiavo į Vilnių pasižiūrėti, kaip atrodo vaikų ligoninė Santariškėse, o 1993 m. gegužės mėnesį aš ir mano dukra Jūratė Budrienė jau tarėmės su ligoninės generaliniu direktoriumi G.Dovčenka dėl operacinės. Vasarą atsiuntėm dalį operacinių instrumentų, o spalio mėnesį buvo atidaryta operacinė ligoninės ortopediniame skyriuje. Tada ir atvažiavo daktaras Lubicky su visa savo komanda, konsultavo, padarė parodomąsias operacijas. Ir taip kasmet... Jis visada apžiūri daug vaikų, ne tik konsultuoja ir operuoja, bet ir atsirenka vaikus su sunkesniais susirgimais, kad jie būtų atvežti į Ameriką. Jau ketvirti metai jis ir dr. Terry Light Santariškių vaikų ligoninėje skaito paskaitas daktarams iš visos Lietuvos. Dabartinio vizito metu per savaitę jis operavo apie 30 vaikų. Šiuo kartu atvažiuodami atvežėm įrangos, kurios vertė – per 244 tūkstančius dolerių. Ligoninėje įrengtos dvi operacinės, kurios kainavo 7-9 milijonus dolerių. Užpernai mes jose sudėjom langus ir dabar ten šilta. Langai kainavo tik 15 tūkstančių dolerių, bet apie tai rašė visa spauda, rodė televizija. O apie operacines, kurių vertė tiesiog neįkainojama, niekas nerašo.

Beje, visi to ortopedinio skyriaus gydytojai yra stažavę Amerikoje, dauguma net po du kartus. Šrainerių ligoninės skyriai yra keliuose Amerikos miestuose, tarp jų ir Los Angeles. Bet į juos važiuoja mažiau lietu-

vaičių, nes ten nėra nieko panašaus į „Seklyčią“, o ilgą laiką gyventi pas žmones gana nepatogu.

- Taigi Jūs, ponija Birute, plėtojate nepaprastą veiklą su nepaprasta energija. Ką Jūs veikėte iki 1990-ųjų? Kokį darbą dirbote?

- Aš esu mikrobiologė, dirbau laboratorijos vedėja. Juokauju, kad iki pensijos dirbau su bakterijomis, o dabar – su žmonėmis. Darbas su vaikais yra tik dalis mano veiklos, o kita dalis – su pagyvenusiais ir su „trečiaja“ banga, neseniai į Ameriką atvykusiais. Atvažiuoja net pensininkų užsidirbti dolerių. Jie pakliūva į nepavydėtinas sąlygas. Kalbos nemoka, o nori susirasti darbą, bet jo vis mažiau lieka. Pagrindinis darbas – visą parą prižiūrėti neįgalius senokus. Žinoma, jie neblogai uždirba, bet psichologiškai yra labai sugniuždyti. Darbas sunkus, neturi su kuo pasikalbėti, nes nemoka angliškai, izoliuoti nuo pasaulio. Tenka pabūti psichologu ar socialiniu darbuotoju, juos išklausti.

Taip ir sukasi margas dienų ratas nuolatinėje veikloje. Birutės Jasaitienės šūkis: jei nebandysi – nieko nepadarysi. Reikia manyti, ne be jos pastangų dr. Johnas Peteris Lubicky mūsų Prezidento buvo apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu. Vienuoliktasis savo nenuilstamos veiklos Lietuvos vaikams metais.

Kalbėjosi Asta Smilgaitė

Renginiai

Jono Mikelinsko viešnage

Juozas Kojelis

Literatūros vakarų, dabar popietėmis vadinamų, tradicija giliai įleido šaknis į Kalifornijos lietuvių žemę. Praėjusių metų gruodžio 2 d. įvykusi 36-oji popietė ir abejojančius įtikino, kad tokie kultūriniai renginiai pusantram šimto pietinės Kalifornijos lietuvių yra tikrai reikalingi. Tiek dalyvių susirinko į Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos salę paklausti iš Lietuvos atvykusio rašytojo Jono Mikelinsko kūrybos. Buvo galima didžiulis publika, kuri, šventiškai nusiteikusi, dėmesingai klausėsi skaitomų tekstų. Klausytojai ne mažiau atidūs buvo improvizuotiems publicistiniams rašytojo samprotavimams ir nupirko penkiasdešimt jo atsivežtų knygų - „Ave, libertas“ ir „Žmogaus esmė“.

Jonas Mikelinskas – vyresniosios kartos rašytojas, tapęs lietuvių literatūros klasiku, įtrauktas į mokyklų literatūros istorijos vadovėlius. Perskaičius jo romaną, ilgesnį ar trumpesnį pasakojimą ar novelę, ypač pastaruoju metu jo pamėgtas literatūrinės miniatiūras, negalima tuoj pat pradėti skaityti ko nors kito, bet reikia pamąstyti apie dažnai keistokus cha-

rakterius ir dar keistesnes pavaizduotas situacijas. Dialoguose ir sukurtose situacijose išryškėja amžinieji gyvenimo prasmės, asmeninės atsakomybės ir mirties klausimai.

Los Angeles literatūrinėje popietėje į Jono Mikelinsko kūrybą puikiai įvedė poetas Bernardas Brazdžionis. Reikia tikėtis, kad jo kalba pasirodys spaudoje.

Šį kartą į literatūros vakarų programą buvo įvesta naujovė – J. Mikelinsko pasakojimą „Paskutinė Giedorėlio kelionė“ skaitė Los Angeles dramos sambūrio nariai – Ema Dovydaitytė, Violeta Gedgaudienė ir Juozas Pupius. Meninio skaitymo bandymas buvo sėkmingas – skaitydami natūraliai, be patoso, aktoriai išryškino pasakojimo charakterius, kūrinio prasmę ir originalų rašytojo stilių.

Tarpuose tarp skaitymų svečias rašytojas grįždavo į sovietinius laikus Lietuvoje. „*Jei norėdavai, kad tavo rašiniai būtų publikuojami, - kalbėjo rašytojas, - turėjai išmokti ne tik begėdiškai meluoti, bet ir begėdiškai tuo melu patikėti.*“ Jis meluoti negalėjo, tad į literatūrą galėjo ateiti turėdamas tris-

Renginiai

Losangeliečiai susitikimo su rašytoju iš Lietuvos Jonu Mikelinsku metu. Sėdi (iš kairės) Jonas Mikelinskas, poetas Bernardas Brazdžionis, Aldona Brazdžionienė, Alė Rūta; stovi: kritikas Pranas Visvydas, Elena Kojelienė, Vitolis Lembertas, Juozas Kojelis, Edmundas Arbas ir Juozas Pupius.
Juozo Pupiaus nuotrauka

dešimt penkerius metus, vadinamajame „atlydžio laikotarpyje“. Bet ir vėliau jo knygos būdavo sutinkamos piktos kritikos. Puolamos buvo ne tiek knygos, kiek autorius už „pilietinės brandos“ trūkumą, „užėmimą aiškiai svetimų mūsų gyvenimui pozicijų“, „cinišką žaislingumą“ ir t.t. O romanas „Už horizonto - laisvė“ buvo apšauktas fašistiniu veikalu.

Kaip tokiomis sąlygomis rašytojui išverti ir tęsti kūrybą? Į tai J. Mikelinskas davė tokį atsakymą: „Suvokimas, kad visa Tarybų Sąjunga yra ne valstybė, ne santvarka, o kažkoks fatališkas nesusipratimas, košmariškas sapnas, kuris negali amžinai tęstis, ir teikė jėgų daug ką rašyti ir dėti į stalčių“.

Rašytojas J. Mikelinskas nepraėjo pro šalį, nepalietęs ir holokausto klausimo. Apsišarvavęs faktais ir logišku mąstymu, jis drąsiai gina istorinę tiesą nuo neišmanėlių, suklaidintų ir atvirų lietuvių tautos priešų. Jo pasisakymai tuo klausimu susilaukė gausių klausytojų plojimų.

Rašytojo apsilankymas tolimiausioje Amerikos bendruomenėje buvo reikšmingas kultūrinis įvykis ir bus ilgai prisimenamas.

Literatūros vakarus (popietes) jau 36 metus išstvermingai organizuoja Los Angeles Lietuvių fronto bičiulių sambūris. Susitikimui su rašytoju J. Mikelinsku vadovavo advokatė Žibutė Brinkienė, veikli Los Angeles lietuvių atstovė.

Pabaigos žodis

Man regis, kad šioje popietėje turėjome rašytoją, kuris šiek tiek skiriasi nuo kitų, iš Lietuvos mus aplankusių. Jis mums artimas ta prasme, kad dalyvavo literatūros konkurse romanui rezistencijos tema parašyti, kurį 1993 m. skelbė LF bičiuliai. Sprendimas dėl šio konkurso buvo priimtas čia, Los Angeles, čia atsirado mecenatų, pavyzdžiui, dr. Zigmas Brinkis. Jonas Mikelinckas buvo vienas iš konkurso laimėtojų.

Kita prasme jis išsiskiria iš daugelio rašytojų tuo, kad yra ne tik grožinės literatūros kūrėjas, bet ir publicistas. Jis paskelbė 20 grožinės literatūros kūrinių ir išleido dvi publicistinių straipsnių knygas. Naujausią jo publicistikos knygą, pavadintą „Ave, libertas“, taip pat įdomu skaityti, kaip ir romanus.

Jei pažiūrėsite bičiulio architekto Edmundo Arbo nupieštą šios popietės programą, matysite rašytoją, pavaizduotą su durklu vienoje rankoje, o kitoje laikantį savo romaną „Nors nešvietė laimėjimo viltis“. Tame romane rašytojas J. Mikelinckas pagrindinio veikėjo asmenyje parodo savo draugą, irgi biržietį, labai talentingą literatą, partizanų pagrindinės spaudos publicistą Bronių Krivicką, kuris, 1944 m. grįžęs bolševikams, nuėjo į mišką, ginklu ir žodžiu kovojo dėl Lietuvos laisvės ir kovoje žuvo kartu su dviem broliais.

Kartais šių literatūros vakarų organizatoriams daromas priekaištas, kad juose kultūra maišoma su politi-

ka. Mūsų svečias savo kūryba ir gyvenimu įtikinamai parodo, kad šios dvi žmogiškosios veiklos sritys yra natūraliai susijusios. Politika žodžiu ir ginklu paruošia sąlygas kultūrai plėtotis, o tikras kultūros kūrėjas, tautai patekus į pavojų, tampa politiku ir kovotoju. Atplėšus politiką nuo kultūros, abi netektų prasmės.

Prieš kelias dienas elektroniniu paštu gavau anglišką tekstą, kuris kažkaip dera prie mano pabaigos žodžio. Lietuviškai skamba taip: „*Niekad nepamiršk, kad ne žurnalistas, bet karys mums davė spaudos laisvę; ne poetas, o karys iškovojo mums žodžio laisvę; ne universiteto aktyvisto, o kario dėka studentai gali demonstruoti; ne advokatas, bet karys sukūrė teisingus teismus. Karys atiduoda pagarbą vėliavai, karys tarnauja prieš akis turėdamas plazdančią vėliavą, žuvusio kario karslą dengia vėliava, ir karys sukuria sąlygas, kad protestuotojai nebaudžiami gali vėliavą deginti.*“

Ačiū, Rašytojau, kad nepabūgote keliauti lėktuvais, o atvykęs – nepabūgote gaudyti, jog galite užsikrėsti juodlige. Linkime, kad iš Kalifornijos lietuvių patirta šiluma neišblėstų Lietuvoje. Organizatorių vardu noriu padėkoti Edmundui Arbui, kuris per kelis dešimtmečius piešia literatūros vakarų programas, panaudodamas savo kūrybinę fantaziją. Tos programos rado vietą Vilniuje, Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Jos liudys Kalifornijos lietuvių meilę savo tautai ir kultūrai.

Bendravardžiai ir bendraminčiai

Vytautas Nemeika

Vilniaus Vytautų klubas savo dešimtmetį šventė Nacionalinio muziejaus rūmuose. Prabėgo dešimt metų nuo tos dienos, kai 1992 m. vasario 15-ąją Gedimino technikos universitete aštuoni Vytautai sutarė kurti Vilniaus Vytautų klubą. Į klubą rinkosi bendros pasaulėžiūros žmonės, norintys prisidėti prie atgimstančios Lietuvos kūrybos. Bet klubo idėjos ašis buvo Vytauto Didžiojo asmenybė, jo garbei 1930 metais Lietuvoje daug kūdikių gavo Vytauto vardą. Klubo nariais (jų šiandien yra per šimtą) tapo įvairaus amžiaus ir įvairių profesijų Vytautai ir Vytautės. Pirmasis klubo prezidentas buvo kompozitorius Vytautas Jurgutis (1992-1996), antrasis – Vytautas Tulevičius (1996-2000), dabartinis – Vytautas Paulaitis. Na, o klubo sekretorė – nepavargstanti Vytautė Eidukaitienė.

Vytautų klubas tuoj pat po jo įkūrimo surengė mokslinę konferenciją „Vytautas ir Lietuva“, kurioje pranešimus skaitė profesoriai – istorikai, liuanistai (prof. E.Gudavičius, M.Ju-

čas, V.Kubilius, V.Šernas, V.Būda, N.Kitkauskas), taip pat kunigai – mons. K.Vasiliauskas, V.Rūkas. Visų neišvardysi. Tų pranešimų pagrindu klubas išleido knygą „Vytautas Didysis ir Lietuva“ (išėjo dvi laidos). Po keleto metų Vytautas Tulevičius organizavo kitą mokslinę konferenciją, skirtą danų mokslininkui A.M.Benedictsenui ir jo knygai „Lietuva. Bundanti tauta“. Čia pranešimus skaitė profesoriai Z.Zinkevičius, E.Bukelienė, S.Skrodenis, V.Milius, docentai – L.Pažūsis, V.Tulevičius ir kiti pranešėjai. Konferencijoje dalyvavo Danijos Karalystės ambasadorius Lietuvoje, Lietuvos-Danijos draugijos pirmininkas, A.M.Benedictseno giminės. Po konferencijos taip pat išleista knyga (lietuvių ir anglų kalbomis) tokiu pat pavadinimu.

Tai mokslinė Vytautų klubo veikla. Bet jis užsiima ir praktiniais, šviečiamaisiais dalykais. Jaunieji Vytautai ir Vytautės (klube yra devynios Vytautės su rašytoja V.Žilinskaite priešakyje) rengia savo meno darbų ir ra-

*Vilniaus Vytautų klubo vėliavos herbas
(išsiuvinėjo dail. J.Gervytė-Tvairijonavičienė)*

šinių konkursus. Klubas bendradarbiauja su Trakų Vytauto Didžiojo gimnazija, Senujų Trakų Kęstučio vidurinė mokykla, Eišiškių, Juodšilių mokyklomis. Vis tai darbas Vilniaus krašte, kurio specifika lemia mišri visuomenė ir mišrios mokyklos. Joms klubas padovanojo apie keturiasdešimt kompiuterių, daug knygų, kitokios labdaros.

Klubas rengė vakarus su krašto savanoriais karininkais, su kariais mėninkais tuo metu, kai Lietuvoje dar šeimininkavo sovietų kariuomenė (1992). Eišiškėse – atkampiam Vilniaus krašto kampelyje, kur vyrauja lenkiškai kalbantys gyventojai, bažnyčioje pirmą kartą istorijoje buvo sugrotas Lietuvos himnas, mokykloje pirmą kartą koncertavo lietuviai profesionalai. Vis tai Vytautų klubo dė-

ka. Vytautiečiai lankė karaimų, totorių kaimus ir mokyklas, taip įdiegdami į buvusią lietuviams nesvetingą žemę Lietuvos valstybingumo daigelius. Dabar belieka juos puoselėti. Klubonariai savo aktyvumą pademonstravo peržengdami Lietuvos sienas ir aplankydami Gudijos lietuviškus kaimus – Apsą, Breslaują, Gervėčius. Jie bendravo ir su Punsko, Seinų lietuviais, lankėsi Žalgirio mūšio lauke. Kaip turistai jie keliavo Dzūkijos miškais, drauge – kaip patriotai – pagerbdami Dzūkijos partizanų atminimą, lankydami jų kovų ir žūties vietas.

Vilniaus Vytautų klubas leidžia savo periodinį laikraštį „Vytautas“, kuriame atsispindi visa guvi ir margavytė vytautiečių veikla. 1993 metai. Vilniaus sportininkų namuose buvo šventiška nuotaika: Vytautai į savo

Vytautai, švenčiantys klubo dešimtmetį. Iš kairės: Tulevičius, Juozapaitis, Žilinskaitė, kun. Rūkas, Jurgutis, Paulaitis, Eidukaitienė, Gabrėnas, Pocius.

Vytauto Ylevičiaus nuotrauka

klubą priėmė keletą jaunųjų. O štai 2001 m. vasara. Vytautai su savo artimaisiais keliauja po garsiuosius dzūkų piliakalnius – Punią, Liškiavą ir Merkinę. Savo kelionės metu jie neužmiršta aplankyti partizanų kapus. 2000-ieji. Vytautai užbaigė didįjį savo įsipareigojimą – simbolinį Vytauto Didžiojo kelią Senuosiuose Trakuose; jį papuošė medinės didžiųjų Lietuvos kunigaikščių ir šventųjų skulptūros. 1995-ieji. Monsinjoras K.Vasiliauskas Vilniaus arkikatedroje šventina Vytautų klubo vėliavą. 2000-ieji. Klubo nariu tapo ambasadorius V.A.Dambra. Lyg kaleidoskope keičiasi įvairių metų veiklos vaizdai, kuriuos užfiksavo laikraštis

„Vytautas“, buriantis savo puslapiuose bendravardžius ir bendraminčius.

Dešimtmečio minėjimas vyko Nacionalinio muziejaus salėje. Vytautas Radžvilas skaitė pranešimą apie Lietuvos padėtį dabar ir ateities galimybes. Dabartinis klubo prezidentas Vytautas Paulaitis atsiskaitė už klubo nuveiktus darbus. Buvo daug sveikinimų, jų nešykštėjo Vytautų svečiai. Buvo gėlių ir šampano. Vytautų klubas žada ir toliau taip pat aktyviai gyvuoti.

LKB kronikai – 30!

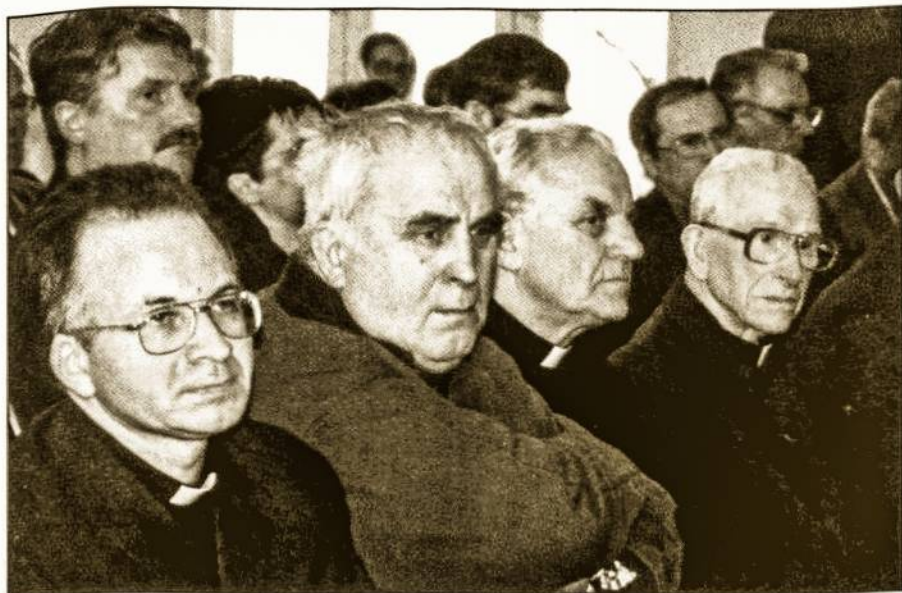
Juozas Senkus

Jubiliejai rodo, kaip nenumaldomai greitai bėga laikas. Atgimimo pradžioje šventėme „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikas“ dvidešimtmetį, o šiandien jau – trisdešimtmetį. Anuomet buvo didelis minėjimas Kaune, VDU Didžiojoje auditorijoje, šiomet – ir Kaune, ir Vilniuje. Kaune, žinoma, pagrindinis renginys, kuriame dalyvavo svečiai iš buvusios SSRS, tokios asmenybės, nepabūgusios ir nepasididžiavusios padėti lietuviams, kaip žinomi sovietų disidentai Aleksandras Lavutas, Sergejus Kovaliovas. Vilniuje jubiliejinis vakaras, surengtas kovo 21 dieną Savivaldybės salėje, buvo kuklesnis, bet savo tragiškai skambia ir aukšta gaida pelnė auditorijos dėmesį, prielankumą, plojimus. Žinoma, į jį susirinko pagyvenusio amžiaus publika, tarp jų daug „LKB kronikas“ platintojų. Buvo redaktoriai – arkivyskupas Sigitas Tamkevičius, ses. Gerarda – Elena Šuliauskaitė, buvo keletas kunigų – tarp jų ir garsusis „Kronikos“ autorius bei platintojas mons. Alfonsas Svarinskas, buvo dešimtąjį dešimtį metų įpusėjęs platintojas Vladas Lapienis, ilgametis lagerių „gyventojas“ Petras Plum-

pa, Kazimieras Kryževičius, seselės, tarp jų Nijolė Sadūnaitė, Bernadeta Mališkaitė ir kiti. Tarp svečių matėm prof. Vytautą Landsbergį, iš JAV į Lietuvą persikėlusį paskaitininką ir žurnalistą Vilių Bražėną, prof. Zigimą Zinkevičių, Sąjūdžio tarybos pirminką Rytį Kupčinską...

Tylos minute buvo pagerbti iškeliavusieji į amžinybę kunigai – „Kronikos“ autoriai, leidėjai, platintojai – Kazimieras Kuzminskas, Kazimieras Pugevičius, Pranas Račiūnas, Pranas Gavėnas, Jonas Lauriūnas...

„Kronika“, 17 metų ėjusi pogrindyje, įnirtingai KGB sekama, gaudoma, bet nesugauta, buvo mažas stebuklas, savotiška avantiūra, kurią Dievas leido žmonėms, kad mūsų Tėvyneje neužgestų paskutinė laisvės viltis, lyg liepsnelė plazdanti okupacijos tamsoje. „Sužinoti lageryje, kad „Kronika“ tebeina, buvo didžiausias džiaugsmas“, - prisiminimais dalijosi anuometinis „Kronikos“ redaktorius, kunigavęs Simne ir Kybartuose, Sigitas Tamkevičius. O jis pats, linksmasis „avantiūristas“, per tą „avantiūrą“ išgarsėjęs ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje, vieną po kito prisiminė epi-

Jubiliejinis vakaras Kaune. Sėdi (iš kairės): kunigai Robertas Grigas, Vytautas Vaičiūnas, kan. Bronius Antanaitis, Prosperas Bubnys

zodus, susijusius su tardymu KGB rūsiuose ir lagerio gyvenimu. Tai buvo *avantiūra – geroji naujiena*, leidusi gyvuoti vilčiai, kad tautoje nenumarinta nei sąžinė, nei laisvės troškimas. S. Tamkevičius prisiminė laiką, kai darniai ir drąsiai pogrindyje darbavosi ne tik kunigai, vienuolės seselės, bet ir maskviečiai disidentai, padėję „Kronikai“ pasiekti Vakarus. „Kronikos“ leidėjus anuomet palaikė gilus tikėjimas ir pasitikėjimas Dievu, kuris tik vienas galėjo paguosti ir padėti kenčiant nelaisvės vargus. Šiandien kiti laiko iššūkiui reikalauja kitokių darbų, bet juos taip pat turi lydėti gilus tikėjimas, be kurio galima tik verkšlenti, dejuoti ir keikti likimą. O

turint tikėjimą galima kovoti prieš blogį labai konkrečiais darbais, kasdien padarant ką nors gero kitiems.

Jubiliejiniam vakarui dar kalbėjo monsinjoras A. Svarinskas, nenuilstantis kovotojas prieš blogį. Albinas Vaičiūnas apžvelgė „LKB kronikos“ kelią ir įvertino jos reikšmę Lietuvos atgimimui, seselė Gerarda (Elena Šuliuskaitė), maža, trapi moteris, pasidalijo prisiminimais iš to meto, kai buvo suimtas kun. Sigitas Tamkevičius ir kai jai teko toliau tęsti „Kronikos“ redagavimą, kol jį perėmė kun. Jonas Boruta. Ji pasigėrėjo pasauliečių, ypač vaikų, anuometine drąsa ir sąmoningumu, nes jie būdavo pagrindiniai informacijos teikėjai.

Renginiai

Būrelis „Kronikos“ leidėjų ir platintojų. Sėdi (iš kairės): Aleksandras Lavutas, arkivysk. Sigitas Tamkevičius, Sergejus Kovaliovas. Stovi: ses. Virginija Kavaliauskaitė SJE, Nijolė Sadūnaitė, vysk. Jonas Boruta, ses. Gerarda - Elena Šuliauskaitė SJE, ses. Janina Judikevičiūtė, kun. Vytautas Vaičiūnas. Ričardo Šaknio nuotraukos

„Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos“ leidėjus ir platintojus sveikino Vilniaus meras Artūras Zuokas; jis priminė, jog laisvės vaisiai, kuriuos brandino „LKB kronika“, yra skirti jaunajai kartai, kad ji nepamirštų laisvės skonio. Meninę programą atliko etnografinis ansamblis „Ula“ ir Vilniaus arkikatedros didysis choras (vadovas Leonas Pranulis). Didingai skambėjo „Malda už Tėvynę“, „O didis Dieve, visagali“ ir kt.

Primename „Kronikos“ redaktorių: 1972-1983 m. (Nr.1-57) redagavo Sigitas Tamkevičius; 1983 m. gegužės – rugpjūčio mėn. (Nr.58) – seselės Elena Šuliauskaitė ir Bernadeta Mališkaitė; 1983 m. rugpjūtis – 1988 m. lapkričio pradžia (Nr.59-79) – kun. Jonas Boruta; 1988 m. lapkričio 4 d. – 1989 m. kovo 19 d. (Nr.80-81) – vėl kun. Sigitas Tamkevičius (grįžęs iš gulago). „Kronika“ leista Simne, Marijampolėje, Kybartuose, Kazlų Rūdoje, Vilniuje.

A.a. Justinas Jakevičius praėjusiame „Į laisvę“ numeryje buvo pristatytas kaip „Sąjūdžio sargybinis“. Šviesaus atminimo žmogus prie Sąjūdžio būstinės Vilniuje platino knygas ir įvairią spaudą. Tik čia galima rasti knygas, laikraščius, žurnalus, kurių nerasi kitur. Tarp jų ir žurnalą „Į laisvę“.

Justinas Jakevičius čia nufotografuotas 1996 m. gegužę, kai buvo dar kupinas jėgų ir tikėjimo greita Lietuvos pažanga.

Prano Vasiliausko nuotrauka

Kelionė „Valdovų keliu“

Vilnius yra miestas magas arba miestas magnetas, jis nuo pat įkūrimo traukė įvairių kraštų ir įvairių tautybių žmones. Vilnius yra atviras pasauliui nuo tada, kai didysis kunigaikštis Gediminas pakvietė į jį pirklus ir amatininkus iš visos Europos. Vilnius istorijos eigoje nusipelnė lietuvių meilės daugiau negu visi kiti miestai drauge sudėjęs. Tai liudija tautosaka ir literatūra, istorija ir mokslo darbai.

Kodėl Vilnius taip traukia ir intelektualus, ir eilinius piliečius? Ar todėl, kad jo architektūra yra skambantis įvairių stilių derinys ir lydinys? Bet Europoje yra daug miestų, turinčių unikalią architektūrą. Ar todėl, kad jo gatvių ir skersgatvių raizginys yra toks tapybiškas, jog atrodo vis dar neišbaigtas, vis dar kūrimo procese, ir kiekvienas, turintis vaizduotę, gali jame dalyvauti. Vilniaus dvasia nesugaunama, beribė, kaip feniksas atgyjanti net ir po baisių sukrėtimų.

Tai, apie ką čia kalbu, yra Vilniaus senamiestis, ir apie jį sudėta daug eilių, jam skirti istoriniai traktatai ir liepsninga publicistika. Jį savinasi lenkai, žydai, gudai, o lietuviai, jo netekę, atkakliai beveik du dešimtmečius kartojo – mes be Vilniaus nenurimsim. Vilnius buvo brangus ir

Antanas Rimvydas Čaplinskas, dalijantis autografus „Valdovų kelio“ skaitytojams Vido Dulkės nuotrauka

praėjusių šimtmečių didikui, ir varguoliui, elgetaujančiam prie Katedros durų. Jį mylėjo ir karalaitis Kazimieras, ir karalienė Barbora Radvilaitė, ir arkivyskupas Jurgis Matulaitis, ir poetas Petras Vaičiūnas.

Savo meilės ir pagarbos kraitį jam krauna Antanas Rimvydas Čaplinskas, buvęs inžinierius energetikas, o dabar istorikas ir rašytojas. Atgimimas Lietuvoje daug kam perkeitė likimą, atidarydamas laisvos minties ir atviro žodžio šliuzus. Taip atsitiko ir Rimvydui Čaplinskui, kurio knygą „Valdovų kelias“ išleido leidykla „Charibdė“. „Valdovų kelias“ yra jau antroji Čaplinsko knyga per pastaruosius porą metų. Pirmoji buvo apie tris

Knygų lentyna

Vilniaus gatves – Švento Jono, Dominikonų ir Trakų. „Valdovų kelias“ aprašo Rūdninkų gatvę.

Apie ką yra „Valdovų kelias“? Proziškai kalbant, apie vieną Vilniaus senamiesčio gatvę, kuri prieš keletą šimtmečių prasidėjo ties buvusiais Rūdninkų vartais ir baigėsi ties Rotušė. Anuomet ji buvo viena prašmatniausių miesto gatvių, joje buvo valdovų kelio pradžia. Šiandien ji nublukusi, nors kosmetiškai ir atnaujinta, sovietinio pokario metais netekusi viso namų kvartalo. Toks būtų paviršinis žvilgsnis. O žvelgdami giliau pamatytume mums nepažįstamą, paslaptinę žmonių gyvenimą prieš keturis ar tris šimtus metų paslaptingame Vilniaus mieste. Tas gyvenimas surankiotas ir sulipdytas lyg iš aukso trupinių – iš archyvinių dokumentų, šykščių faktų, iš statistinių duomenų, iš pavardžių ir vardų, iš profesijų ir amatų, iš namų apyvokos daiktų, pridėjus truputį autoriaus vaizduotės. Atrodo neįtikėtina, kad sausi archyviniai išrašai gali prabilti tokia gyvybinga literatūra. Bet taip atsitinka. Atgyja vaidai, garsai, kvapai. Lyg kokiame sename filme pamatome senąjį Vilnių – jo namus, grindinius, kiemus, tuose kiemuose ir namuose triūsiančius ir puotaujančius žmones. Atgyja jų aistros ir intrigos, jų godulys ir išlaidumas. Pajuda iškilmingos eisenos gatve per miestą švenčių metu, juodu debesiu užslenka karų ir sukilimų griūtis, vyksta namų pirkimai-pardavimai-mainai. Keičiasi tų namų šeimnininkai ir šeimnininkės, lyg vėjo šuorais nešda-

miesi permainingus savus likimus ir per juos kurdami miesto likimą.

Iš faktografinės medžiagos autorius išsunkė viską, kas tik įmanoma. Titaniškas, kantrus jo darbas archyvuose buvo apvainikuotas solidžia knyga, puikiai iliustruota dailininko Romo Oranto. Tokių knygų, kaip 2000 metais išleista „Vilniaus gatvės“ ir „Valdovų kelias“, iki šiol dar nebuvo. Ir pats Čaplinskas, man atrodo, lyg būtų įsikūnijęs anų laikų šviesuolis miestelėnas, kokio nors didiko palikuonis, užsimojęs užrašyti mylimo miesto metrašį. Dar iš spaustuvės nepasirodžius „Valdovų keliui“ jis jau rinko medžiagą kitai knygai. Skaitytojų dar laukia knygų žygis Didžiąja ir Pilies gatvėmis iki Katedros aikštės. Tai bus „Valdovų kelio“ tęsinys, kuris atsiras tikrai greičiau negu patys Valdovų rūmai už Katedros, Gedimino kalno papėdėje. Būtų prasminga, kad iš knygų nugrištas Lietuvos valdovų kelias, kelias, anuomet vedęs pro stilingiausius, puošniausius senojo Vilniaus pastatus – didikų rūmus ir bažnyčias, – atsiremtų į materialius Žemutinės pilies Valdovų rūmus, dėl kurių atstatymo dabar vyksta tokios batalijos. Batalijose dažniausiai laimi sveikas protas ir nuovoka, kad valstybė turi ugdyti savo piliečius. „Charibdė“ ir jos globojamas autorius šiaandien ryškiai prisideda prie tokio ugdomo. Tai – didus jų žygis kelyje į Lietuvos vardo tūkstantmečio jubiliejų.

Aldona Žemaitytė

Kryžiai, žolėmis vainikuoti

Yra knygų, kurias vartant apima keistas virpuly. Toks yra Lietuvos katechetikos centro išleistas Antano Sadecko albumas „Negrįžusiems“ – Sibiro tremtinių kapų kryžiai. Beveik 400 puslapių juodame fone lyg prožektoriaus ištrauktų kapaviečių ir kapinaičių, kryžių – suvirtusių žolėse, atsirėmusių į maumedžius, sutrešusių, sunykusių arba dar apysveikių, ypač tų, kurie pastatyti pastarojo dešimtmečio Lietuvos žmonių ekspedicijų į gulagą metu.

1989-2000 metais buvo organizuotos devynios ekspedicijos į Altajų,

Krasnojarsko kraštą, Buriatiją, Irkutsko sritį; jų metu aplankyta apie 150 tremties ir lagerių vietų, rasta 120 kapinių arba kapaviečių. Jos inventurizuotos, filmuotos, fotografuotos, kiek įmanoma aptvarkytos, kai kuriose palikti iš Lietuvos atvežti nauji atminimo kryžiai. O iš viso Sibire liko apie 800 kapinių, kurių dauguma jau užžėlė žole, mišku, užstatyta gyvenvietėmis ar miestais.

Ši knyga yra fotografinis paminklas negrįžusiems, liūdna šermenų giesmė Sibiro gulagų aukoms. Ji – ir pasakojimas, kaip lietuviai puoselėjo laidojimo tradicijas net, atrodo, neįmanomomis sąlygomis. Kryžius, kuklesnius ir puošnesnius, aptvertus tvorėlėmis ar paženklintus antkapiais, stengėsi pastatyti mirusių tremtinių artimieji arba kaimynai. Šiek tiek prasišvenę liedavo betoninius antkapius ir kryžius. (Iš lagerių kapinių, dažniausiai žyminčių bendrus kapus, į kuriuos būdavo verčiami žuvusiųjų, mirusiųjų kūnai, jau nieko neliko, baudėjai stengėsi kuo greičiau sunaikinti savo nusikaltimų pėdsakus.) Įdomu, kad ir Sibire buvo išlaikyti etnografiniai bruožai – kresni, žemi žemaičių kryžiai, aukšti, spindulingi – aukštaičių, žieduoti ir gėlėti – dzūkų.

Atskira tyrinėjimų sritis – užrašai ant kryžių, liudijantys žmonių troškimus, viltis, širdgėla. Štai keletas jų: „Tėvyne, mielas krašte, ilgesy miriau“, „Per greitai suklypau gyvenimo kelyje, prislėgta Sibiro vargų“, „Su skausmu širdyje palikau artimuosius ir tėvynę“.

Knygų lentyna

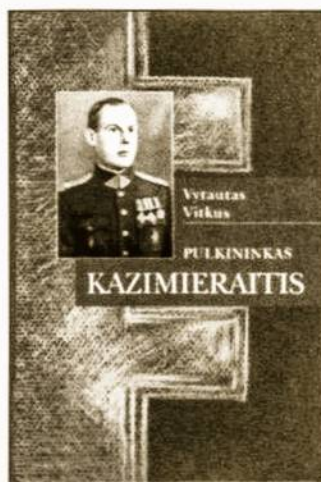
Šie užrašai knygos atsklandose įprasmina kiekvieną skyrių, kuriuose nuotraukos sukomponuotos pagal atskiras sritis ar kraštus (Irkutskas, Krasnojarskas, Altajus, Buriatija ir t.t.). Labai vertingi būsimiems tyrinėtojams autoriaus sudaryti kelionių žemėlapiai – maršrutai.

„Sibiro kapinės – neiprastas, gilus, daugialypis simbolis, kurtas svetimoje aplinkoje. Jų savitumai yra nežinomi ir netyrinėti. Kapinės liko tolimoje žemėje, dauguma – taigos glūdumoje, tarsi paslėptos, niekieno nelankomos, apleistos, naikinamos /.../ Jos išnyks visam laikui. Išnyks tai, ką svetimoje žemėje sukūrė mūsų tautos elitas. Sukūrė vargę ir skausmą, apleistą prakaitu, ašaromis ir krauju. Išnyks nepaneigiami mūsų tautos genocido įrodymai“, - skausmingu atodūsiu Antanas Sadeckas reziumuoja savo darbą „Pratarmėje“. Neišnyks iš mūsų atminties ir akių tie Sibiro taigos žolėmis vainikuoti parklupę kryžiai vien todėl, kad atkaklusis fotografas kraštotyrininkas paliko mums šį fotoalbumą su nuotraukomis – genocido liudininkėmis, su žemėlapiais, kuriuose lyg nuvarvėję kraujo lašai apibrėžtos lagerių ir tremties vietas.

Knygos leidimą parėmė bendrija „Lemtis“, Lietuvos kultūros ministerija. Dailininkė Danutė Vitkevičienė.

Unė Simokaitė

Kario ir jo šeimos paveikslas

Nuo knygos viršelio (dailininkas Romas Dubonis) žvelgia Lietuvos karininkas – jaunas, ryžtingas Juozas Vitkus, kurį toje knygoje „Pulkininkas Kazimieraitis“ mums pristato jo sūnus Vytautas Vitkus. Paantraštė paaiškina: „Pietų Lietuvos partizanų srities vado Juozo Vitkaus gyvenimas, veikla, šeimos likimas“. Knygą išleido Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras.

Apie pulkininką Kazimieraitį per pastarąjį dešimtmetį parašyta daug prisiminimų periodikoje ir knygoje apie partizaninį karą, jo atminimas įamžintas įvairiais ženklais (paminklai, gatvės, memorialinės lentos), tačiau šioji sūnaus knyga atskleidžia ir

Knygų lentyna

antrąją medalio pusę. Tiesiog neįtikėtina, kad partizanų vadas, ugdytas rūšių sąlygų ir atkaklių, rizikingų mūšių, galėjo būti toks švelnus vyras, mylintis tėvas, šeimos besilgįs ir karo mokslus studijuodamas užsieniuose, ir kovos dokumentus rašydamas drėgnuose, ankštuose bunkeriuose. Šiaip jau Vytautas Vitkus prisipažįsta, kad yra „*įpratęs kalbėti ir rašyti trumpai, konkrečiai, kitaip tariant, sausiai*“. Ir jo noras – „*sudėlioti po trupinėlių rašytinį pagarbos ženklą, kuklų paminklą Žmogui, Karininkui, Partizanui, šventai tesėjusiam priesaiką savo Tėvynei, jos Laisvei*“.

Knyga ir pradeda nuo Vitkų šeimos šaknų – Juozo Vitkaus senelių, tėvų, supažindinama su jauno karininko ir mokytojos sukurta šeima, kurioje užaugo šeši vaikai. Iliustruojama ne-gausiomis, bet labai prasmingomis nuotraukomis. Trumpai aprašius 1940-1941 metus, ilgam sustojama prie J. Vitkaus-Kazimieraičio partizaninės veiklos. Aprašomos pirmosios vadavietės Dzūkijoje (J. Vitkus yra kilęs iš Žemaitijos), netgi pateikiami slėptuvių (bunkerių) brėžiniai, apibūdinami partizanų šiokiadieniai, jų vienijimo rūpesčiai, įterpiamas vokiečio Hennecke Kardel pasakojimas apie Kazimieraitį, partizanų vado žūtis 1946 m. liepos 2 d. Žaliamiškyje, netoli Janavo kaimo. Kaleidoskopu besikeičiančius įvykius Vytautas Vitkus surinko ir sulipdė į mozaiką iš partizanų – gyvų liudininkų pasakojimų, KGB archyve rastų bylų, A. Ramanausko-Vanago prisimini-mų knygos „Daugel krito sūnų...“

Labai svarbu, kad autorius enciklopediškai pristato J. Vitkaus-Kazimieraičio talkininkus – partizanus ir jų ryšininkus, taip pat šio ir kitų partizanų vadų sukurtus dokumentus, pavyzdžiui, garsiąją „Lietuvos partizanų vadų suvažiavimo deklaraciją“. Skyrelyje „Išspaudai atmintyje“ sudėti įvairių žmonių pasakojimai apie susitikimus su J. Vitkumi (Edmundo Arbo-Arbačiausko, Jono Grigo-Karvelio, Vinco Selioko ir kt.). Nemaža vietos užima skyrius „Šeimos likimas“; jame Vytautas pasakoja apie motinos ir penkių vaikų tremtį 1948 m. į Irkuto sritį, Taljanų gyvenvietę. Darbštūs lietuviai nepažuvo net ir klaikiomis gyvenimo sąlygomis; motina ir vaikai išgyveno ir įvairiais būdais bei keliais grįžo į Tėvynę. Skaudus pasakojimas apie... tremtį grįžus iš tremties. Lietuva, tiksliau, jos okupantai, Vitkų šeimą sutiko priešišškai. Per vargą pavyko prisiregistruoti, mokytis, gauti darbą. „*Galėjom džiaugtis, kad mūsų šeimai pavyko sugrįžti į Lietuvą, nes daugeliui nepavyko: liko tremtyje arba turėjo apsigyventi netoli Lietuvos – Latvijoje ar Kaliningrado (Karaliaučiaus) srityje*“. O tai tik pagilino daugelio šeimų tragediją, sudarė palankias sąlygas jiems nutautėti, įleisti šaknis į svetimą žemę.

„Pulkininkas Kazimieraitis“ – knyga, kurioje supinti asmeniškai išgyvenimai ir dokumentiniai faktai, kruvinojo vyksmo liudininkų parodymai ir KGB ataskaitų duomenys. Visa tai užpildo rūstų pokario Lietuvos ir tremtinių Sibiro peizažą.

Prosperas Senkus

„Į laisvę“ fondo XI studijų savaitė

Tautinės kultūros Europos Sąjungoje

Projektas

Marijampolė

2002 m. liepos 31 – rugpjūčio 4 d.

Liepos 31 d., trečiadienis, Marijampolė

Tradicionis Studijų savaitės atidarymas.

Kalba „Į laisvę“ fondo ir jo filialo Lietuvoje pirmininkai
Kazys Ambrozaitis ir Jonas Kairevičius.

Invokacija (vysk. Rimantas Norvila).

Pirmininkai:
Algis Raulinaitis, Arimantas Dragūnevičius

Regioninės kultūros vaidmuo ugdant pilietinę visuomenę.

Pranešėjas – poetas **Marcelijus Martinaitis.**

Suvalkijos muziejų veikla ir plėtra kaupiant kultūros paveldą.

Pranešėjas – menotyrininkas, muziejininkas **Rimantas Budrys.**

Pokalbis:

Lietuvos regionai - tradicijos ir naujosios administracijos priešprieša.
Dalyviai – Zenius Šileris, Vygandas Čaplikas, Virginija Kondratienė, Gražina Martinaitienė, Vincas Peckus, Liuda Viliūnienė, Antanas Žilinskas, Kostas Jankauskas ir kt.
(veda **Vytautas Kubilius**).

Popietinis posėdis:

Pirmininkai:
Petras Kimbrys, Aldona Žemaitytė

Pokalbis:

regioninė spauda ir knygų leidyba atkurtosios Nepriklausomybės dešimtmetyje (1990-2000). Dalyviai Juozas Tumas, Arūnas Reinikis, Roma Barkauskaitė, Gražina Mareckaitė, Vytautė Žilinskaitė, Zenius Šileris, Vida Girininkienė, Kęstutis Skrupskelis, Aldona Murauskienė, Daiva Klimavičienė, Nijolė Linionienė ir kt.
(veda **Perpetua Dumšienė**).

Susipažinimo vakaronė.

*Rugpjūčio 1 d., ketvirtadienis,
Marijampolė, Vilkaviškis, Kudirkos Naumiestis*

Pirmininkai:

Kęstutis Skrupskelis, Jūratė Laučiūtė

Ką reiškia būti lietuviu ir europiečiu.

Pranešėjas – prof. **Bronius Kuzmickas**.

Kaip išlaikyti tautinę tapatybę daugiakultūrinėje aplinkoje.

Pranešėjas – **Petras Kisielius**.

Pokalbis:

tautiškumo ir europietiško balansas valstybės politikoje ir kultūroje.

Dalyviai: Vytautas Kubilius, Antanas Gailius, Vytautas Landsbergis, Romualdas Grigas, Gintaras Skamaročius, Gedeminas Kuncaitis, Liliana Astra ir kt. (veda **Vytautas A.Dambrava**).

Popietinė programa:

Ekskursija daktarų J. Basanavičiaus ir V. Kudirkos pėdsakais (Paežeriai, Ožkabaliai, Kudirkos Naumiestis). Disputas Dr. Vinco Kudirkos muziejuje „Istorinė atmintis ir pilietiškumas“ (veda **Natalija Manikienė**).

Rugpjūčio 2 d., penktadienis, Marijampolė

Tauro apygardos partizanai.

Pranešėjas – **Bronius Kašelionis**.

Pirmininkai:

Vytautas Petrulis, Algis Kašėta

Pokalbis:

Suvalkijos prieškario ir šiandienos gimnazistų pilietiškumo pamokos, remiantis knyga apie Suvalkijos partizanus „Suvalkijos geografija“.

Dalyviai: Justinas Sajauskas, Birutė Pečiokaitė-Adomėnienė, Algimantas Čepulis, Aldona Vilutienė, Jadvyga Damušienė, Jonas Gustaitis, Vytautas Raibikis, J. Lukšos-Daumanto gimnazijos gimnazistai (veda **Vidmantas Vitkauskas**).

Popietinė programa:

Kelionė per Suvalkijos piliakalnių – Gražiškiai, Pajevonys, Vištytis (veda **Albinas Kurtinaitis**).

Rugpjūčio 3 d., šeštadienis, Marijampolė

Pirmininkai:

Juozas Kazickas, Zigmas Zinkevičius

Lietuvių bendruomenės kitoje valstybėje.

Pranešėjas – Antanas Tyla.

Kultūra kaip konkurencijos faktorius globalioje ekonomikoje.

Pamokos Lietuvai.

Pranešėjas – Valdas Samonis.

Pokalbis:

tautinių mažumų integracija į valstybę per kultūrą.

Dalyviai: Medardas Čobotas, Danutė Kolesnikova, Birutė Kižienė, Vytautas Gaulia ir kt. (veda **Daiva Kirtiklienė**).

Rugpjūčio 4 d., sekmadienis, Marijampolė

Mišios Marijampolės katedroje.

Pirmininkai:

Vytautas Kubilius, Zigmantas Vidrinskas

Poezijos priešpietė.

Dalyviai: Kazys Bradūnas, Marcelijus Martinaitis, Laimonas Noreika, Egidijus Stancikas, Rūta Staliliūnaitė.

„Į laisvę“ fondo premijos įteikimas

(veda **Kazys Ambrozaitis**).

Studijų savaitės uždarymas.

Redakcijos prierasas. „Į laisvę“ fondo XI studijų savaitės Marijampolėje projektą pateikiame svarstymui – informacijai, pasiūlymams, nuomonėms. „Į laisvę“ fondo Lietuvos filialo valdyba (pirmininkas Vidmantas Vitkauskas) laukia žinių, kokie konkretūs Studijų savaitės svečiai iš užsienio galės dalyvauti renginyje, ir prašo iš anksto jam arba „Į laisvę“ fondo centro valdybai apie tai pranešti.

Programos rengėjai kviečia Studijų savaitėje kuo gausiau dalyvauti regiono kultūrininkus, partizanus ir politinius kalinius, mokytojus ir muziejininkus, mokslivius ir studentus, politikus ir politologus, visus geros valios žmones, kuriems rūpi Lietuva, artėjanti į Europos Sąjungą ir NATO. Kitame „Į laisvę“ numeryje išsamiau supažindinsime su iškiliais Marijampolės žmonėmis, gamtos ir kultūros paminklais, ekonomikos problemomis.

Savo pageidavimus kviečiame siūsti „Į laisvę“ žurnalo metrikoje nurodytais adresais, taip pat: „Dienovidis“, Pilies 23 a., Vilnius.

Trumpai apie autorius

Magdalena Avietėnaitė – istorikė, žurnalistė. Redagavo „Amerikos lietuvi“, išleido dvi knygas: „Didžioji prancūzų revoliucija“ ir „Istorija žymiausių Europos tautų“ (1917 m.).

Į Lietuvą atvyko 1920 m. ir dirbo Užsienio reikalų ministerijoje Spaudos ir informacijos departamento direktore (iki 1940 m.). 1940-1944 m. dėstė anglų literatūrą Vilniaus ir Kauno universitetuose. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, buvo Lietuvos Raudonojo kriaus generalinė sekretorė (1945-1947).

Sugrįžusi į JAV, dirbo Detroito universiteto bibliotekoje (1949-1952), vėliau dėstė sociologiją Annhursto kolegijoje. Dažnai rašė vokiečių, prancūzų, amerikiečių ir lietuvių spaudoje.

Jonas Boruta SJ – Žemaičių vyskupas, iki tol – Vilniaus vyskupo augziliaras, Lietuvos vyskupų konferencijos generalinis sekretorius, Lietuvių katalikų mokslo akademijos prezidentas, VU Istorijos fakulteto dėstytojas. Vilniaus universitete baigęs fizikos studijas, 1975-1982 m. studijavo pagrindinėje kunigų seminarijoje. 1982-1989 m. – pagrindinio kunigas, „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos“ redaktorius, 1985-1989 m. – Lietuvos jėzuitų provincijolo padėjėjas, 1989-1997 m. – Lietuvos ir Latvijos jėzuitų provincijolas. 1997 06 21 konskruotas vyskupu. 2002 01 05 paskirtas Telšių ordinaru.

Eugenijus Gentvilas – Lietuvos liberalų sąjungos pirmininkas, Lietuvos Nepriklausomos Valstybės Atkūrimo Akto signataras, buvęs Klaipėdos miesto meras.

Vilniaus universitete studijavo geografiją. Parašė kelis šimtus straipsnių geografijos, politikos, ekonomikos, kultūros, gamtos saugos temomis.

Jonas Kronkaitis – Lietuvos kariuomenės vadas. 1944 m. su šeima pasitraukęs iš Lietuvos, apsigyveno Vokietijoje, o 1949 m. persikėlė į JAV.

1959 m. baigė Konektikuto universitetą ir įgijo pramonės vadybos bakalauro, kartu ir reguliariosios kariuomenės leitenanto laipsnį.

Baigęs karo mokslus JAV buvo paskirtas į Vokietiją šarvuotųjų pėstininkų bataliono būrio vadu. Po to ėjo įvairias pareigas JAV ginkluotosiose pajėgose, kaip aukšto rango karininkas dalyvavo Vietnamo kare.

1978 m. baigė JAV armijos karo koldžą. Dirbo plataus asortimento ginklų įmonėje ir vykdė gamyklos esminio modernizavimo programą.

Būdamas rezervo karininkas dirbo raketų bandymo, tobulinimo ir gamybos įmonėje „Atlantic Research Corporation“ Gynybos programų departamento direktoriumi kaip civilis asmuo.

Nuo 1997 metų kovo mėnesio – Lietuvos Respublikos krašto apsaugos viceministras. Nuo 1999 metų – Lietuvos kariuomenės vadas.

Albertas Ruzgas – bibliografas, kultūros istorikas. 1958 m. baigė Vilniaus kultūros technikumą, 1966 m. – Vilniaus universitete bibliotekininkystę. Dirbo įvairiose bibliotekose, daugiau nei dvidešimt metų – Knygų rūmuose, Senųjų periodinių leidinių skyriaus vedėju.

Parašė penkias knygas, per 200 straipsnių kultūros istorijos, literatūros istorijos, spaudos istorijos, bibliografijos klausimais. Partizanų ir kitų rezistentų leidinių bendradarbis ir talkininkas.

Aleksandras Šidlauskas – Lietuvos liaudies kultūros centro Regionų kultūros analizės poskyrio vyriausiasis specialistas.

1961 m. baigė Vilniaus universitetą, įgijo filologo (lituanisto) specialybę.

Dirbo Šilalės rajono Švietimo skyriaus inspektoriumi. Kultūros skyriaus vedėju, Telšių kultūros mokyklos direktoriumi.

Parašė straipsnių kultūrologijos, estetikos, pedagogikos, kraštotyros temomis.

“Į LAISVĘ” METŲ PRENUMERATA

“Į laisvę” leidžiamas keturis kartus per metus.
Prenumerata Lietuvoje metams - **12 Lt**

Užsienyje:

- Užsakant skaitytojams Lietuvoje iš užsienio - **6 JAV doleriai.**
- JAV, Kanadoje, Australijoje, Pietų Amerikoje bei Vakarų Europos valstybėse - **15 JAV dolerių.**
- Visi valiutiniai čekiai iš užsienio turi būti siunčiami administratoriui JAV
**Jonui Prakapui,
14 Thelma Dr., Bakersfield,
CA 93305, USA.**

Lietuvoje privatūs asmenys pinigus už prenumeratą gali siųsti pašto perlaidomis “Į laisvę” žurnalo administratoriui Vidmantui Zavadskiui (Kaunas, Draugystės 17, LT 3031). Įstaigos, taip pat ir kiti juridiniai asmenys gali prenumeruoti žurnalą per administratorių Vidmantą Zavadskį (ats. sąsk. 16467090 AB “Vilniaus bankas” Kauno filialas. Banko kodas 26010166).

Kitame numeryje

Prezidento rinkimams artėjant:

*Andrius Kubilius,
Eugenijus Gentvilas,
Raimundas Lopata*

Mūsų bičiuliai:

Rūta ir Jonas Kronkaičiai

Mindaugas Bloznelis

Lietuvių fronto karinis padalinys „Kęstutis“

ISSN 1648-2506

9 771648 250003